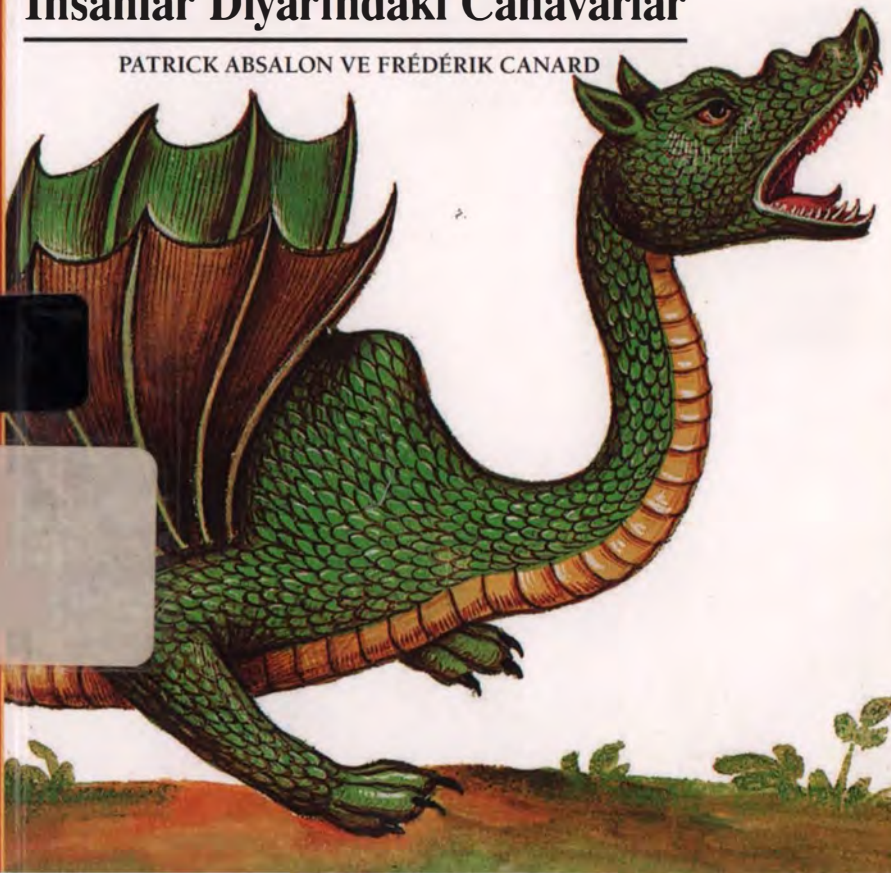
GENEL KÜLTÜR DİZİSİ

Ejderhalar

İnsanlar Diyarındaki Canavarlar

PATRICK ABSALON VE FRÉDÉRIK CANARD

YKY Yapı Kredi

İşte! Görüyorum onu, ağzı salya, köpük içinde [...],
Korkunç, iğrenç, çamurlara bulalı; kalın bir duman
çıkıyor dalgalana dalgalana alevler içindeki gırtlağından;
Gövdesini mesken edinmiş şeytan [...].
Kaçın ey ahali, kaçın! Yo hayır, bekleyin yolunu canavarın
Alın götürün şu âyin atkısını, kafasını yakalayın
ve sarın boynuna, iyice sıkın [...]

Pierre Ronsard

Frédérik Canard mimar ve sergi senaristidir. Ayrıca etnoloji mezunudur.
Patrick Absalon sanat tarihçisi ve mitoloji uzmanıdır.
Tezini, *Fransa'da XIX. Yüzyıl Sanatında Oidipus Efsanesi* konusunda yazmıştır.
2005'te Manderen'deki Malbrouck şatosunda (Moselle) ve
2006'da Paris Ulusal Doğa Tarihi Müzesi'nin Büyük Evrim Galerisi salonunda
açılan *Ejderhalar* sergisini birlikte hazırlamışlardır.

Yapı Kredi Yayınları - 3110
Genel Kültür Dizisi - 39

Ejderhalar - İnsanlar Diyarındaki Canavarlar / Patrick Absalon ve Frédérik Canard
Özgün adı: Les Dragons - Des monstres au pays des hommes
Çeviren: Ali Berktay
Kitap editörü: E. Korkut Erdur
Düzelti: Filiz Özkan
Grafik uygulama: Banu Çimen

Baskı: Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş.
Kıraç, Hadımköy Yolu Çakmaklı Mah. 46. Sk. No: 4
Esenyurt - Büyükçekmece - İstanbul

YKY'de 1. baskı: İstanbul, Mayıs 2010

Gallimard Yayınevi'nin Découvertes dizisinde yayımlanan kitabın Türkçeleştirilmiş tıpkıbasımıdır.

ISBN 978-975-08-1790-8

Bütün yayın hakları saklıdır.
© Gallimard 2006

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2010
Sertifika No: 12334
Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi, No.161 Beyoğlu 34433 İstanbul Tel.: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr • e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr •
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

EJDERHALAR
İnsanlar Diyarındaki Canavarlar

Patrick Absalon ve Frédérik Canard

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI
GENEL KÜLTÜR DİZİSİ

"Kafası kocaman, siyah ve kıllıydı [...] gagası sivri ve yeni bilenmiş bir kılıç ağzı kadar keskindi. Ağzında domuzlarınkini andıran uzun dişler vardı. Gövdesi tepeden tırnağa boynuzsu kabuklarla kaplıydı ve başından kuyruğuna kadar timsahların gemileri batırmak için kullandıklarına benzeyen keskin bir diken dizisi uzanıyordu. [...] Gövdesi çayır kadar yeşil, gözleri kırmızıydı [...] ve kulakları katır kulaklarına benziyordu."

Wirt von Gravenberg, XIII. yüzyıl

1. BÖLÜM

EJDERHANIN UĞRADIĞI BAŞKALAŞIMLAR

Bir köpeğin ağzı ve burnu, bir yılanın kuyruğu, bir oğlağın boynuzları: Ejderha, sanatçıların hayal güçlerine göre değişen her türlü bileşime uyar. Solda, Nicolas Poussin tarafından resmedilmiş bir ejderha başı görülüyor (*Sainte-Marguerite*, 1640'a doğru, ayrıntı). Aşağıda bir Japon zırh yapımcısı tarafından tasarlanmış, kartal pençeli uzun yılan biçimindeki Asya ejderhası görülüyor (XVIII.-XIX. yüzyıl).

Melez bir varlık

"Hayali bir hayvana, mesela bir ejderhaya doğal bir görünüm vermek istiyorsan, iri bir çoban veya av köpeğinin başını, kedinin gözlerini, kirpinin kulaklarını, tavşanın ağzını ve burnunu, aslanın kaşlarını, kart bir horozun şakaklarını ve kaplumbağanın boynunu al."

Leonardo da Vinci tarafından önerilen bu "tarif"i okuyunca, ejderhanın melez bir varlık olduğuna kuşku kalmaz. Zaten onun daha işin en başında canavarların veya Ortaçağ'da kullanılan deyimle hârikatın içinde tasnif edilmesine neden olan başlıca özelliklerinden biri de budur. İtalyan sanatçı ve mucidin önerdiği ejderha bileşiminin bize bugün tuhaf gelmesinin nedeniyse, bunu kendi isteklerine ve çağının ölçütlerine göre tasarlamasıdır. İnsan, canavarları yaratırken doğal çevresinden esinlenir, düşlerinde veya hayal gücünde bu çevrenin şeklini değiştirir ve böylelikle ondan uzaklaşır veya tam tersine onu iyice öne çıkarır. Gravürlerdeki veya tarihöncesinin mağara resimlerindeki melez yaratıklar böyle ortaya çıkar: Orada, boynuzlu veya boynuzsuz hayvan başlı canlılar, başsız canlılarla yan yana boy gösterir. Efsanevi hayvanları doğuran halk inanışları bir gerçeklik zeminine dayanırlar. Çoğunlukla, düşlemsel yorumlara kapı aralayan yaklaşık ve şeklî bir doğa gözleminin ürünüdürler. Genelde canavarların olduğu gibi, ejderhanın "imalatı" da yılanlar, timsahlar ve diğer sürüngenler, aslanlar, kuşlar, yarasalar gibi çeşitli hayvanların uzuvlarının kıyaslanmasının ve bir araya getirilmesinin sonucudur. Bu imalatta, doğaya yönelik doğrudan gözlem ile hayal gücü iç içe geçer.

Ama ejderhanın bileşik tabiatı çok değişkendir. Bu nedenle, bu hayvanı genel anlamı içinde ifade ederken çoğul kullanılması kaçınılmazdır. Yine de ejderhalar, sürüngen gövdeli mahluklar olarak görünürler; bu gövdeye diğer türlerden alınmış anatomik kısımlar nakledilmiştir. Bununla birlikte, melez bir varlık yaratmak için, sadece çeşitli gerçek hayvanların farklı kısımlarını bir araya getirmek yetmez; onları söz konusu varlığa bir veya iki kesin işlev kazandıracak ve inandırıcı bir karakter sağlayacak orantılar içinde düzenlemek de gerekir.

Ortaçağ elyazmalarının kenarlarındaki tezhiplere uzun süre grotesk, yapay ve bileşik mahlukat resimleri can vermiştir (solda). Buna karşılık Rönesans döneminde, Leonardo da Vinci anatomik ayrıntılara önem vererek, ejderhaya daha natüralist ve ürkütücü bir görünüm kazandırır (yukarıda).

Babil'deki, MÖ VI. yüzyılda inşa edilmiş İştar kapısı, tanrı Marduk'un tapınağına giden bir tören yoluna açılır. Kapı, renkli ve hayvanlarla süslenmiş tuğlalarla kaplanmıştır. Yanda görülen zarif ejderhanın, sürüngen derisiyle kaplı geyik gövdesi, uzun bir kuyruğu ve bir boynuzla süslenmiş yılan başı vardır. Arka ayaklarında yırtıcı kuş pençeleri bulunur. Norveç'te, Oseberg'de bulunan hayvan biçimli koruyucu baş da (yukarıda) aynı ölçüde masalsıdır (Vikingler çağı, MS IX. yüzyıl).

Ejderha, sivri dişler ve devasa bir boy gibi, yırtıcılığını vurgulayan unsurları bir araya getirir. Bazen birçok başı olur; baş sayısı metne göre yediden yüze kadar değişir. Typhon ve Lerna Hydra'sı, ya da bazı Hint *naga*'ları (birçok başı olan mitsel yılanlar) bunun örnekleridir. Birden çok başı olması ejderhayı kurnaz ve yenilmez bir varlık yapar.

Bu düşlemsel hayvanların çoğu Doğu'da yaratılmış gibidir. Ejderhaya benzetilebilecek ilk bilinen resimler altı bin yıldan uzun bir zaman önce Çin'de ortaya çıkmıştır. Bu resimler yılan gövdesini, domuz başı ve at yelesiyle birleştirirler. Sümer ve Pers dinlerinde de ilkel ejderhalara rastlanır. Bunlar güçlü demonlardır. Örneğin, Pers ejderhası Dehak üç başlıdır ve kanatları öyle geniştir ki güneşi örter. Babil'de, İştar'ın kapısını "ürkütücü yılanlar" süslerken, silindir

mühürlerde insan gövdeli ve sürüngen kuyruklu yılan tanrılar görülür.

Kitab-ı Mukaddes'teki hayvan imgeleri külliyatı Mezopotamya geleneklerinden esinlenir: Deniz ejderhaları, kaos mahluku Tiamat'ın tanrı Marduk'u alt etmek için gönderdiği canavar sürülerinin bir yankısıdır. Ama *Kitab-ı Mukaddes*'te, ejderhanın uğradığı başkalaşımlara da tanık olunur. V. yüzyılda Aziz Hieronymus tarafından tamamlanan ve Kilise tarafından *Kitab-ı Mukaddes*'in tek "hakiki" versiyonu olarak kabul edilen Latince çeviri *Vulgata*'da, "dragon" [ejderha] kelimesi kullanılır. Bununla birlikte özgün terimlerden bazıları pekâlâ "yılan", "balina", hatta "çakal" diye de çevrilebilirdi! Demek ki İbrani imgeleminin başlangıçta birbirinden belirgin bir biçimde farklılaştırılmış hayvanları Latincede aynı mahlukun farklı tecessümleri şekline geriletilmiştir. Kuzey Avrupa halklarında, ejderhalara benzetilebilecek ilk melez canavarlar Kavimler Göçü adı verilen döneme (III.-VI. yüzyıllar) ait dev yılanlardır. Bunlar, ölüler dünyası ve karanlıklarla özdeşleşen varlıklardır. Vikingler yılan gövdesine köpek veya kurt başları ekleme işini daha geç bir dönemde yaparlar ve bu tasvirleri koruyucu amaçlarla kullanırlar. Zaten bu namlı savaşçılar Hıristiyanlık'ın etkisine girmişlerdir ve bu nedenle ejderhalarını *Kitab-ı Mukaddes* anlatılarında tahayyül edilen mahlukata benzetirler.

Çin ejderhası, ağır ağır ilerleyen oluşum sürecinde, çeşitli hayvanlardan esinlenmiştir. En eski tasvirlerde, büklümlü gövdesi takı süslemelerine çok uyan iki ayaklı bir yılan görünümündedir (aşağıda, Doğu Zhou [Cou] hanedanına özgü –MÖ 770-256– yeşimtaşından ejderha). Çin ejderhasının dokuz farklı hayvandan oluşan geleneksel melez biçimi, ancak XX. yüzyıl başında sabit hale gelecektir.

Sürüngen tabiatı

İlk esin kaynağı hiç tartışmasız yılandır, ama diğer sürüngenler de derisi pullu, şeytani canavar imgesini zenginleştirmişlerdir. Örneğin timsahlar, boyları ve muazzam çeneleriyle birçok seyahatnamede yer alırlar. Haçlılar tarafından getirilen timsah ölüleri zafer

Yunan mitolojisinde yılan hep mevcuttur. Medusa gibi mitsel figürlerle (yanda, Kerkyra'daki Artemis tapınağının alınlığından, MÖ VI. yüzyıl) ilişkilendirilmiştir; Medusa'nın saçları yılanlardan oluşur. Altın Post mitinde olduğu gibi efsanelerin dragonuyla da özdeşleştirilmiştir. Aşağıda, MÖ V. yüzyıla ait bir kupadaki, ressam Douris tarafından yapılan resimde yılan figürü Athena'nın karşısında devasa bir sürüngen olarak görülmektedir.

nişaneleri olarak teşhir edilmiş, daha sonra da halk imgeleminde başkalaşıma uğrayarak ejderha haline gelmişlerdir.

Ejderha ile yılan arasındaki doğrudan akrabalık, etimoloji tarafından da doğrulanmaktadır. "Dragon" terimi Yunanca *drakōn*'dan gelmektedir, bu kelime de "yoğun bir şekilde bakmak" anlamına gelen *derkomai* fiilinden türemiştir. Bu, yılana özgü bir meziyet olarak kabul edilebilir, çünkü saydam gözkapakları karşısındakini sabitlikleriyle etkilerler. Burada, Yunan mitolojisinin üç Gorgo'su içinde en ürkütücüsü olan ve ona bakmaya cüret edeni bakışıyla taş kestiren Medusa akla geliyor.

Boyutuyla dehşet saçan bu keskin dişli canavar, gerçek yılanlar gibi, kahramanı boylu boyunca yutmasını sağlayan genişleyebilen bir çeneye sahiptir.

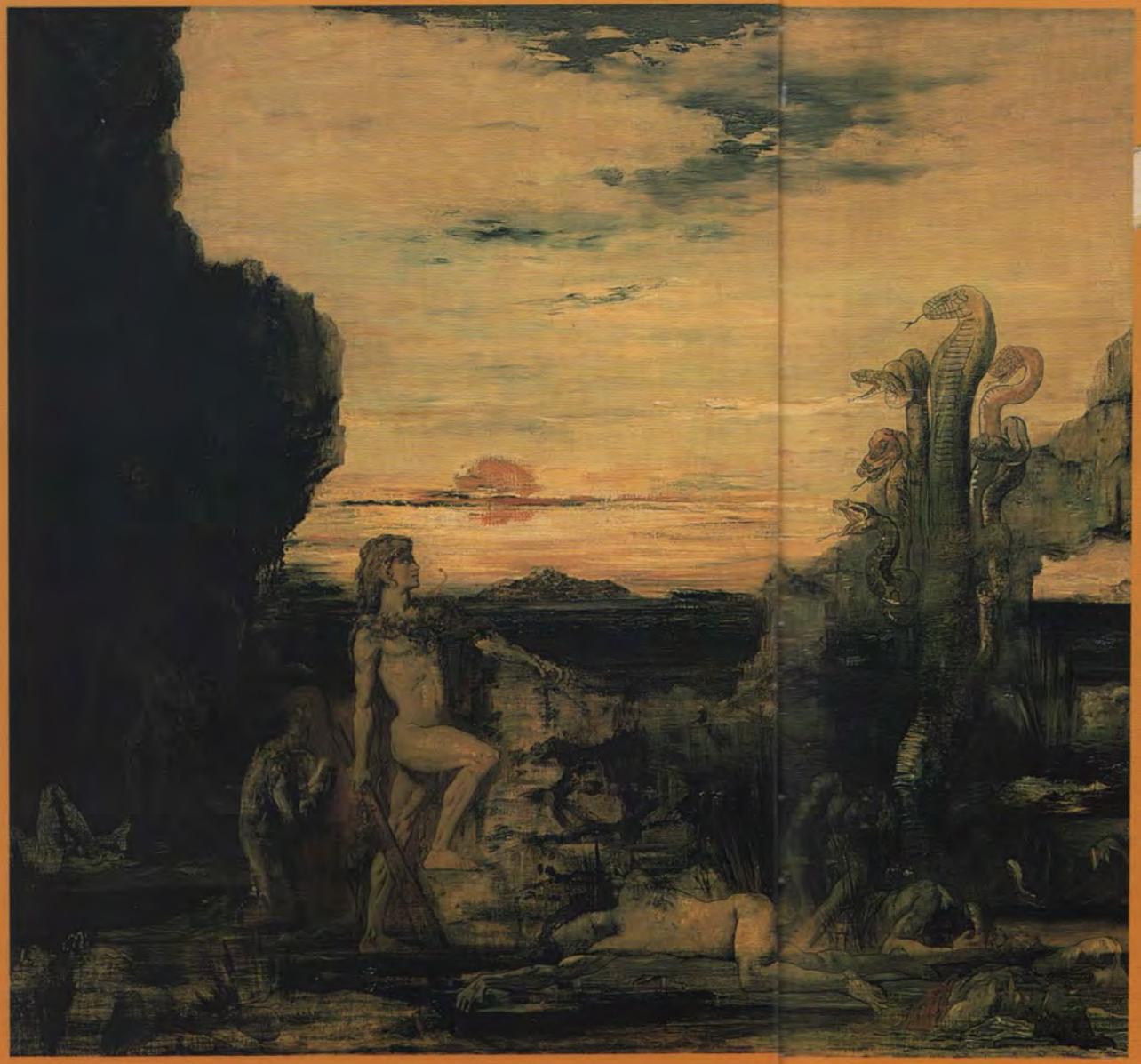
Eski metinlerde ejderha ile yılan arasında kesin bir ayrım yapılmıyor. Yunan ozanları *drakōn* ve "yılan" anlamına gelen *ophis* terimlerini hemen hemen aynı manada kullanıyor ve bu kelimelerle kısmen sürüngen olan bir melez yaratıklar kümesini ifade ediyorlar.

Dünyanın doğuşunu konu alan mitolojik anlatı *Theogonia*'da, Hesiodos (MÖ VIII.-VII. yüzyıl) bu kümenin tarifini yapıyor ve hangi soydan geldiğini belirtiyor: Yarı nympha yarı yılan olan "zalim yürekli" Ekhidna ve omuzları siyah dillerini dışarı çıkaran, gözlerinden ateşler saçan dragon başlarıyla süslü, kanatlı canavar Typhon'dan, Lerna Hydra'sı ve Khimeira dünyaya gelirler. Hydra, çok sayıda yılan başı olan, köpek gövdeli bir canavardır; iğrenç kokusu ölümcüldür. Khimeira'nın üç başından "biri, ateş gözlü aslan başı, diğeri keçi başı, üçüncüsü ise yılan, güçlü dragon başıdır." Bu mitolojik yaratıkların yılanlara daha yakın olduklarına kuşku yoktur, ama daha sonra ejderhaya da geçecek bazı özellikler de belirmeye başlamıştır: Devasa boyutlar, sürüngen gövdesi, yıldırımlar saçan bakışlar, ateş fışkıran gözler ve ağız...

Çok sayıdaki hayali canavar arasında, ejderhayı tam bir harika haline getiren şey, her türlü sahada hareket etmesini ve dört element üzerinde ek bir güç ve kudret olarak hâkimiyet kurmasını sağlayan melezliğidir. Zaten Çinlilere göre o "orta yol"dur, çünkü zıtları, ateşi ve suyu, havayı ve toprağı, yin ve yangı bir araya getirir.

Yunan mitolojisinin ilkel ejderhaları genellikle çok karmaşık biçimlere sahiptir. Skylla (aşağıda) bunun iyi bir örneğidir. Messina Boğazı'nın kıyısında bir kayanın üzerine çöreklenen yılan gövdeli bu deniz mahluku denizcileri kendine doğru çekip parçalıyordu. Bir diğer dehşet verici ve fırtınalı canavar olan Kharybdis de ona eşlik eder. Efsaneye göre, on iki ayağı ve altı kafası vardır, göğsünden de köpek ağızları çıkar. Ama Skylla, bu ejderhaya yakın görünüme bürünmeden önce, göz kamaştırıcı güzelliğe sahip bir nympha'ydı; deniz tanrısı Glaukos'un ona duyduğu aşkı kıskanan büyücü Kirke tarafından canavara dönüştürülmüştü. Öyle ki bazı tasvirler onu yine de bir bakire yüzüyle gösterirler.

Heraklesile Lerna Hydra'sı arasındaki dövüş genellikle çok çalkantılı bir biçimde tasvir edilir (aşağıda, MÖ V. yüzyıla ait bir Yunan amforası üzerinde); ama Gustave Moreau dövüşün hemen öncesindeki hareketsiz anın tablosunu yapmayı tercih etmiştir. "Dövüşten önce birbirlerini seyreden bu adamla bu hayvandan daha güzel bir şey bulunamaz" diye yazar; "orada başka türlü bir dehşet vardır." Ressam, Hydra'yı çizmek için Paris'teki Jardin des Plantes'da [Botanik Bahçesi] bulunan sürüngenleri incelemiştir.

Yerin derinliklerinde

Eski efsanelerde, özellikle de Yunan mitolojisinde ejderhalar yerin doğurduğu ilk yaratıklar arasında yer alırlar. Demek ki yeraltı diyarının dipsiz mağaraları, kuyu gibi açılan delikleri doğal olarak onların en sevdikleri sahalardır. Mağara, gizemli bir indir. Burada zaman zaman bulunan kemik yığınları nedeniyle, yırtıcı hayvanın yemek dolabı olarak görülmesi akla yatkındır. Yer adları da bu halk inanışlarını doğrular: Birçok mağara efsanevi bir ejderhanın veya daha sık olarak, ejderhayı oradan kovan kahramanın adını taşır.

Dünyanın bazı bölümlerinde, ejderhalar yerkabuğundaki engebelerin sorumlusu olarak görülürler: Dağlar, onların faaliyetleri veya Dantevari dövüşleri sonucunda doğar, kayalık dorukların kavgada yenik düşen hayvanın tırnakları veya boynuzları olduğuna inanılır. Along körfezi bunun bir örneğidir. Bu körfezin Vietnam dilindeki adı olan Vinh Ha Long, "ejderhanın denize indiği yer" manasına gelir. Bazılarına göre, bu körfezin çevresindeki engebeler büyük bir ejderhanın vücut salınımlarıyla şekillenmiştir. Başkalarına göre ise, körfezdeki adacıklar denizin dibinde yatan bu canavarın gövdesinin suyun üzerinde kalmış bölümleridir.

Mağarasında sinsice pusuya yatan Batılı ejderha avlarını bekler. Yem olarak önüne atıldıklarında sıçrayıp dışarı çıkar. *Aziz George ejderhayı yere seriyor*'un 1440'a doğru yapılmış bu versiyonunda, Paolo Uccello canavarın inine büyük bir önem vermiş. Ressamın çağdaşları açısından bu inin çok somut bir anlamı vardı: 1506 tarihli bir Sienna belgesinin de doğruladığı gibi, Toscana kentlerinde genç erkeklerin bayramı olan Aziz George yortusunda kent meydanlarına kayalık bir mağara kurulur, kahraman tarafından alt edilen ejderha ve demonlar buradan dışarı çıkarlardı.

Ateş püskürten ejderha

Ateş geleneksel olarak ejderha ile birleştirilir. Asya'da canavar, ateşi yıldırım şeklinde el altında bulundurur – bu nedenle, fırtınalar ona mal edilir. Yunan mitolojisinde ve özellikle de Hesiodos'un *Theogonia*'sında, ilkel ejderhalardan biri olan yılan Typhon gözlerinden alevler ve ağzından kor halinde kayalar fışkıran çok başlı bir yaratıktır. Apollodoros'a atfedilen *Bibliotheka*'ya göre, Zeus tarafından yenilgiye uğratılıp Etna'ya hapsedilir; yanardağdan fışkıran lavlar onun eseridir. Ortaçağ'da da ejderha bu alev püskürtme özelliğini korur ve bu nedenle, Kötülüğün tecessümü, Leviathan gibi doğrudan doğruya Cehennem'den çıkmış bir canavar olarak görülür: "Ağzından alevler fışkırır / Kıvılcımlar saçılır. / Kaynayan kazandan, / Yanan sazdan çıkan duman gibi / Burnundan duman tüter. / Soluğu kömürleri tutuşturur, / Alev çıkar ağzından." (*Eyüp*, 41, 19-21).

Edebiyatta sıkça karşılaşılan alev püskürten ejderha bununla birlikte daha yakın tarihli ikonografya dışında, bu görünümüyle pek tasvir edilmemiştir.

Ateş, ejderhaya hem sihirli hem de saldırgan bir nitelik verir. Hayvan, ateş aracılığıyla zararlı ve yıkıcı canavarın prototipi haline gelir. O öyle bir yaratıktır ki, onu yakalamak kahramanlıkta varılabilecek son noktadır. Firdevsî'nin X. yüzyılda yazdığı anıtsal *Şehname* içinde yer alan epik şiirlerden biri, kralı tutsak eden demonları yenen kahraman Rüstem ile atı Rahş'ın kahramanlıklarını anlatır. Bu Pers minyatüründe, kendini savunmak için ağzından alevler püskürten ejderhayı öldürmek amacıyla atından canavarın üzerine sıçrayan kahraman görülüyor.

Bir deniz canavarı

Su, dünyanın her köşesinden ejderhaları –ateşten de fazla– bir araya getiren bir unsurdur. Zengin bir simgeselliğin taşıyıcısı olan su, birçok mitsel biçimin ideal rahmidir. Su öncelikle hayat ve bereket simgesidir. Çin gibi kırsal ağırlıklı bir ülkede, su tanrısı olan ejderha dolayısıyla yararlı bir hayvandır. İyi niyetli olduğu zamanlarda yağmur yağdırır ve nehir sularının bollaşmasını sağlar, ama öfkelendiği zaman da fırtınaları ve selleri tetikler. Batı'da eğer hayvan bir gölde veya nehirde yaşıyorsa, doğal düzensizliklerin ve su baskınlarının sorumlusu olarak kabul edilir. XV. yüzyılda İsviçre'deki kronikçiler, göllerin kara ve gizemli sularından çıkıp akarsuların taşmasına neden olan ejderhalardan söz ederler.

Ejderhanın (ve dev yılanın) büklümlü gövdesi nehirlerin menderelerini cisimleştirir; girdabı temsil eder ve taşkın karakteri dalgaların çalkantısını açıklar. Bazı koşullarda, perdeli ayaklarla da tasvir edilir; bu vasıf onun yaşam ortamının hem sonucu, hem de kanıtıdır.

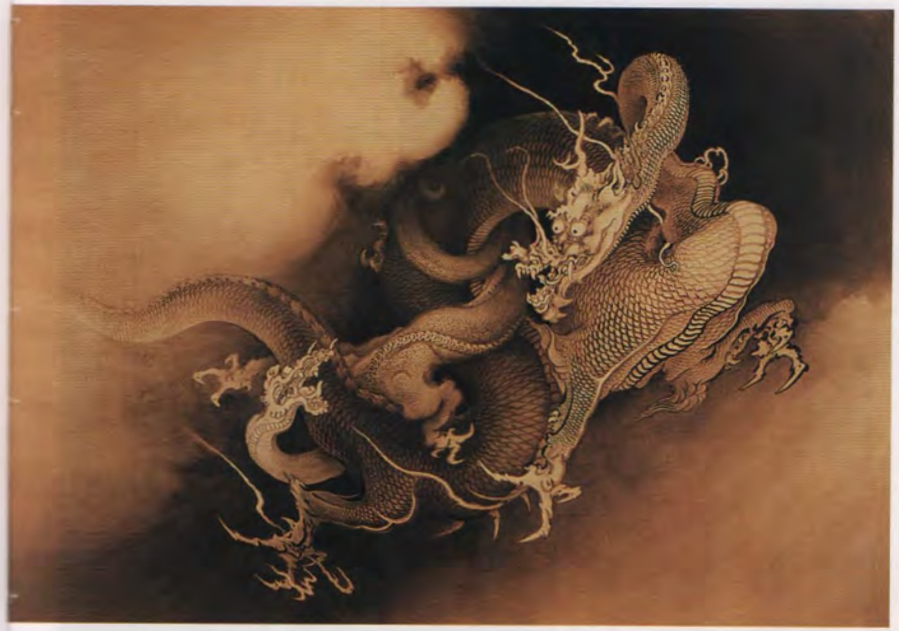
Yunan mitolojisinde, Zeus ile Danae'nin oğlu Perseus, Andromeda'yı Poseidon'un gönderdiği dehşet verici bir deniz ejderhasının pençesinden kurtarır. İçlerinde insanı taşa çeviren Medusa başının da olduğu bir sihirli nesneler cephaneliğiyle donatılmış durumdaki Perseus, canavarı yere sermeyi başarır. Bazı ressamlar, ejderhayı daha inandırıcı kılmak için, denize ilişkin vasıflar, perdeli ayaklar ve yüzgeçler eklerler. Bu düşlemsel görüntülerin uzmanlarından biri de Floransalı ressam Piero di Cosimo'dur (aşağıda, *Perseus Andromeda'yı kurtarıyor*, 1513). Yıllar sonra, ressam ve tarihçi Giorgio Vasari, "Bu tür dehşet sahnelerinin tasvirinde hiç kimse Piero'nun yanına bile yaklaşamadı" diyecektir.

Havaya hâkimiyet

Son olarak, ejderha kanatları olmadığı zaman bile havada saklanmayı sever. Örneğin Çin ejderhası anlatıların büyük çoğunluğunda kanatsızdır. Bulutlara basarak göğün daha yukarıdaki katlarına erişir. Japon ejderhası için de aynı şey söz konusudur. Batı'da dinsel edebiyat sık sık uçan ejderhadan söz eder; oysa ki ikonografyada kanatlar uzun bir süre boyunca genelleşmeyen anatomik unsurlar olarak kalmışlardır. Halbuki, çoğunlukla ejderha ile özdeşleştirilen Şeytan, düşmüş, demek ki kanatlı bir melektir. Önceleri ejderhanın kanatları, bazı demonlarda da görüldüğü gibi, tüylerle kaplıdır. Yarasa ona zarlı kanatlarını ancak XV. yüzyıldan itibaren ödünç verecektir. O zaman mahluk gececi bir nitelik kazanır, bu da onu daha kesin bir şekilde gizem ve kötülük cephesine yerleştirir.

Dört elemente eksiksiz bir şekilde hâkim olma, onların içinde yaşama ve üzerlerine etki etme becerisi, ejderhaların dün olduğu gibi bugün de yerkürenin hemen hemen tüm uygarlıklarında güçlü bir mevcudiyet sahibi olmalarını kısmen açıklar. Hayvanın gerek kozmogonilerde, gerekse dünyanın başlangıcı ve sonu mitlerinde çok önemli bir rol üstlenmesinin kaynağı budur. Zaten, ilk yılanın oğlu olan ejderhanın deri değiştirme özelliği aynı zamanda onun ebedi yenilenme konusundaki olağanüstü yeteneğini de çağrıştırmaz mı?

Asya ejderhası, genellikle kanatsız olsa da (yukarıda, Kano Hogai tarafından 1885'te yapılmış ve bulutların arasındaki iki ejderhayı gösteren resim) göklerin hâkimidir. İnsanlar ile tanrısal kat arasında aracı olan ejderha, bunu hak eden erdemli bilgeleri göğün yüksek katlarına taşır. Suların bekçisi olduğu için, yağmur, fırtına ve kasırgalara yol açan bulutlara hükmeder. Onun bulutların arasından bir görünüp bir kaybolan çehresi, insanın tam elinde tuttuğunu sandığı anda avucundan kaçırıverdiği mutlak Hakikat'in simgesidir.

Birçok efsanevi canavar gibi, ejderhanın da bilinçli bir şekilde yerine getirdiği toplumsal, dinsel ve ahlaki bir işlevi vardır. Kaosun ve değişen zamanların işareti olan ejderha, eski mitolojilerde çoğunlukla dünya düzeninin üzerine bina edildiği temellerden biri olarak görülür. Başlangıca ilişkin bu işlev, ejderhayı etrafında inançların ve değerlerin düzenlendiği bir tür totem haline getirir.

2. BÖLÜM

KÖKENLERİN EJDERHASI: MİTLER VE SİMGELER

Ejderha çok yönlülüğüyle zengin bir simgeselliğe sahiptir, ama bu simgeler bazen birbirleriyle çelişebilirler. Japon ejderhası (solda) gökyüzünde sık sık tanrılara ve bilgelere eşlik eder, ama suların çalkantısı içinde mitlerin karanlık yanını temsil eder. Ejderha Batı'da *uroboros*, "kendi kuyruğunu yiyen" olduğu zaman (yanda) zıtların birliğini ifade eder.

Dünyanın başlangıcında

Sürüngenler –özellikle de yılan– çok erken bir dönemde kendilerine özgü kültlerin konusu olurlar, çünkü insanın bu hayvanlara karşı duyguları korku ile büyülenme arasında gidip gelir. Ama kendisinden korkulan yılan ve genel anlamda sürüngen, kutsallaştırıldıkları andan itibaren bir anlamda evcilleştirilmiş olurlar. Eski mitolojilerde ejderha, kökenlerin sürüngen mahluku, ilk kaostan çıkmış bir tanrıdır. Yerin doğurduğu bir canavar olarak, tabiatı gereği çokyönlüdür: Düzenli dünyanın (kozmos) yaratılışına kâh doğrudan katılır, kâh karşı durur.

Canavar nitelikli ilk tanrılar arasında, yerin altına gizlenmiş tatlısuların kralı Apsu'nun eşi olan dev su yılanı, deniz tanrıçası Tiamat öne çıkar. Babil *Yaratılış Destanı*, dünyanın bu birleşmeden ve Tiamat'ın kozmosun yaratıcısı ve insan varoluşunun başlatıcısı olan, kendi soyundan gelme Marduk'la giriştiği mücadeleden nasıl doğduğunu anlatır. Kavgadan galip çıkan Marduk, kurbanının gövdesini ikiye bölerek, Yeri ve Göğü oluşturur.

Yunan mitolojisinde de evrenin yaratılışının kökeninde kaynaşan hayvanların temsil ettiği kaos bulunur. Orada da, tanrıların tanrısı Zeus tarafından mağlup edilen dev bir melez yılan olan Typhon'un ölümü düzenin sürdürülmesini sağlar. İskandinav ejderha-yılanı Jörmungand ise tanrı Thorr tarafından yenilip, denize

Kozmogonilerde dünyanın kökeninde yer alan ejderha ve çok başlı yılan, aynı zamanda tanrıların ayrıcalıklı "yol arkadaşları"dır; öyle ki Marduk'tan ayrı düşünülemeyen yılan Tiamat gibi, bazen onların alametleri haline gelmişlerdir. Bu Mezopotamya araba oku topuzu (solda, MÖ VII.-VI. yüzyıl) Babil'in boynuzlu ejderhasının bir tasviridir.

Bu Hint minyatüründe, Vişnu Ananta'nın büklümlü gövdesi üzerine uzanmış uyurken, uyuyan hayvanın göbek deliğinden çıkan nilüfer çiçeğinden (lotus) Brahma doğuyor.

atılır. Orada büyüyerek dünyayı kuşatır ve halkaları içinde tutar.

Kentlerin kuruluşunun öncesinde de aynı şekilde ejderhanın ölümü yer alır. Yunan kahraman Kadmos, bir pınarın bekçisi olan ejderhayı öldürdükten sonra, hayvanın dişlerini toprağa eker. Topraktan çıkan silahlı adamlar, *Spartoi*, sonunda birbirlerini öldürürler. Thebai kenti onların kanının suladığı toprakta kurulur.

Avustralya Aborijinlerinin gökkuşağı yılanı ise, dünyanın yaratılışında yok olmasıyla değil, etkinlikleriyle önemli bir rol oynar. Nehir yataklarının onun gövdesinin dalgalanmalarıyla çizildiğine inanılır.

Birçok Afrika kültürünün, örneğin Mali'deki Dogonların mitolojisinin merkezinde de yılan vardır. Yaratıcı sözle ilişkilendirilen ilk atanın yeniden bedenlenmesidir, Lebe'dir. Dogon halkının köylerinin her birinin kurucusu odur, çünkü bu köylerin nereye kurulacağını insanlara o göstermiştir. Kültü, yenilenmelerini sağladığı tarımsal döngülere yakından bağlıdır.

Birçok sürüngen mahlukatın, kozmosun üzerine bina edildiği kaideleri oluşturdukları saptanmaktadır: Örneğin Hindistan'da yüz başlı dev yılan Ananta –Şeşa adı da verilir– Hindu panteonunun en yüce tanrılarından biri olan Vişnu'nun üzerinde uyuduğu Yer'i temsil eder.

Avustralya Aborijinlerinin mitolojik yılanı Yurlungur, hayat verme gücüne sahiptir. Yetişkinliğe geçişe ilişkin erginlenme (inisiyasyon) ritüellerinde ona yakarılır.

Göklerdeki ejderha

Ejderha, üstün kozmik kökeni olduğu için, çoğunlukla yıldızların arasında tasvir edilir. En parlak yıldızlarca belirlenen gökkubbe oluşumlarına, gerçek veya hayali hayvanların, mitolojik kişiliklerin, hatta nesnelerin adları verilmiştir. Bu oluşumların birbirlerine göre konumları, yıldızların yer değişiklikleri veya belirmesi bu figürleri devreye sokan öykülerle tanımlanır ve o zaman gökyüzü muazzam bir imgeler kitabı gibi canlanıverir!

İlk betimlemelerin on binlerce yıl önceye dayandığına kuşku yoktur: Sümerlerde, Mısırlılarda ve Antik Yunanlarda bugün gördüğümüz takımyıldızlara göndermeler mevcuttur. MÖ III. yüzyılda Yunan Aratos içlerinde ejderhanın da yer aldığı kırk dört yıldız şekli sayar. Onun büklümlü silueti birkaç yüzyıl sonra, gökkürelere ve İranlı âlim es-Sufî'nin [Abdurrahman bin Ömer es-Sufi] kaleme aldığı, Ptolemaios'tan esinlenen *Kitabu suver el-kevakib es-sabite* gibi astronomi eserlerine aktarılacaktır.

Ejderha İslam sanatında XII. yüzyılda ortaya çıkar. İmgesi zengin bir mirastan devralınmış canavarların kusursuz örneğidir. Nitekim bu figür, Çin, Hint, Yahudi-Hıristiyan ve Yunan ejderhalarından esinlenmiştir. Görkemli Arap kozmografyalarında (sonraki sayfalar) Ejderha takımyıldızı çok önemli bir yere sahiptir. Aşağıda, XV. yüzyıla ait bir Mısır zodyakında Yay burcu kuyruğunun ucunu oluşturan ejderha başına nişan alan bir kentauros biçiminde tasvir edilmiş.

Yunan mitolojisinde Herakles'in on iki işinden on birincisi, Hesperidlerin [Batı Kızları] bahçesindeki altın elmaları ele geçirmektir. Bu hazinenin bekçiliğini Ladon adında bir ejderha yapmaktadır; ama kahramanın bir tek okuyla ölüp gittiğine göre pek de dirençli değildir. Daha sonra, mucizevi elma ağacının sahibesi olan tanrıça Hera, kahramanın geride bıraktığı canavarın leşini alır ve göğe

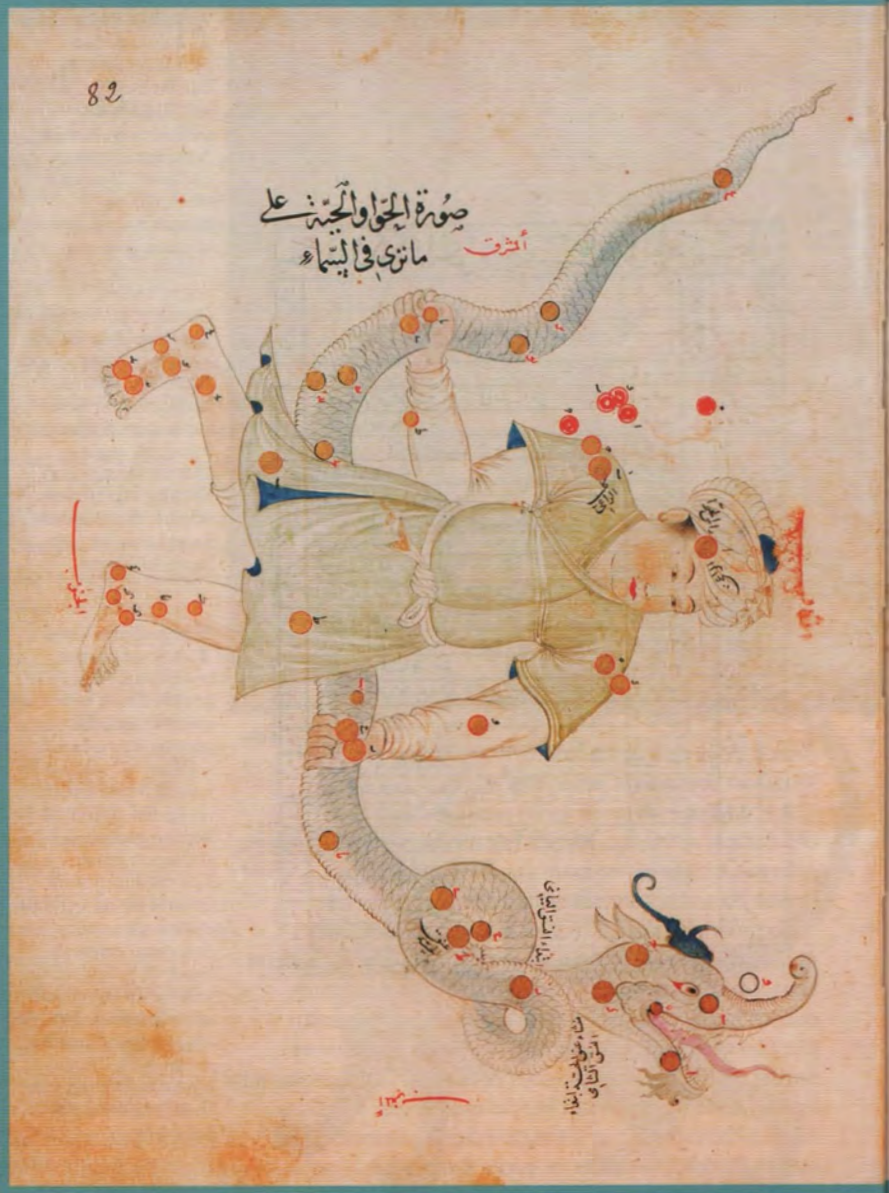

Harika mahluklarla dolu devasa bir bahçeyi andıran burçlar kuşağı, Latin şair Hyginus'un (MÖ I. yüzyıl) *Şiirsel Astronomi*'sinden de esinlenen Rönesans sanatçılarına mizansenlerine ayrı bir özen gösterme olanağı verir. 1574'e doğru, ressam Giovanni del Vecchi, Caprarola'daki Farnese Sarayı'nın Mappemonde salonunun kubbesi için anıtsal bir fresk yapar (yanda, ayrıntı). Yukarıda, sağda, Ejderha takımyıldızı Küçükayı ile Herkül takımyıldızı arasında kalan uzun bir yılanla tasvir edilmiştir.

fırlatır. Böylece Ejderha takımyıldızı, Büyükayı ile Küçükayı arasındaki yerini alır.

Batı'da, güneşin seyrinin iki tarafında sınırları belirlenmiş ve hayvan biçimli takımyıldızların doldurduğu gökyüzü bölgesine "zodyak" [burçlar kuşağı] adı verilir. Bu terim Yunanca *zodiakos*'tan gelir; manası, "hayvanlarla uğraşmak"tır. Hâkim takvim sisteminin, güneş takviminden çok ay takvimi olduğu Çin'de, burçlar kuşağı farklı bir manaya bürünür. On iki hayvandan oluşur; bunlardan sadece ejderha hayali bir hayvandır. Her biri ay sisteminin bir yılıyla özdeşleştirilmiştir ve bunlar on ikişer yıllık döngüler halinde hesaplanır. Başlıca karater özelliklerini kendi burçlarında doğan insanlara aktardıklarına inanılır. Örneğin ejderha, dirimsellik ve coşku, büyük beklentiler ve gurur simgesidir.

Es-Sufî'nin *Kitabu suver el-kevakib es-sabite* adlı, birçok kez kopya edilmiş astronomi eserinde Ejderha takımyıldızı (sonraki sayfalar, XV. yüzyıla ait resimli bir nüshadan) iki açıdan, gökten ve Yer'den görünüşüyle, iki kez çizilmiştir. Ejderha'nın başının ucunda yer alan yıldıza *et-tanin* adı verilir; Arapçada "ejderha", bazen de "yılan" anlamında kullanılan *tinnin* kelimesinden türetilmiştir. "Ejderha" terimi Ay'ın Dünya etrafında katettiği yolu ifade etmek için de kullanılır.

82
صورة الحواء والحية على ما ترى في السماء
المشرق

صورة الحواء والحية على ما ترى في الكرة
المشرق
المغرب

Yıldız yiyici

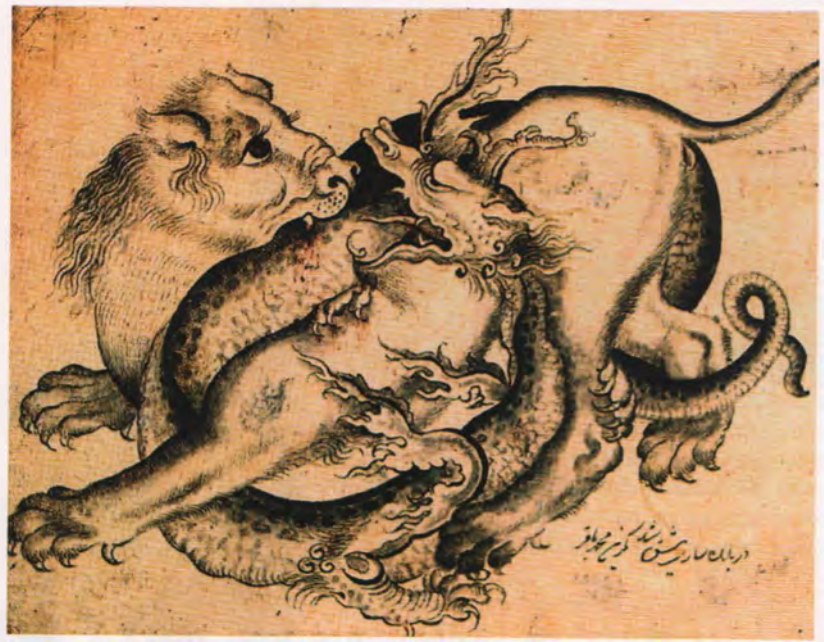
Eski Yakındoğu'da, en erken Antikçağ'dan beri, ejderha imgesi Ay'ın "düğümleri" adı verilen şeyle, yani Ay yörüngesinin Güneş'in seyri ile kesişerek güneş tutulmalarına yol açtığı iki noktayla birleştirilir. Bunun sonucunda ortaya çıkan tasvir, Güneş'i yiyen bir ejderhadır. Bu rivayet, gün ile gecenin peş peşe birbirini izlemesini, güneşi temsil eden tanrı Ra ile devasa yılan Apofis arasındaki hiç sona ermeyen kavga ile yansıtan Eski Mısır efsanelerini hatırlatır. Gece olduğunda, Mısır'ın güneş tanrısı yeraltı nehrini canavar tarafından kurulmuş tuzakları atlatarak geçer ve kayığını şafağın kapılarına ulaştırır.

Islam uygarlığı, güneş tutulmalarına ilişkin bu astrolojik yorumu almış ve tamamlamıştır. Araplara göre, güneş tutulmalarının sorumlusu *et-tinnin* (ejderha) adında görülmez bir gezegendir. İslam sanatında genellikle ışık veren nesnelerin, örneğin kandillerin üzerine ejderha tasvirleri çizilir. Mum hayvanın açık duran ağzına takılır, böylece onun ışığı yavaş yavaş yediği, en sonunda da tamamen yuttuğu izlenimi uyanır. Hint veya İran kaynaklı tezhiplerde de ejderhanın sürekli olarak güneşin simgesi olan aslanla boğuştuğu görülür. Bu iki mahlukun kavgası güneş tutulmalarını da çağrıştırır. Buna karşılık, ejderha boğa gibi boynuzlu bir hayvanı yere serdiğinde, bir ay tutulması söz konusudur. Nitekim, öküz veya boğa gibi hayvanların boynuzlarının şekli hilali hatırlatır.

Modern çağın başlangıcında, Batılı simyacılar, gökcisimlerinin aniden yok olmasını açıklamak üzere gökkubbeyi önce yutup sonra da geri tüküren ejderha imgesine

Gökbilimci Petrus Apianus 1540'ta şaşırtıcı bir astronomi eseri yayımlar: *Astronomicum Caesareum*. Bu kitap, iplerle hareket ettirilen karton diskler yardımıyla takımyıldızların konumlarını saptamaya yarayan bir hesap aletidir. Üzerinde bir ejderha bulunan disk (aşağıda), güneş tutulmalarını hesaplamaya yarar. "Ejderha noktaları", Dünya yörüngesine göre ay düğümlerini belirler. Yukarı düğüm ejderhanın başına, aşağı düğüm ise kuyruğuna denk düşer.

başvuran eski mitleri ele alırlar. Tutulmaları hesaplamaya yarayan diskler hazırlarlar. Ejderha biçimi verdikleri bu aletler, "ay düğümleri"nin, veya "ejderha noktaları"nın belirlenmesini sağlar.

Açıklamadan eyleme geçiş

İnsan çevresindeki hadiseleri açıklarken bunlardan hareketle eyleme geçebileceğini ve çevresine hâkim olabileceğini düşünür. O zaman, bozucu olduğu varsayılan unsura doğrudan müdahale eder veya doğal olayları simgesel tarzda yeniden üreten ritüellere, törenlere başvurur.

Örneğin, ejderha yıldız yiyicisi olarak iş görmeye başlayınca, alarma geçen bazı halklar zararlı hayvanı kovalamak için tencere tava çalarak gürültü çıkarmaya koyulurlar. Aynı şekilde, Çin'deki imparatorluk iktidarı

XVII. yüzyıl ortasına ait bu İran çiziminde, ejderha ile aslan arasında şiddetli bir kavga yaşanıyor, iki gövde birbirine sarılmış, neredeyse iç içe geçmiş. Hat yazısıyla aktarılan bir metnin uzantılarıymış gibi duruyorlar. Dövüşün grafik ve plastik değeri tutulmalara bağlı simgesel anlamından daha ağır basıyor gibi. Ejderhada belirgin bir Çin etkisi var ve ticaret yolları üzerinde seyreden Çin modellerinin nüfuz gücünü gösteriyor.

Çin'den (yanda, Çin kiremitlerinin uçlarında) ve Hindistan'dan esinlenilmiş ejderhalar ve dev yılanlar, Laos'tan Endonezya'ya kadar, benimsedikleri davranışlar, onların konut ve tapınak eşiklerine (aşağıda, Laos'ta) kusursuz koruyucu tasvirler olarak konulmalarına neden olur. İyilik yapıcı karakterleri Batılı soydaşlarında pek rastlanmayan bir davranışla ortaya konur: Çoğunlukla yüzlerinde geniş bir gülümseme bulunur!

da güneş tutulmalarına bağlı bir geleneği uzun süre korumuştur. Âlimler tarafından kesin bir biçimde öngörülen hadise hakkında uyarılan halk, bir şenlik düzenler. Bu şenlik sırasında, mandarinler tehdit altındaki yıldızın yardımına koşmak amacıyla havaya yüzlerce ok fırlatırlar.

Asya'da ejderhanın gelişi, hayat simgesi olduğu için, ilkbaharı haber verir. Özellikle Çin kültüründe aynı zamanda ulusal takvimin Yeni Yıl'ı olan ilkbahar bayramında ejderha sokaklarda geçit resmi yapar. Geleneksel Çin evlerinin çatılarında bulunan hayvan figürleri de aynı anlama gelir. Çatının dört ana yönün her birine bakan dört cephesini anka kuşu, kaplumbağa, kaplan ve ejderha paylaşır. Ejderha, kışın ardından ilkbaharın gelişiyle benzetmece kurularak, gecenin ardından günün doğduğu doğu cephesine yerleştirilir.

Suların da hâkimi olan Çin ejderhası yerden pınarları fışkırtmak ve yağmur yağdırmak kudretine sahiptir. Bir kuraklığa son vermek söz konusu olduğunda etkinlikleri hayırlıdır. Ama kimi zaman kaprisli bir karakter sergileyerek, gökyüzünde fazla sert bir şekilde yer değiştirirse yıkımlara yol açan kötü hava olaylarının kaynağı olabilir. Bir aile veya köy mabedinin çatısı altında çoğunlukla ucuz bir ejderha

barınır. Genellikle ejderhalara eşlik eden ve yağmuru haber veren bulutların gözükmesi gecikir ve mahsul tehlikeye girerse, ejderha tasviri dışarı çıkartılarak insanların isteği yerine gelinceye kadar güneş ışınlarının altında bırakılır. Pişmiş toprak veya kilden küçük ejderha heykelcikleri de vardır; köylüler bunları ilkbaharda yağmur yağdırmak amacıyla tarlalarda kırarlar. Ama insan çevresini keşfedip gizemlerinden arındırdıkça masalsı varlıkları yadsıma ve onların sadece şiirsel çağrışımlarını koruma eğilimine girer.

Japonya'da Çin kökenli "ejderha dansları" (yukarıda), doğayı tanrılaştıran ve onun görülmez kuvvetlerini evcilleştirmeye çalışan Şinto kültüne bağlıdır. Yağmur yağdırmak için düzenlenen Şinto şenlikleri sırasında, köylüler yağmurun ve bulutların *kami*'leri (ruhları) olduğuna inanılan *kami* Ryücin (ejderha) veya Ryü-o'ya (ejderhaların kralı) yakarırlar.

Çinli göçmenler tarafından tüm dünyaya taşınan geçit törenlerinin ejderhası, Vietnamlılar tarafından Têt bayramı diye adlandırılan Ay takviminin Yeni Yıl bayramlarında, Batı kentlerindeki Çin mahallelerini şenlendirmektedir. Bu bayram genellikle Ocak ayının sonu ile Şubat ayının başı arasında sürer ve Fener bayramıyla sona erer. Ejderha alayı bu bayramın kuşkusuz en seyre değer olayıdır, ama ana olayı değildir. Bez, tahta ve kâğıttan yapılmış rengârenk ejderhanın uzunluğu bazen onlarca metreyi bulabilir. Onu uzun sırıkların yardımıyla taşıyanlar, çalınan ziller, patlatılan fişekler ve havaya fırlatılan havai fişekler eşliğinde dans ederler. Heybetli kukla "davul gümbürtüsü"nü veya diğer dansları yapar. Kalabalığın içinde yılan gibi kıvrılarak ilerleyen ejderha, çenelerini şakırdatır. Eğer bir dükkâna girerse, esnaf bir sonraki yılın kendisi için bereketli geçeceğinden emin olabilir. Asya'nın başka yerlerinde, örneğin Bali'de, ejderha dansının kötü ruhları kovduğuna inanılır.

Belirsiz ve çoğul bir simgesellik

Ejderha ne Tanrı'dır ne de Şeytan; ne İyilik'tir ne de Kötülük; daha çok, evrenin zıt ve birbirini tamamlayan güçlerinin dengesidir. Çin'de hem yin (etkin prensip) hem de yang'dır (edilgen prensip) ve gök ile yer, tanrılar ile insanlar arasındaki bağı kurar. Kozmik düzenin teminatı olan ejderha, toprağın bereketini temin eder ve tüm canlılara yaşam enerjisi verir.

Demek ki ejderha, hayat ve ölüm döngüsünün temsillerinden biridir. Bunu içinde taşır: Zehri veya kanı ölümcüldür, ama aynı zamanda ölüleri diriltebilir veya ölümsüzlük sağlayabilirler. Örneğin Hint yılanı Şeşa, ölümsüzlük iksiri olan *amerta*'yı temin eder. Aztek mitolojisinin tüylü yılanı, Quetzalcóatl da can çekişen ve zayıf olanlara hayat ve güç vermek kudretine sahiptir. Asya ejderhası da aynı kudretle donatılmıştır.

Aztek panteonunda, Orta Amerika'nın gözalıcı renklere bürünmüş, muhteşem kuşu "quetzal" (*Pharmacoris paradiscus*) en güçlü tanrılardan biriyle, Quetzalcóatl ile özdeşleştirilmiştir. Aztek tanrısı hiç durmadan başkalaşım geçirme kudretine sahiptir, ama en iyi bilinen görüntüsü, adının da çevirisi olan, tüylü yılandır. İnsan çehresiyle tasvir edilmemişse, Teotihuacan'daki (Meksika) Quetzalcoatl piramidini süsleyen bu heykelde olduğu gibi (yanda), bir kayman [bir tür timsah] ağzıyla gülünç bir kılığa da sokulabilir. Gün, hayat, bitki tanrısı olan Quetzalcóatl, kardeşi ve yeminli düşmanı savaş tanrısı Tezcatlipoca'nın aksine, hiç insan kurbanı istemez. Mayalarda da tüylü yılana oldukça yakın, Chac adında bir tanrıya rastlanır; bu yağmur ejderhası toprağı beslemek için kendi kanını bağışlamıştır.

Çin ve Japonya'da sık sık sırtına binmiş bir kişilikle birlikte tasvir edilmiştir; son derece şatafatlı bir görünümü olan bu kişi ejderhanın sırtında ölümsüzlüğe taşınır. Efsaneye göre, Çin imparatoru Huangdi erdemli ve başarılı bir saltanatın ardından, büyük bir ejderhanın sırtında bu şekilde göğe çıkmıştır.

Birçok eski kültürde hayat ve ölüm döngüsü *uroboros* simgesiyle gösterilir. *Uroboros,* kendi kuyruğunu ısıran yılan veya ejderhadır; başka bir deyişle hem kendini yemekte hem de yeniden doğurmaktadır. Bu şekilde oluşan çember, zamanın ebediyen yeniden başlamasını ifade eder. *Uroboros,* birbirlerini yiyen iki ejderha biçimini de alabilir. Daha geç bir dönemde bu simge, doğanın istikrarsız elementlerini birbirinin kuyruğunu ısıran iki ejderhayla gösterecek simyacılar tarafından kullanılacaktır. Ejderhaların kanatlı olan birincisi maddenin buharlaşmasını temsil eder; yerdeki ikinci ejderha ise maddenin dönüşüme uğratılmadan önceki ham halini simgeler. Bu şekilde oluşan çember, bir halden diğerine sürekli geçiş olduğunu ve elementlerin sabit, nihai olarak kabul edilemeyeceklerini gösterir. Maddenin birliğine ilişkin bu kuram, ısıya göre buza veya buhara dönüşen su örneğinde olduğu gibi, aynı maddenin birbirini izleyen halleri gözlemlendiğinde görünürlük kazanır. İyi bilinen kurşunun altına dönüşmesi örneğinde olduğu gibi, bir maddenin diğerine dönüşümü hadisesinde de –önceki kadar açık bir biçimde olmasa da– somutlaşır.

Eski Çin'de, ejderha çok erken bir dönemden başlayarak ölüler dünyasıyla birleştirilir. Neolitik çağın sonuna ait (MÖ 3800'e doğru) bir Henan mezarında, yere raptedilmiş deniz kabuklarıyla bir mozaik şeklinde yapılmış ejderha tasvirine rastlanır. Bu astrolojik tasvirin işlevi, ölüyü korumak ve öteki dünyaya huzur içinde yolculuk etmesini sağlamaktır. Yukarıda, Han döneminden (MS III. yüzyıl) bir mezar tuğlası üzerinde, *psykhopompos* [ruhları götüren] ejderha pençelerinde Bilgelik incisini tutuyor ve ölünün ruhunu götürüyor.

Ejderha, mevsimlik bir iş

Batı'da ejderha çoğunlukla doğanın kahraman tarafından yenilgiye uğratılan düşman kuvvetlerini temsil eder. Ortaçağ Avrupası, ejderhanın mutlaka öldürülmeden hâkimiyet altına alınmasını gerektiren Antik mitleri sürdürür. Ejderhanın yok oluşu kışın sona ermesinin metaforudur ve bunu doğanın yenilenmesi izler.

Bu öyküler Antik yazılı kaynaklardan veya sözlü rivayetlerden esinlenmiştir; söz konusu kaynaklarda, kahraman ejderhalara veya daha çoğunlukla yılanlara verdiği yok olmaları buyruğuyla halkın sıkıntılarını sona erdirir. Birçok anlatı bu bakımdan birbirine çok benzer: Babilli Abdias, Auxerre'li Aziz Germanus veya Parisli Aziz Marcel. Metz'de Aziz Clément ilk zamanlarda Hıristiyanlığı yerleştirmek için Graouilly'yi ininden çıkarır. Hayvana boyun eğdirir ve daha sonra evcilleşen hayvanı Seille nehrine götürerek sulara gömülmesini emreder. Aynı şekilde Azize Marthe da Rhône nehri kıyılarını haraca kesen Tarasque'ı evcilleştirir ve nehre batıp yok olmasını sağlar. Her iki örnekte de canavar zorlu bir kavganın ardından ölmez, tatlılıkla hâkimiyet altına alındıktan sonra sürgüne mahkûm edilerek görüş alanının dışına çıkartılır. Efsaneler bu biçimleriyle ekolojik masalları andırırlar; çünkü ejderhada temsil edilen vahşi doğayı evcilleştirmek, ama bunu yaparken onu yok etmemeye de özen göstermek söz konusudur.

Yerel canavarın yok oluşunun anısına düzenlenen halk kutlamaları başlangıçta Rogations törenlerine tekabül eder. İsa'nın Göğe Yükselişi (Ascension) yortusundan üç gün önce kutlanan bayram ve yapılan geçit alayı, ekinlerin ve tarlaların Kilise tarafından kutsanmasına yöneliktir. Meşhur Tarasque ise, bugün bile coşkulu bir kalabalığın haykırışları arasında, birçok taşıyıcı tarafından yiğitçe itilerek Tarascon sokaklarını arşınlamaktadır.

Ayin alaylarının ejderhaları halk gelenekleri sayesinde karnaval geçit törenlerinin başlıca kahramanları haline gelmişlerdir. Avrupa'da bu kuklalar başlangıçta kent sakinlerini korkutmak için tasarlanmış olsalar da, ortak alay ve gülünçleştirmenin ifadesi olarak görünürler daha çok. Poitiers sokaklarında dolaştırılan ve yerel ejderha Grand-Goule efsanesini anımsatan, sırtına bir sihirbaz bindirilmiş bu tuhaf madeni manken (aşağıda), buna bir örnektir. Aynı şekilde Tarascon'daki Tarasque da epey uysal bir canavara dönüşmüştür ve Tarasque bayramı artık turistik gösterilerin bir parçasıdır (sağda).

Evrenin kurucusu olan ejderha, insan toplumlarının da kökeninde yer alır. İnsanların hayal gücünden doğduğu için, onlarla aynı kusurları paylaşır. Çokyönlülük başlıca karakter özelliklerinden biridir. Hem iyilik hem de kötülük yapan bir yaratık olarak, çoğunlukla çatıştığı Batı toplumlarının olduğu gibi, yardım ettiği toplumların, örneğin Asya uygarlıklarının çoğunun da örneğini oluşturur. Korkulan veya saygı duyulan, yeri geldiğinde korkularımızı ve içimizdeki iblisleri billurlaştıran bu mahlukun insanlarla olan yakınlığı onun bu denli uzun ömürlü olabilmesini de açıklar.

3. BÖLÜM

EJDERHA, TOPLUMSAL BİR HAYVAN

Ejderha, ister hayır ister şer kaynağı olsun, bir kudret simgesidir. Çin imparatorunun müttefiki olan ejderha (sağda, İmparator Kangxi'nin mührü, 1662-1722), Hıristiyan azizi veya gözü pek şövalyesi için tehlikeli, ama yenilebilir bir düşmandır (solda, Aziz George ejderhayı yere seriyor, Novgorod ekolünden Rus ikonası, XV. yüzyıl sonu).

Çin ejderhası, imparatorluklar bânisi

Çin'de esas itibariyle olumlu bir simge olan ejderha, "doğal olarak" imparatorla birleştirilir. Ona, düzenin egemen olmasını sağlayan kozmik gücü aktarır. Bu nedenle hükümdar, "ejderhanın oğlu" diye anılır. Eğer toplumsal hayatın düzeni bozulursa, sadece semavi temsil yetkisini elinde bulunduran imparator yaratıcı gücünü yenileme ve düzeni yeniden tesis etme kudretine sahiptir. Uyrukları ona itaatsizlik ederlerse, fırtınalar, tayfunlar, su baskınları ve yer sarsıntıları yoluyla ejderhalar öfkelerini gösterirler.

Bolluk ve bereketle ilişkilendirilen Çin ejderhası, imparatorluk hanedanlarının kökeninde yer alır. Nitekim bir efsaneye göre, imparatorluğu kuran ilk imparator Büyük Yu'ya imparatorluğunu düzenlemek işinde kanatlı bir ejderha eşlik etmiştir. Yu'ya miras kalan Dünya, su ile doludur ve ejderhanın kuyruğu ile tarlaları ve tepeleri akaçlamaya karar verince, nehirler ve denizler doğar.

Ejderha, imparatorluk ikonografyasında merkezi bir yer işgal eder. Pekin imparatorluk kentinin [Yasak Kent] ana binası olan Yüce Ahenk [Taihe] salonu, resim veya heykelle tasvir edilmiş on binden fazla ejderhayla süslenmiştir! Gerek imparatorluk giysileri, gerekse Yasak Kent'in sokaklarında belirli aralıklarla rastlanan anıtsal döşeme taşları

stilize edilmiş dağların üzerinden uçan bir ejderha ile bezelidir. Bu resim, imparatorun toprakları üzerindeki hâkimiyetini temsil eder. Aynı şekilde, ejderha oğluna ders veren bir baba görünümünde tasvir edildiğinde, hükümdar ile halkı arasındaki ilişkilerin bir alegorisi söz konusudur. İmparator halkına bakar, halk da ona itaat etmekle yükümlüdür, tıpkı bir çocuğun ana-babasına borçlu olduğu gibi...

Çin İmparatorluğu'nda erkek iktidarının alameti olan ejderha tasviri, geleneksel olarak sadece soylular ve hanedan üyeleri tarafından taşınabilir. Bizzat imparatoriçe bile, toplumsal konumunu temsil eden hayvan olarak, daha çok anka kuşunu kullanır. Anka kuşu, kadınların en önemli özelliği olarak kabul edilen iyi niyeti temsil eder. Bununla birlikte 1861'de İmparator Xianfeng ölünce, oğlu aracılığıyla tahtın vârisi olan İmparatoriçe Cixi (1835-1908) erkeklerin simgesini gaspeder. Peş peşe sıralanan çeşitli naibliklerle tam 45 yıl boyunca iktidarı kimseyle paylaşmadan elinde tuttuğu için, kimse bu gaspı eleştirmeyi göze alamaz!

İmparator ve imparatoriçe (yukarıda), imparatorluğun prensleri ve devlet ricali tarafından giyilen resmi saray giysisine "ejderha giysisi" (*longpao*) adı verilir. Bu giysilerin üzerindeki ejderhalar çoğunlukla alevler içindeki inciyi tutar ya da takip eder halde tasvir edilirler. Hayvanın fiziksel özelliklerinin simgesel değerleri vardır: Üçten beşe kadar değişen tırnak sayısı ve renkleri devlet büyüğünün toplumsal konumunu belirtir; en güçlüsü olarak kabul edilen beş tırnaklı sarı ejderha sadece imparatorluk ailesine özgüdür (solda, XVII. yüzyıldan bir imparatorluk giysisi).

Batı ejderhası, cehennemi bir yaratık

İmparatorluk dönemi Çin'inin aksine, Ortaçağ Avrupa'sı ejderhayı hemen hemen sadece olumsuz bir biçimde tasavvur eder: Dehşet saçan ve kötülük yapan, iblisvari bir yaratık söz konusudur. Hıristiyanlık'ın ortaya çıkışından önce var olan "kaos"un simgesidir. Ortaçağ ejderhası antik mirasa dayanır: Yunan mitolojisinin yılan-ejderhalarının yeraltı dünyasıyla

ilişkili niteliğini korur. Bir toprak parçasıyla, çoğunlukla bir dağ veya mağarayla, vahşinin uygara üstün olduğu bir yerle bütünleştirilir. Hayvan, ölüler dünyasının ev sahibidir. Ortaçağ ejderhası bu bakımdan antik yaratıktan hiç farklı değildir. Buna karşılık, antik mahlukun aksine, tanrısal veya kutsal bir niteliği yoktur. Kötülüğün kusursuz bir tecessümüdür.

Aden bahçesinin (Cennet bahçesi) günaha kışkırtan yılanı sürüngenleri gözden düşürerek, ejderhanın şeytani bir varlık haline getirilmesine katkıda bulunmuştur. Tanrı tarafından cezalandırıldığı için ayaklarından mahrum kalan yılan miti, Batı'da hayvana ilişkin uğursuz imgeyi desteklemiştir. Hem yılanda hem de varan gibi bazı kertenkelelerde görülen çatal dillilik sürüngene atfedilen kalleşlik özelliğini pekiştirir, çünkü dil gibi çift karakterlidir! Halbuki bu dil aslında sadece koku almaya yarar. Sürüngenlerin yaşadıkları doğal ortamlar, o loş ve gizemli yerler de bu hayvanlara ilişkin olumsuz imgeyi güçlendirir. Kamuflaj ve sürünme özellikleri ise, zarar vermeye hazır halde hiçbir yerden çıkıveren canavar fikrini besler.

Yuhanna'nın Vahiyi'ndeki ejderhalar ve hayvanlar

Ejderhanın uğursuz niteliği, *Kitab-ı Mukaddes*, özellikle de Yuhanna'nın Vahiyi'ndeki kehanet görülerinden de kaynaklanır. MS I. yüzyılın sonunda yazılan ve Havari Yuhanna'ya atfedilen bu anlatı, Zamanların sonunu ve Başmelek Mikail'in ejderhaya karşı verdiği zaferle sonuçlanan savaşı betimler: "Büyük ejderha –İblis ya da Şeytan denen, bütün dünyayı saptıran o eski yılan– melekleriyle birlikte yeryüzüne atıldı" (*Vahiy*, 12, 9). Ortaçağ'ın imge külliyatı savaşın şiddetinden çok azizin zaferi üzerinde durur. Çünkü tutulan bu ışık, İyiliğin Kötülük karşısındaki üstünlüğü konusunda kuşkulara yol açmamalıdır.

Alman gravürcü Martin Schongauer'in (yak. 1445-1491) eseri olan "Aziz Michel'in Ejderha ile Savaşı"nda, azizin sükûneti ve sağlamlığı bozguna uğrayan canavarın büklüm büklüm gövdesi ve vıcık vıcık görüntüsüyle tezat içindedir. Ejderha beyhude bir çabayla sahip olduğu insan elini uzatarak rakibinin mızrağına tutunmaya veya onu çok sayıdaki kıskacından biriyle yakalamaya uğraşmaktadır.

***Vade retro*, şeytani canavar!**

Bir gün ejderhayla karşı karşıya gelmek zorunda kalmış azizlere ve azizelere ilişkin anlatılar gayet iyi bilinir. Örneğin Marguerite, hayvanı alt etmiştir. İmanını yadsımayı reddettiği için hapse atılan azize, zindanında

"Ardından gökte başka bir belirti göründü: Yedi başlı, on boynuzlu, kızıl renkli büyük bir ejderhaydı bu. [...] Kuyruğuyla gökteki yıldızların üçte birini sürükleyip yeryüzüne attı. Sonra doğum yapmak üzere olan kadının önünde durdu; kadın doğurur doğurmaz ejderha çocuğu yutacaktı. [...] Yılan ağzından, kadını selle süpürüp götürmek için onun ardından ırmak gibi su akıttı."

Vahiy, 12, 3-4, 15 (Yukarıda, I. Ferdinand'ın *Beatus*'u, 1047).

kafasını dağıtarak onu dualarından uzaklaştırmaya hazır bir ejderhanın belirdiğini görür. Ejderha onu olduğu gibi yutar, ama azize elindeki haçla karnını delerek kurtulmayı başarır. Bir anlamda, kendi içindeki iblisler tarafından ruhu kemirilen Marguerite, nefis mücadelesinden başarıyla çıkmıştır. Aziz Antonius ikonografyası da, hemen hemen benzer bir söylemle, her türlü iğvaya direnmeye çalışan ermişin çevresini istila eden çok sayıda ejderhayı tasvir eder.

"Marguerite zindana girince savaştığı düşmanı gözle görülür bir halde göstermesi için Tanrı'ya yalvardı; ve birden çok canavarca bir ejderha belirdi. [...] Ejderha ağzını başına, dilini de topuğuna koyup onu bir lokmada yutuverdi; ama canavar onu midesine indirmeye çalışırken, elindeki haçı bir silah gibi kullandı: Haçın erdemi ejderhanın karnını yardı ve bakire sağsalim dışarı çıktı. Ama onu yutan ejderha ve karnının yarılış biçimi hakkında anlatılanlar, saçma sapan ve apokrif şeyler olarak kabul edilmektedir."

Giacomo da Varagine, *Legenda Aurea*, XIII. yüzyıl (Yukarıda, bir dua kitabından tezhip, 1375).

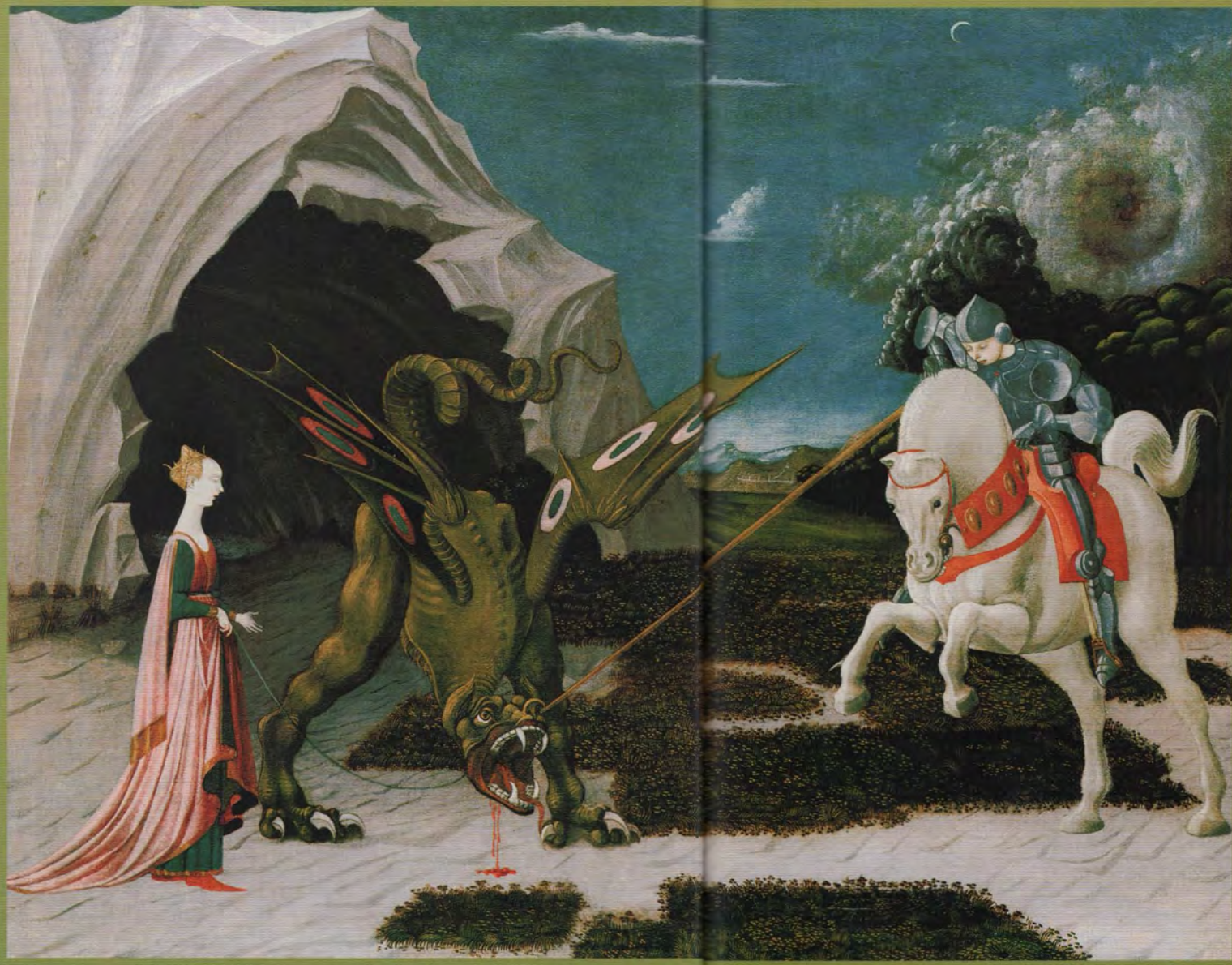
Hıristiyan dininde, hayvan genellikle kadim dünyayı, başka bir deyişle paganizmi, putlara tapınılan devri simgeler. Aziz Philippe efsanesinde tanrı Mars'ın heykeli arkasına saklanır; sanki onunla aynı tabiata sahip olduğunu, dinsiz olduğunu ifade etmek ister gibidir. Birçok öyküde Hıristiyanlık'ı yayıcı –sonradan aziz olan– piskoposların kahramanlıkları anlatılır. Agricola'dan Hilarius'a, Tugdual'a, oradan da Vigora'ya kadar giden liste çok uzundur. Giacomo da Varagine'in *Legenda Aurea*'sı (XIII. yüzyıl) bunlardan birkaçını anlatır. Metz kentinin ilk piskoposu olan Aziz Clément, kent sakinlerini Hıristiyanlık'ı kabul etmeleri koşuluyla amfitiyatro yuvalanmış Graouilly'den kurtarır. Bir haç gösterilmesi ve kutsal suyun gücü hayvanı uslandırmaya yeter. Bu canavarın tüm Hıristiyan dünyaya yayılmış birçok kuzen ve kuzini vardır. Rouen'da Gargouille, Troyes'da La Chair-Salée [Tuzlu Et], Tarascon'da Tarasque; bu ejderhalar sırasıyla Romain, Loup ve Marthe tarafından mağlup edilir.

Canavara karşı şövalyeler taarruzda

En ünlü *sauroktonos* [yılan/kertenkele öldüren] azizlerden biri, Aziz George'dur. *Legenda Aurea*'da kahramanlıkları şöyle anlatılır: Libya'nın bir bölgesinde, bir göl kıyısında bir ejderha halka dehşet saçmakta, onları haraca keserek yiyeceği bir hayvan vermeye zorlamaktadır. Sürü hayvanı kalmayınca, canavar karnını doyurmak için yöre sakinlerinin kendisine insan kurbanlar göstermelerini ister. O sırada Roma ordusunda subay olan George, çekilen kurada kralın öz kızının kurban seçildiği gün oradan geçer. İmanına güvenen, elinde de uzun bir mızrak olan atlı aziz, canavarın karşısına çıkarak kızı cesurca savunur ve hayvanı yaralar. Zaferi kazandıktan sonra, tıpkı Aziz Clément gibi davranarak, ancak kraliyet sakinlerinin Hıristiyanlık'ı kabul etmeleri koşuluyla ejderhanın işini bitirmeye razı olur. Hıristiyan Kilisesi'nde, hem Doğu'da hem de Batı'da, önemli bir Aziz George [Aya Yorgi] kültü vardır. Bu aziz şövalye ideallerini temsil eder, sahip olduğu zengin ikonografyanın kaynağı da budur.

Aziz Clément, ayin atkısını (etol) bir tasma gibi kullanarak, Graouilly'yi ve soydaşlarını Seille nehrine doğru götürüyor; Metz ileri gelenleri de peşinden yürüyor (aşağıda). Ejderhaya şöyle diyor: "Sana, çevrendeki tüm şu zararlı kalabalıkla birlikte, hiçbir insana veya hayvana zarar vermeden, sakin sakin şu nehirden geçmeni ve herhangi bir insan yerleşimine uygun olmayan bölgelere gitmeni emrediyorum" (*Vita Prima*, X. yüzyıl sonu).

Aziz George'un ejderha ile savaşı, azize ilişkin efsanenin en etkileyici bölümünü oluşturur. Kapadokya'da doğan George, başına feci bir felaket musallat olmuş Libya kenti Silenos'a gelir: Doymak nedir bilmeyen açgözlü bir ejderhanın pençesine düşen kent sakinleri ona her gün bir insan kurban sunmak zorunda kalmışlardır. Kurada Silenos kralı Aia'nın kızının adı çekilince, kız kent kapılarının önüne bırakılır. Mucize eseri kızın yardımına yetişen Aziz George, ejderhayı yaralamayı ve tutsak etmeyi başarır. Bu olayın tasviri ressamların hayal gücünü her zaman kamçılamıştır. Bizans ikonalarından (s. 42) miras kalan geleneksel kompozisyonda, sahne profilden tasvir edilir (s. 53, yukarıda ve sağda, Lombardia ekolü, XV. yüzyıl; aşağıda, Fransız ekolü, XVI. yüzyıl). İtalyan Rönesans ressamları ise çatışmaya derinlik katmaya uğraşacaklardır: Paolo Uccello, ejderhaya, azizin atına ve mızrağına matematik perspektif kurallarını uygularken (yanda), Raffaello ise (s. 52) heykel sanatından esinlenen 3/4'lük bir bakış açısını benimser.

Venedik'teki Scuola di San Diorgio degli Schiavoni'de, İtalyan ressam Vittore Carpaccio 1502 ile 1507 yılları arasında Aziz George'un yaşamına hasredilmiş üç anıtsal tuval gerçekleştirmiştir. Bunlardan biri ejderha ile savaşını (yanda), bir diğeri ise kahramanın kente zaferle girişini tasvir eder (aşağıda); üçüncüsü ise Hıristiyanlık'ı yeni kabul edenlerin vaftiz törenini gösterir. Birinci sahnenin profil kompozisyonu, resmi sipariş eden Greklerin Bizans geleneğine bağlı kaldıklarını hatırlatmaktadır. Sanatçı sahneyi fantastik bir tarzda resmetmeye önem vermiştir; yere serpiştirilen uzuvları kopmuş cesetler de resmin marazi görüntüsünü güçlendirmektedir. Uzakta görülen Silenos kenti, Osmanlı esinli bir mimariye sahiptir. Doğu'ya yapılan ve Aziz George'un zaferi sahnesinde de göze çarpan bu gönderme, sadece dekoratif amaçlı değildir: Kötülüğün tecessümü olan ve Ortaçağ imgeleminde zaman zaman Hz. Muhammed ile birleştirilen ejderha, XV. yüzyıldan itibaren rakip Osmanlı'yı da simgeler. Venedik, Bizans'ın 1453'te alınmasından sonra, Türklerin doğrudan tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu nedenle Carpaccio'nun üç tabloluk dizisi, Venediklilerin yakında Türklere karşı kazanacakları zaferin alegorisi olarak da yorumlanabilir.

Ejderhaya teslim edilen ve yiğit şövalye tarafından kurtarılan genç kız izleği, XVI. yüzyıldan itibaren erotikleştirilmiş bir tasvir sanatının bahanesi olur. Veronese, *Perseus Andromeda'yı Kurtarırken* adlı eserinde (yanda), canavar ile kahraman arasındaki dövüşü ikinci plana iterek, aslan payını tablonun gerçek konusuna, nü kadın tasvirine ayırır. XIX. yüzyılda aynı izleği ele alan Ingres, çok daha soğuk bir erotizmi ifade eder (sağda). Ressam, Ariosto'nun *Orlando Furioso*'sundan, *Angelica'yı Kurtaran Ruggieri* bölümünü seçmiştir. Süvari ve ejderha, edepsizce gerinen vücudu, savunmasız çıplaklığı içinde ıstırap ve korkudan çok erotik teslimiyeti yansıtan saydam gövdeli, kışkırtıcı ve güzel kurbana sahip olmak için dövüşmektedirler. 1819 Salonu'nda sunulan tablo, özellikle ejderhayı fazla "gotik" bulan eleştirmenlerce yerden yere vurulmuştur.

İtalyan şair Ariosto'nun eseri olan *Orlando Furioso*'da (1516), Ruggieri, Silcha kralının kızı olan Angelica'yı kurtarmak için bir deniz ejderhasıyla çarpışır. Hem Andromeda'yı kurtaran Perseus antik modelinden, hem de Ortaçağ'ın ejderhayı yere seren Aziz George izleğinden esinlenen Ruggieri'nin savaşı, –"kibar aşk" kalıplarını hiçe sayan kahraman, deniz canavarını yendikten sonra Angelica'nın ırzına geçmekte bir beis görmese de– şövalyelerin kahramanlık öykülerine yakındır.

Daha mütevazı kahramanlar

Ejderhaların karınlarını yaranların hepsi tanrılar veya soylu kökenlerinden ötürü büyük kahramanlıklara yazgılı olan yiğit şövalyeler değildir. Canavara karşı savaş izleği

halk masalları tarafından da sahiplenilir. Masalın yoksul başkahramanı genellikle hem cesareti hem de kurnazlığı sayesinde savaştan galip çıkar.

Krak adındaki erdemli bir hükümdarın hüküm sürdüğü Krakov'da, dehşet saçan bir ejderha ülkenin huzurunu kaçırmıştır. Wawel Şatosu'nun altındaki bir mağaraya yerleşen ejderha, yakınından geçen insanları ve hayvanları büyük bir oburlukla parçalayıp yemektedir. Hükümdar, ejderhayı yenecek kişiye kızını ve krallığının yarısını vermeyi vaat eder. Ama hiçbir şövalye canavarı alt etmeyi başaramaz. O zaman genç bir kunduracı mağaranın yakınına içi kükürt doldurulmuş bir koyun postu bırakır. Ejderha bunu bir lokmada yutar. Çok geçmeden yuttuğu kükürt yüzünden susayan ejderha, nehre (Vistül) koşar ve öyle çok su içer ki balon gibi patlar. İhtiyar kral sözünü tutar ve kahraman, bu başarının ardından, basit zanaatkâr statüsünden saygı duyulan bir hükümdar konumuna yükselir.

"Geçerken, aşağıda çıplak bir kayaya zincirlenmiş Angelica'yı gördü. [...] O sabah bağlanmıştı oraya ve diri diri parçalanmayı, o muazzam canavarın, iğrenç yiyeceklerle beslenen o katil balinanın çıkıp gelmesini bekliyordu. [...] Ruggieri gözyaşlarını [...] ve rüzgârda dalgalanan altın saçlarını görmeseydi, onu mermerden yapılmış bir heykel zannedebilirdi."

Ariosto,
Orlando Furioso, 1516

XVIII. yüzyıl sonunda yeniden keşfedilen *Nibelung'lar Destanı*, bir sonraki yüzyılda olağanüstü bir canlanma yaşadı. Ejderha karşısında kazandığı zaferden sonra neredeyse ölümsüzleşen, erdemli ve yiğit kahraman Siegfried (yanda, Fafnir'e karşı) Alman halkını şahsında temsil etmeye başladı.

Kahramanın kutsanması

Savaşçının yiğitliğini öne çıkarmayı sağlayan erginleme (inisiyasyon) ritüeli fikri, Aziz George efsanesinin taşıyıcılığını yaptığı dinsel modeli tamamlar. Muzaffer kahraman, yere serdiği canavarın zenginliklerini veya erdemlerini kendine mal eder.

Bu savaş, genel anlamda, bir üst hale erişmek için zorunlu olan bir geçişi, örneğin çocukluktan erişkinliğe geçişi veya bir toplum açısından, düşmanın boyunduruğunda yaşamaktan özgürlüğe geçişi temsil eder. Kişisel veya kolektif bir sınav söz konusu olduğundan, kimi zaman savaşın kendisi zaferden daha önemlidir.

Germenlerin Nibelung'lar efsanesinin başlıca figürü olan Siegfried (veya İskandinav mitolojisinde Sigurd) ejderha Fafnir'le yiğitçe dövüşerek, onun güçlerini sahiplenir. Fafnir öldükten sonra, kahraman yanlışlıkla onun kanından birkaç yudum yutar. Yutulan

Bugünkü Romanya sınırları içinde kalan bir bölgede yaşamış bir halk olan Daçyalılar, Romalılarla yaptıkları savaşlar sırasında, birliklerinin başına *draconarius*'lar koyuyorlardı: *Draconarius*, bez ve deriden dikilmiş, bir ejderha ağzından ve rüzgârda dalgalanan uzun bir gövdeden oluşan bir tür sancaktı. 113 yılında Roma'da, İmparator Traianus'un Germenlere ve Daçyalılara karşı muzaffer seferlerinin anısına dikilen mermer bir anıt olan Traianus sütununun alçak-kabartmaları'nda (yanda, ayrıntı), zafer ganimetleri arasında "barbar" birliklerin koruyucu ve saldırgan ejderha tasvirlerinin de bulunduğu görülmektedir. Yüzyıllar sonra, askeri nesneler veya saygınlık ifade eden nesneler üzerinde koruyucu ejderhaya hâlâ önemli bir yer ayrıldığı fark edilmektedir. Fransa krallarının "Charlemagne kılıcı" adı verilen tören kılıçları (IX.-XII. yüzyıl), kalkanlar ve diğer asker miğferleri (solda XVI. yüzyıldan bir İtalyan "bourguignotte"u), pazubentler ve zırhlar bunu kanıtlamaktadır.

sıvı sayesinde hayvanların dilini anlar, onlar da canavarın kanıyla yıkanmaya teşvik ederler. O zaman cildi en sert deri kadar dayanıklı hale gelir. Sadece bir yaprağın altında kalan küçük bir bölüm yaralanabilir olarak kalır, bu da ölümüne neden olacaktır.

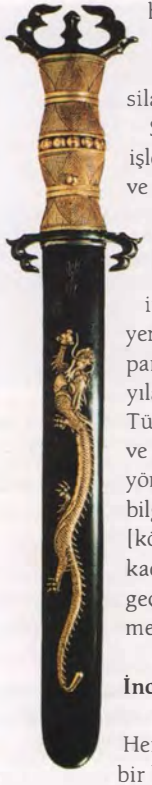
Kutsal Kâse'nin (Graal) peşindeki efsanevi şövalyelere gelince, onların ejderhalara karşı savaşı da kahramanlık erginlenmesi sınıfına girer. Özellikle Lancelot ve Tristan buna örnektir. Tam anlamıyla şövalye olmak için, ejderha sınavından geçmeleri ve feodal toplumun temellerini oluşturan Hıristiyanlık ve şövalyelik değerlerine düşman bu ürkütücü rakibi yenmeleri gerekecektir.

Öncü ejderha

Ejderhanın gücünü, sihirli olduğundan kuşku duyulamayacak bu gücü ele geçiren kahraman onu olumlu bir güce dönüştürür; artık bu güç ona rehberlik etmekte ve onu korumaktadır. Şu eski İskandinav şarkısı da bunu doğrulamaktadır:

"Sana bir kılıç vereceğim
Bir ejderhanın kanıyla su verilmişti ona;
Karanlık ormanların içinde nereye doğru at sürersen sür
Yolunu bir meşale gibi aydınlatacak."

Ejderha dolaylı yoldan, orduların öncü kuvvetleri içine yerleştirilmiş olur ve onu bir fetiş gibi asanın

huzurunu hiçbir şey bozamasın diye kapı eşiklerine konur. Bu vasfı nedeniyle tasviri armalarda, sancaklarda ve savaş silahlarının üzerinde de yer alır.

Savaşta düşmanın gözünü korkutmak işlevi söz konusu olunca, hayvan ürkütücü ve tiksinti verici figür özelliklerine yeniden kavuşur.

Antik Yunan'da, Sparta ordusunun askerleri tepelerine aslan gövdeli ve insan başlı bir efsane hayvanı olan sfenks yerleştirilmiş miğferler takarlar. Yunan panteonunda, Athena'nın kalkanı üzerinde yılanlarla kaplı bir Medusa başı bulunur. Tüm bu tasvirler kendini korumaya ve potansiyel düşmanları korkutmaya yöneliktir; bu işlevi ifade etmek üzere bilgece bir söz icat edilmiştir: *Apotropaikos* [kötülükleri uzaklaştıran]. Çin'den Akdeniz'e kadar son derece popüler olan ejderha, çok geçmeden bu işlevin yüklendiği tüm diğer melez canavarların yerini alacaktır.

İnci ve hazine

Her zaman uyanık olan ejderha ideal bir bekçi veya kusursuz bir zindancıdır. Toplanan hazine ve kurtarılan prenses, onunla girdiği rekabetten zaferle çıkanı bekleyen ödüllerdir.

MS II. yüzyılda, Yunan Philostratos *Resimler Galerisi*'nde, ejderhanın parlayan her şeye karşı düşkünlüğünü şu sözlerle dile getirir: "Altına çok düşkün olduğu söylenir; yaldızlı olan her şeyi tutkuyla sever ve onu gövdesiyle örter." Yunan mitolojisi, bir ejderha tarafından korunan hazine hikâyeleri bakımından zengindir: Üç genç bakirenin, Hesperidlerin [Batı Kızları] bahçesindeki altın elmaları Ladon beklerken, Altın Post'u ise "ölüm ve uyku" nedir bilmeyen bir ejderha korur (Rodoslu Apollonios, *Argonautika,* II, 405).

712'de kaleme alınan *Kojiki* veya "Kadim şeyler anlatısı"nda, fırtına ve ormanlar tanrısı Susano-vo'nun bir gün sekiz başlı bir ejderhayla dövüşmek zorunda kaldığı anlatılır. Ejderhayı yenmek için ona çok miktarda sake içirmiş, hayvan da rehavete gömülmüş. O zaman tanrı ayakta duramayan canavarı öldürmüş ve kuyruğunda bir kılıç bulmuş. Bu kılıç imparatorluğun üç kutsal alametinden biri olmuş.

Bu mitolojik anlatı, *tsuba* kılıçlarının kabzasında ve diğer Japon silahlarının, özellikle de Samuray kılıçlarının üzerinde niçin bir ejderha bulunduğunu kısmen açıklıyor (yukarıda solda, Nachi Taisha tapınağında bulunmuş, XVI. yüzyıla ait bir hançer).

Çin geleneğinde ejderha, tüm dilekleri yerine getirdiğine inanılan değerli İlim ve İrfan incisinin bekçisidir. Saray elbiseleri üzerindeki ejderha tasvirleri, ileri gelenlerin iç bilgeliğe erişme isteklerini yansıtır. Ama Hakikat her önüne gelene teslim edilemez. Ancak ona sahip olanla ona göz diken arasındaki bir mücadelenin sonunda ifşa edilebilir. Asya incisinin Avrupa'daki karşılığı, ejderhanın kafatasında bulunan mücevher, *drakonit*'tir. Yaşlı Plinius (23-79) ondan *dracontias* diye söz etmiştir.

1774'te Pekin'deki Yasak Kent'te inşa edilen Dokuz Ejderha duvarı, 31 metre boyunca uzanır. Bu Duvarın üzerinde, her biri farklı renklerdeki seramik ejderhalar (aşağıda, ayrıntı) deniz ile dağ arasında yolculuk ederler: Bilgeliği ve erişilmez kusursuzluğu simgelerler.

Ejderhanın insan çehresi

Yakından bakıldığında, ejderhanın aslında en derindeki bunaltılarımızın bir yansıması olduğu fark edilir. Başka bir deyişle, insanlaştırıldığı

açıktır. Hangi mutlakıyetçi kral, ona Lerna Hydra'sı gibi görünen başkaldırıların hepsini yere serme düşleri kurmamıştır? Aristoteles Yunan yasa koyucu Drakon'un katılığını eleştirirken, "Bu yasalar bir insanın değil, bir *dragon*'un elinden çıkmış" diyerek, kelime oyunu yapmamış mıdır? (*Rhetorika,* II, 23, 29).

Efesli Artemidoros, *Düşlerin Yorumu* adlı eserinde (II. yüzyıl), okuyucuya "hayvanların karakterlerini insanlarınkiyle kıyaslamasını ve her bireyin duygularını kendisine denk düşen hayvanla olan benzerliklere göre gözlemlemesini" önerir. Birkaç satır ileride de hiç çekinmeden şunları söyler: "Müthiş, güçlü ve kudretli olan zehirli hayvanlar büyük şahsiyetleri temsil ederler: Ejderha, basiliskos, meşe yılanı bu hayvanlardandır." (IV, 56). Bu fikre, bütün hayvanlar âlemi kitaplarında rastlanır. Bu kitapların ilki olan ve adı bilinmeyen bir Yunan yazar tarafından MS II. yüzyılda kaleme alınmış *Physiologus,* okuyucuya erdem ve dindarlık yolunda rehberlik edebileceği düşünülen ahlaki değerleri ve atasözlerini çeşitli hayvanlar ve canavarlarla yan yana getirir. Aynı modelden hareket eden Ortaçağ hayvanlar âlemi kitapları, ibretlik olmasını istedikleri hayvanlara insanlarınkini andıran kişilikler ve duygular atfederler. Örneğin ejderha şehvet ve sefahatle özdeşleştirilir. Leonardo da Vinci de birçok notunda –antik yazarlar tarzında– insanlarla hayvanları karşı karşıya getirir. "Gaddarlık" için seçtiği örnek ejderha değil, onun yakın kuzeni olan basiliskostur. Şöyle yazar: "Basiliskos öylesine gaddardır ki, hayvanları bakışlarının zehriyle öldüremediğinde, bitkilere döner ve zehir dolu gözünü onlara dikerek hepsini kurutur."

Ejderhanın insanlaştırılmasının nedeni, çokyönlülüğünün esinlendiği varlığınkiyle, insanınkiyle eşdeğer olmasıdır. Sonunda evcil ve toplumsal bir hayvan haline gelen ejderha, vahşet tiyatrosundan toplum içinde yaşama kolaylıkla geçer.

XV. yüzyıl sonunda Martin Schongauer de, tıpkı Hieronymus Bosch gibi, yarı-insan yarı-iblis düşlemsel ejderhalar çizmek için, "Aziz Antonius'un İğvası" temasından yararlanır (yanda). Bu gravür öylesine başarı kazanmıştır ki, aslında İskandinav sanatına uzak duran Michelangelo bile onun bir kopyasını çıkartmıştır – bu kopya bugün kayıptır. Maniyerist başkalaşım (metamorfoz) estetiğine sadık kalan Giuseppe Arcimboldo, 1585'te bir deniz ejderhası kostümü çizer (aşağıda); bu kostümün içinde, insan canavar olur.

"Belki de Eskilerin bizim gördüklerimiz kadar büyük hayvanlar tanımakla kalmadıkları, bizim bugün sahip olmadığımız pek çok büyük hayvanı da betimledikleri söylenebilir; belki de biz bu hayvanları masal yaratıkları olarak değerlendirmekte biraz aceleci davranıyoruz; belki de mevcut yaratılışın tüm tarihini bildiğimizi iddia etmeden önce onları biraz daha araştırmalıyız; ve nihayet, belki de masal yaratıkları oldukları iddia edilen bu hayvanların –daha iyi tanındıkları takdirde– bizim bilinmeyen türler olarak tasnif ettiğimiz kemik yığınlarımızın özgün halleri oldukları ortaya çıkacak."

Georges Cuvier, 1812

4. BÖLÜM

EJDERHA İLE KARŞILAŞMA

Dinozor kemikleri (solda, 1880'e doğru yeniden oluşturulmuş bir iguanodon iskeleti) veya kanlı canlı kelerler (sağda, bir Avustralya "ejderi" veya Sakallı Agame) imgelemimizdeki ejderhaların yansımaları gibidir.

Antik kaynaklar

Doğada gerçek ejderhalar bulunabileceğine inanmak, ister seyyah, ister ozan, ister doğabilimci, ister *Kitab-ı Mukaddes* yorumcusu olsunlar, geçmişin birçok yazarı tarafından paylaşılan bir görüştü. Aristoteles *Hayvanların Tarihi* adlı eserinde, ejderhadan birçok kez söz eder. Bu kitapta ejderha, vahşi, zeki ve becerikli bir hayvan olarak gözükür: "Ejderha mevsim meyvelerini topladığında, acı salatanın suyunu çıkarır ve bunu yaparken görülmüştür" (IX, 6). Claudius Aelianus (II.-III. yüzyıl) gibi Yunan filozofları, insanı doğadan ayırmazlar ve hayvanların tavırlarını saptamaya büyük önem verirler: "Kartal ve ejderha düşmandır, çünkü kartal yılanlarla beslenir" (*Hayvanların Tarihi,* IX, 1). Ejderha da bir yılandır ve Aristoteles ona "aşağılık ve büklümlü" bir hayvanın "ruh özellikleri"ni atfeder (*a.g.e.,* I, 2). Yaşlı Plinius ise ejderhaların düşmanları olarak filleri gösterir: "En büyükleri Hint'ten gelirler ve orada düzenli olarak ejderhalarla savaşırlar, oradaki ejderhalar öylesine büyüktür ki fillerin gövdesine kolayca dolanabilir ve kuyruklarıyla bir düğüm dahi atabilirler (*Doğa Tarihi,* VIII, 11).

> "Bu eyalette çok büyük karayılanlar yaşar; ayrıca onları bakıp gören tüm insanları hayretler içinde bırakan ölçüye gelmez boylarıyla o çok büyük yılanlardan da vardır ki bunlar çok iğrenç şeylerdir. [...] Önde, başlarının yanında iki kısa bacakları vardır, ama üç tırnak dışında ayakları yoktur [...]. Başları çok büyüktür ve gözleri dört dinarlık bir ekmek somunundan daha iridir ve parıl parıl parlar. Çeneleri öyle kocamandır ki bir insanı bir lokmada yutabilirler."
>
> Marco Polo, *Harikalar Kitabı*

Seyyahların tanıklıkları

Dünyanın sınırlarına kadar gidip geri gelen seyyahlar da ejderhaların çalkantılı yaşamını nakledeler. O zamana kadar pek rastlamadıkları bir fauna karşısında afallayan seyyahlar, timsahları, Hint timsahlarını, kertenkeleleri ve diğer sürüngenleri potansiyel ejderhalar olarak görürler. Marco Polo, XIII. yüzyıl sonunda yazdırdığı Asya seyahatnamesi *Harikalar Kitabı*'nda "çok iğrenç şeyler" dediği bu hayvanlardan söz eder. İtalyan hekim ve fizikçi Prospero Alpini, Venedik Cumhuriyeti'nin bir elçilik heyetiyle birlikte 1580-1584 yılları arasında Mısır'a gider. Döndüğünde, *Historiæ Ægypti Naturalis* (Mısır'ın Doğa Tarihi) adında Latince bir eser yayımlar. Âlim, IV. kitabın dördüncü bölümünde, "Mısır'da en yaygın olan yılanları" betimler ve şu uyarıyı yapar: "Bu ülkede aşırı tehlikeli daha birçok yılan türü vardır: *Hemorrhois, akontias* (veya *mızrak*), *seps, ophylinus, dragon*." Prospero Alpini *dragon*'a önemli bir bölüm ayırır ve bölüm şu sözlerle başlar: "Dragonlar mevcuttur." Burada, boyutları heybetli ve insan başlı yılanları betimler. Onların belirli oranda melezlik vasfı da eklenmiş boylarından etkilenen âlim, Mısır yılanlarını ejderhalarla özdeşleştirir.

Ortaçağ hayvanlar âlemi kitapları (aşağıda), doğaya ilişkin titiz ve ayrıntılı döküm eserleri değildir. Çoğunlukla geçmiş yüzyıllardan devralınmış bilgileri derlerler, Plinius veya Aristoteles'in yazdıklarının bir kez daha üzerinden geçerler. Üstelik hayvanlar arasında bir hiyerarşi de kurarlar: Örneğin, nasıl ki kartal kuşlara hükmediyorsa, ejderha da yılanların kralıdır. Ahlaki ayrımlar da yaparlar, ejderhayı da haliyle temiz olmayan varlıklar arasına yerleştirirler.

Başka yörelerde, birçok hayvan veya insan cesedinin bulunması, serbest dolaşan yırtıcı hayvanın varlığının kanıtı olarak görülür. O zaman, doğada kısacık bir an farkına varılan canavar, haksız yere bu gizemli ölümlerin sorumlusu olarak suçlanır. Kuzey Amerika'nın Büyük Göller bölgesinin ejderhası olan, boynuzlu, insan başlı, kuş gövdeli ve kertenkele kuyruklu Piasa bu duruma örnektir. Yerliler onu kesin bir biçimde betimleyecek kadar gözlemlediklerini öne sürerler. XVII. yüzyılda oraya giden yerleşimciler de canavarı yakalamak için boşu boşuna tuzaklar kurup dururlar.

Arkeolojik "kanıtlar"

Bununla birlikte, bazı efsaneler arkalarında başrol oyuncuları olan canavarların kutsal emanetlerini bırakmışlardır. Eskiden, derin bir mağarada bilinmeyen hayvanların kemikleri bulunduğunda bir devin veya ejderhanın kalıntılarının topraktan çıkartıldığı düşünülürdü. Birçok yerel efsane, bir prensin veya isimsiz yöre sakinlerinin darbeleri altında ejderhanın uğradığı yenilgiyi anlatır. Keskin dişli bir kafatası bulununca da, mitos pekiştirilmiş olur ve ejderhanın gerçekten yaşadığının kanıtı haline gelir. Avusturya'da, bir kafatası fosilinin bulunduğu ve çok geçmeden bunun bir canavar kafatası olarak tarif edildiği Mixnitz bölgesinde bu örnek yaşanmıştır. Ama yapılan analizler sonucunda, bir ejderhanın değil mağaralarda yaşayan bir ayının söz konusu olduğu uzun süre önce anlaşılmıştır.

Demek ki yanlış yorumlanan doğal nesnelerin keşfi efsanelerin çıkış nedeni değil, onları pekiştirmek için kullanılan kanıtlardır. Hayal gücü ile yoğrulmuş anlatıları somutlaştırmak söz konusudur daha çok. Örneğin, Almanya'daki Worms Niebelungen Müzesi'nde, Siegfried'in ejderhası olan Fafnir'in "kemikleri" hayranlıkla seyredilebilir; veya, Avusturya'nın Innsbruck kentindeki Wilten Manastırı'nda dev Haymon tarafından öldürülmüş ejderhanın "dili" görülebilir; halbuki bu, bir kılıçbalığının kılıcından başka bir şey değildir. Bazen de, Yaşlı Plinius'un söz ettiği *drakonit* gibi; şeyler insan eliyle imal edilir ve öykü bunların etrafında kurulur. Ejderhanın gücünün büyük bölümünün bu sihirli taşta yoğunlaştığına inanılırdı.

Eski ve Klasik Çin'de de, yerin üstünde veya altında bulunmuş kemik ve diş kalıntılarının ejderhalara ait oldukları ileri sürülür. Sonra da Çinliler döverek toz haline getirdikleri ve şifalı özellikleri bulunduğunu iddia ettikleri bu nesnelerin ticaretini yaparlar. Bu "ilaçlar"ın kaynağı, boynuzlu hayvanların veya dinozorların fosilleşmiş kalıntılarıdır tabii ki. Kanamaları iyileştirmeye ve cinsel gücü artırmaya yaradıkları rivayet edilir.

Erişilmesi zor dağlık bölgelerdeki mağaralar bazen tarihöncesinden kalma kemik yığınlarıyla dolu olur ve bunlar tesadüfen keşfedilir. O zaman halk imgelemi, çoğunlukla heybetli boyutlarda olan bu numuneleri efsanelerde kötülükleri anlatılan canavarların kalıntıları olarak kabul eder. Aşağıda, Avusturya'nın Mixnitz köyü yakınındaki "ejderha mağarası"nda XVII. yüzyılda keşfedilen bir ayı kafatası.

XV. yüzyılda İsviçre Alpleri ve özellikle de Locarno bölgesi ejderhalarla karşılaşmak için elverişli yerlerdir. Taşan nehir yataklarında sürekli ejderhalara rastlanmaktadır. 1421 yılının bir günü, Pilate tepesinin üzerinden uçan bir ejderha değerli taşını, drakoniti düşürür (yanda). Bu olaya tanık olan bir çiftçi tarafından alınan taş o günden beri Locarna Doğa Tarihi Müzesi'nde korunmaktadır (yukarıda Pilate tepesi drakoniti – aslında boyalı bir taştır). Rivayete göre ejderhanın kafatasında bulunan drakonit, şifalı özelliklere sahiptir: Kanamaları geçirir ve vebayı iyileştirir.

Tuhaflıklar salonlarındaki ejderhalar

Rönesans'ta bu kez birçok âlim ejderha konusuna eğilirler ve bu mahluku Ortaçağ'daki selefleri gibi *ophidien* (yılanlar), bazen de balıklar türü içinde tasnif etmeyi sürdürürler. Bu âlimlerden bazıları, örneğin İsviçreli Conrad Gessner ve İtalyan Ulisse Aldrovandi çok meşhur olmuşlardır. Gessner, kendisi öldükten sonra, 1589'da yayımlanan *Schlangenbuch*'unda (*Yılanlar Kitabı*) bellibaşlı üç ejderha kategorisi sayar: Kanatsız ve ayaksız dev yılan, kanatlı yılan ve son olarak da birçok dinsel tasvirde sunulduğu şekliyle gerçek ejderha. Aşağı yukarı aynı dönemde, Aldrovandi Bologna'da inanılmaz bir doğa tarihi salonu oluşturur. Birçok Avrupa kentindeki koleksiyoncular da aynı şeyi yapmaktadır.

Bu "Tuhaflıklar Salonları"nda bir mikrokozmosun sınırlı alanında tüm doğanın bir araya getirilip billurlaştığı varsayılmaktadır. Bu salonlar daha o zamandan "müze" olma yoluna girmiştir. Gerçekten de, doğal veya yapay acayipliklerin, egzotik veya yerel insan yapımı nesnelerin yanı sıra, sanat eserleri de buralarda toplanmaktadır. Bu türlü çeşitli nesnelerin arasında, birkaç efsanevi hayvan parçası, hatta canavarların kendileri de yer almaktadır! Kürklü balıklara, tekboynuzlu atların boynuzlarına, balık kuyruklu ve tahta gövdeli denizkızlarına, çoğunlukla ejderhaya benzetilen *Jenny Haniver*'lara –kurutulmuş vatos balıklarından imal edilen deniz canavarları– rastlanmaktadır. Bu tasvir ve nesne bolluğu, mitosların ve masalların ejderhasının az çok saf sayılabilecek koleksiyoncular nezdinde başarı kazanmasına yardım eder. Aldrovandi, tüm Avrupa'da verimli bir ticaretin örüldüğü, bu insan yapımı sahte ejderha numarasına kanacak adam değildir. Nitekim, ona göre, sahtekârların ejderhasının yerkürenin henüz keşfedilmemiş bölgelerinde, insanların bakışlarından uzakta yaşayan hakiki hayvanla hiçbir ilgisi yoktur. Ölümünden otuz beş yıl sonra yayımlanan *Yılanların ve Ejderhaların Tarihi* adlı kitabı (1640), hydra'dan Etiyopya örneğine kadar farklı ejderha türlerini sunar.

Gessner ve Aldrovandi'nin takipçileri çoğunlukla seleflerinin geniş ölçüde yayılmış incelemelerini yeniden ele almaktan başka bir şey yapmazlar. Polonyalı doğabilimci Jan Jonston (1603-1675), *Yılanların Doğal Tarihi*'ne hasrettiği kitabının gravürlerine çok özen gösterir. Ama "bilimsel" kaynakları eskidir: Plinius, Strabon, Philostratos, Solinus, Lukanios, Claudius Aelianus, hatta Marco Polo'dan alıntılar göze çarpmaktadır.

Doğabilimci ve eczacı Ferrante Imperato'nun 1599'da Napoli'de açtığı tuhaflıklar salonu (yanda) bu yeni ilim mekânlarının tipik bir örneğidir. Hem müze hem kütüphane hem de bazıları için laboratuar olan bu yerlerde bitkiler, hayvanlar ve mineraller bir araya toplanmıştır. Buralarda bazen küçük ejderhalar veya insan yapımı masal hayvanları da bulunur (aşağıda); bunlar vatos gibi balıklardan hareketle imal edilir: Büyük yüzgeçler kolayca kanatlara dönüşür ve uzun kuyruğu da tabloyu tamamlar. Son derece revaçta olan ve çok sayıda satılan bu nesnelere bugün bile doğa tarihi müzelerinde rastlanmaktadır.

Hollandalı bir tüccar tarafından Japonya'dan getirilen bu iki başlı ejderha (aşağıda) bir karayılandan imal edilmişti.

Bologna Üniversitesi'nde doğa tarihi profesörü olan Ulisse Aldrovandi (1522-1605), tüm doğal nesnelerin, taşların, bitkilerin ve hayvanların envanterini çıkarma ve tasnif etme projesini oluşturur. Tuhaflıklar salonundaki koleksiyonları tamamlamak için, ele geçiremediği, az bulunur veya egzotik numuneleri tasvir eden *tempera* usulü boyanmış bin levha, beş bin gravür ve çizim yaptırır. İtalyan doğabilimci bu girişimini gerekçelendirirken, "farklı hayvanların resimlerini yaptırmanın âlimlere sayısız faydaları" olduğunu belirtir: "Çünkü eğer eskiler betimledikleri her şeyin resmini yaptırıp boyatsalardı, yazarlar nezdinde bu denli kuşku ve sayısız hata ortaya çıkmazdı" diye vurgular. Ejderhalara hasredilmiş levhalar içinde en çok dikkati çekenler şunlardır: Conrad Gessner'in *Yılanlar Kitabı*'nda yayımladığı resmin aslına uygun bir kopyası olan kanatlı bir Etiyopya ejderhası (yukarıda, solda); "13 Mayıs 1502'de yakalanmış" kanatlı bir kır ejderhası (aşağıda, solda); "Adriyatik denizinde yakalanmış" bir deniz ejderhası (yukarıda, sağda); "ejderha biçiminde" bir vatos balığı (yanda).

Johann Jakob Scheuchzer, balıkçılar, çobanlar veya nebatatçıların İsviçre Alpleri'nde fark ettikleri ejderhaları veya diğer canavar sürüngenleri metodik bir biçimde kantonlara göre tasnif eder. Bu tanıkların betimlemelerini tamamlayan on bir gravür, İsviçre ejderhalarının çeşitliliğini doğrularlar. Soldan sağa: Meyer'in uyuyan ejderhası, Andreas Roduner'in ejderhası, Hans Egerter'in ejderhası, Lokarno'lu Christopher Schorer'in betimlediği uçan Pilate ejderhası.

Rönesans doğabilimcilerinin düşlemsel betimlemeleri mitosların ve dünyanın en ücra köşelerine yapılmış seyahatlerin anlatılarının özdeşleştirilmesinin sonucudur. Bunlar bir sonraki yüzyılda hiç tartışılmazlar. Antik kaynaklar yine güven duyulabilecek kaynaklar olarak değerlendirilir. Ayrıca, ejderhanın "bilimsel" varlığına itiraz etmek Kutsal Metinler'in doğruluğunu sorgulamak anlamına gelir ki, bu da en büyük yasaklardan biridir.

Akademisyen ve Kilise mensubu Antoine Furetière (1619-1688) meşhur *Dictionnaire universel*'inde (Evrensel Sözlük, ölümünden sonra 1690'da yayımlanmıştır) bu tedbirliliği gösterir. Ejderhayı şöyle tanımlar: "Yaşı ilerledikçe inanılmaz bir büyüklüğe erişen canavar yılan. Eski doğabilimciler (...) ona kanatlar, ibikler, ayaklar ve farklı yüzleri olan kafalar eklemişlerdir; iş öyle bir noktaya varmıştır ki, Aldrovandi bir kartalla dişi bir kurdun çiftleşmesinden doğan, büyük kanatları, bir yılan kuyruğu ve kurt ayakları olan bir ejderhadan söz etmiştir. Ama Modern yazarlarla birlikte, ihtiyar bir yılandan farklı olduğu iddia edildiği takdirde bir masal hayvanının söz konusu olacağını belirten ilk kişi de odur."

Johann Jakob Scheuchzer (1672-1733) de ejderhaların gerçekliğine ikna olmuştur. Kemik buluntularından

ve diğer "maddi" kanıtlardan kuşku duyan Zürihli doğabilimci hekim, buna karşılık İsviçre Alpleri'nde yaptığı geziler sırasında derlediği halk tanıklıklarına mutlak bir güven beslemektedir. Örneğin daha sonra *İsviçre'nin Doğa Tarihi* adıyla yeniden yayımlanan *Itinera per Helvetia Alpinas Regiones* başlıklı eserinde (1723), ejderha görmüş İsviçre köylülerinin anlatılarına ayrıntılarıyla yer verir. Bu kitapta, kedi kafalı, yılan gövdeli, domuz burunlu ve gövdeli ve horoz ibikli, tuhaf biçimli birçok canavar örneğine rastlanır. Kanatlı ejderhalar ise giderek azalmaktadır. Nesnel analizi Ortaçağ'dan devralınan kuramsal ve teolojik bilgi ile karıştıran Scheuchzer, ejderhalarının varlığının tartışma konusu yapılamayacağı sonucuna varır. Birkaç yıl sonra, İsviçreli doğabilimci ilk dragonlar hakkındaki düşüncelerini *Kutsal Fizik veya Kitab-ı Mukaddes'e Göre Doğa Tarihi* adlı eserinde (1732) aktaracaktır.

Ejderha, bilimsel analiz sınavında

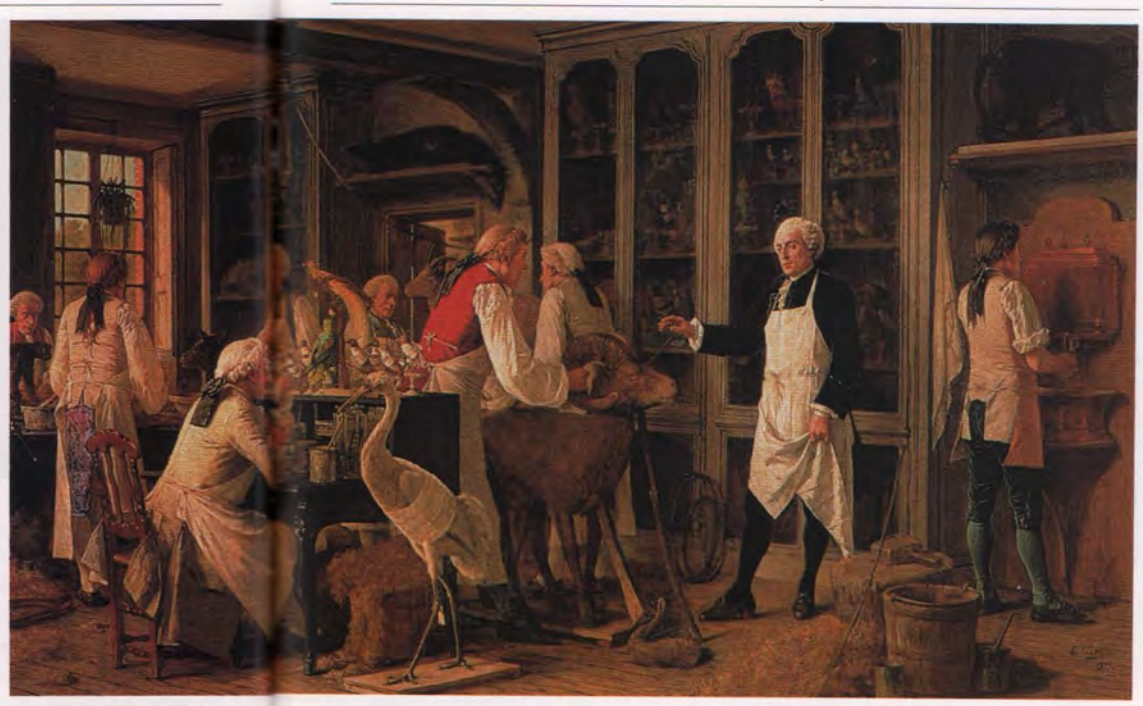
Aydınlanma çağında, doğa yasalarıyla çelişen hadiseler olarak "mucizeler" âlimlerin dikkatini daha az çekmeye başlarlar ve giderek masal-uydurma düzeyine itilirler.

"İnsan, İsviçre'de gerçek ejderhalar bulunduğuna inanmamazlık edemez. Bu konuda kuşkuya yer bırakmayacak kadar örnek ve kanıt naklettim. Bununla birlikte, onlara özel bir hayvan türü gibi mi, yoksa canavar yılanlar gibi mi bakılması gerektiği konusunda bir hüküm vermayacağım. [...] Söyleyebileceğim tek şey, bu ejderhaların hepsinin aynı türde olmadığı, bazılarının kanatlı, bazılarının ayaklı olduğu ve kertenkele sınıfına sokulabileceğidir; kimilerinin ise ayakları yoktur [...]: bazıları renkleri, diğerleri pulları, kimileri ise gövdelerinin çeşitli bölümleri bakımından farklıdır."

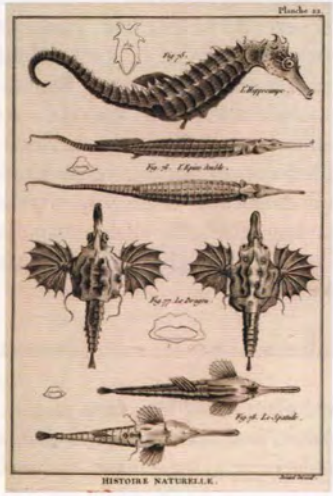
J. J. Scheuchzer, *İsviçre'nin Doğa Tarihi*

XVIII. yüzyılın ikinci yarısının düzen ve tasnif kaygıları öne çıkan Aydınlanmacı doğabilimcileri, masalsı varlıklarla karşılaşmalara ilişkin tanıklıkları kurallara bağlı gözlemlerin ve akılcı açıklamaların sınamasından geçirmeye başlarlar. Bunun sonucunda, daha pragmatik bir dünya yorumu şekillenir. Ejderhalar ortadan silinip, yerlerini keler, timsah ve yılan gibi gerçek hayvanlara bırakırlar. O zaman, eski efsanelerin bu sürüngenlerin boyutlarını abarttıkları ve gerçekleşmesi olanaksız bir melezlik yarattıkları söylenir.

Diderot ve D'Alembert'in kusursuz bir akılcı girişim örneği olan *Encyclopédie*'si de (1751-1772) bu yeni bakış açısını onaylar: "Kitaplarda bu masalsı ejderha hikâyelerinden yeterince bulunuyor: İtiraf ederim ki, diyor bu maddenin yazarı, bunların bazıları büyük mercilere dayandırılmıştır ve onların biçimsel bazı düzeltmeler yapılmak koşuluyla, esas itibariyle doğru olduklarına inanmaktan uzak değilim. Yılan, kertenkele, timsah türünden olup [...] gerek boyutları, gerekse yüzleriyle insanlara sıradışı gelmiş canavar hayvanlara hiçbir ayrım yapılmaksızın ejderha adı verildiği kanısındayım. [...] Olağan bir türe ait bir hayvanı ejderha sanmaya yetecek kadar şekil bozukluğu ve doğaya aykırı yaratılış mevcuttur."

Aynı şekilde, Louis Jean-Marie Daubenton (1716-1800) da, hayvanın gerçek olduğunu ileri sürmeye devam eden zamanının araştırmacılarını eleştirmekten geri kalmaz. O çağda hâlâ ejderha veya dev yılanlar gördüklerini söyleyen bazı seyyahların yazdıklarını okuyunca şaşırıp kaldığını belirtir. "Harikat sevgisi her türlü bilginin yerini almışa benziyor" diye noktalar *Animaux quadripèdes ovipares et les serpents* (Yumurtlayan Dört Ayaklı Hayvanlar ve Yılanlar, 1783) adlı kitabını. Yine de ona göre, insanlar tarafından uydurulmuş efsanelerin gerçek dünyada belirli bir temeli olsa gerektir. Şu notu düşer: "Lerna Hydra'sı ve onun yedi başı ozanların bir kurmacasıdır; ama bazen iki başlı yılanlara rastlandığı kesin gibi gözükmektedir." Ve salonunda bu türden bir hayvanı muhafaza eden Aldrovandi'ye gönderme yapar.

Buffon (1707-1788) ve Georges Cuvier (1769-1832) ejderha zoolojisine, en azından Batı'da, kesin bir nokta koyarlar. Karşılaştırmalı anatominin ve paleontolojinin mucidi olan Cuvier, yine de *Histoire des sciences naturelles* adlı eserinde (1829), hayvan kemiklerinin kamusal alanlarda sergilenmesi ile ejderhanın mitolojide oynadığı rol arasındaki çok eski devirlere ait ilişkileri hatırlatmaya çabalar ve olağanüstü hayvanların teşhir edildiği Roma bayramlarından söz ederken, şu olayı anlatır: "Beş canlı timsah, yüz elli panter ve pek çoklarını şaşırtan bir hadise olarak, Andromeda'nın teslim edildiği ve Perseus'un cesareti sayesinde pençesinden kurtulduğu söylenen hayvana ait kemikler gösterildi. Yine de Cuvier

Daubenton (yukarıda, laboratuvarında) karşılaştırmalı anatominin babalarından biridir. Buffon'un *Traité d'histoire naturelle*'i (1749-1788) yazarken yararlanacağı memeliler hakkındaki incelemesinde, farklı hayvanlarda görülen benzer organları karşılaştırır. Aynı tasnif kaygısının bir parçası olan *Les Poissons* adlı eserden alınmış levha (solda), sırasıyla bir denizatını, bir "çifte diken"i, bir dragonu ve bir timsah balığını (*Atractosteus spatula*) göstermektedir.

"muhtemelen bir balina çene kemiği"nin söz konusu olduğunu ekler.

Georges Cuvier (yukarıda, Sorbonne'da bir paleontoloji dersi verirken), büyük hayvan gruplarına ilişkin güncel tasnifin temellerini atar. Özellikle de organik korelasyon yasasını ortaya atar: Boynuzlu bir memeli her zaman toynaklıdır ve otoburdur.

Tufan'dan kurtulan "ürkütücü kertenkeleler"

İnsanlar tarihöncesi büyük hayvanların kalıntılarıyla sürekli karşılaşmış, ama bunları nasıl yorumlayacaklarını pek bilememişlerdir. Bir yerde bir mağara ayısının kafatası, başka bir yerde bir mamutun femurası, kimi zaman da devasa ve meçhul hayvanların ayak izleri karşılarına çıkmıştır.

Paleontolog Richard Owen'ın (1804-1892) daha sonra, 1842'de Yunanca "müthiş" anlamına gelen *deinos* ve "kertenkele" anlamına gelen *sauros* kelimelerinden hareketle "dinozor" adını vereceği hayvanların ilk iskeletleri XVIII. yüzyılın sonunda topraktan çıkarılır ve incelenir. 1878'de Belçika'daki Bernissart madenlerinde, neredeyse eksiksiz otuz iskeletten oluşan etkileyici bir küme bulunur. Halka teşhir edilen bu iskeletler

ve Londra Evrensel Sergisi'nde 1851'den 1853'e kadar halka sunulan doğal boyutlarındaki dinozor canlandırmaları zihinlerde çarpıcı bir etki yaratır. Doğabilimcilerin çoğu bu keşifleri, artık nesli tükenmiş dev kertenkelelerin kalıntıları olarak değerlendirir. Ama halkın yaratıcılığı, gün ışığına çıkarılan iskeletlerin biçimi ve boyutları ile efsanelerin ejderhası arasında kolayca bağ kurarak, giderek silinen bir mite itibarını iade eder.

Bu keşiflerin ardından, Jean-Baptiste de Lamarck (1744-1829) veya Charles Darwin (1809-1882) gibi bazı ilim adamları tarafından savunulan, ama Georges Cuvier gibi bazı âlimler tarafından da eleştirilen evrim kuramları doğar. Bu devrimci tezler, Yaratılış'a ilişkin *Kitab-ı Mukaddes* tarafından "doğrulanan" en yaygın versiyonu henüz alt edememiştir. O sırada yaşayan pek çoklarına göre, hâlâ mevcut olan bu canavarlar insanların elinin uzanamayacağı veya göremeyeceği yerlere sığınmışlardır: Keşfedilmemiş kıtaların ortalarında, en yüksek dağların tepelerinde veya yerin derinliklerinde yaşamaktadırlar. Bu hayvanlar yavaş yavaş masallardaki ejderhaların yerini alırlar.

1770'te, Maastricht yakınındaki bir taşocağında işçiler topraktan keskin dişli bir kafatası çıkardılar. Dev bir timsah mıydı (aşağıda)? Bir balinagil miydi? Cuvier onun dev bir varan olduğu saptamasını yaptı ve adını "Mosasauros" ("Meuse nehri kertenkelesi") koydu. Bunu, 1822'den itibaren özellikle

Atalarımızdan kalma tasvirlerdeki boynuzlu ve teke ayaklı Şeytan'ın yırtıcılığı, tıpkı boynuzlu ejderha gibi, çoğunlukla azalıyordu.

İngiltere'de yapılan başka keşifler izleyecekti. Bu fosilleri mevcut sürüngenlerle karşılaştıran Richard Owen (yukarıda), "dinozor" adı verilen özel bir sürüngen grubunun varlığını kanıtladı.

Ejderhadan dinozora

Bu gelişme, fantastik edebiyatta ve ilk bilimkurgu eserlerinde de fark edilir. 1821'de Jacques Auguste Simon Collin de Plancy tarafından yayımlanan *Arzın Merkezine Seyahat*'te serüvenciler yerin derinliklerinde yaşayan bir ejderha ile karşılaşırlar. Bunun üzerinden yarım yüzyıl bile geçmemiştir ki, aynı adı taşıyan meşhur romanında, Jules Verne bir yeraltı okyanusunu ve onu dolduran garip mahlukatı betimler. Geleneksel ejderhaların yerini bu kez dev *ichtyosaurus*'lar almıştır; bunlar, ilk fosilleri Almanya'da bulunan deniz sürüngenleridir. Kamuoyu açısından evrende dolaşan ve yüzyıllar boyunca görülüp duran ejderhalar, uzak dünyalardan kaçmış varlıklardan başka bir şey değildir. Hatta Kutsal Metinler'de veya Babil tapınaklarının duvarlarında resmedilen canavarların en kadim devirlerde karşılaşılmış dinozorların aslına uygun kopyaları oldukları bile düşünülür. Son olarak, bunların Tufan'dan önce yaşamış, ama Nuh'un gemisine sığamayacak kadar büyük oldukları için suların içinde boğulup ölmüş canavarlar oldukları da söylenmiştir.

Thomas Hawkins'in kitabının John Martin tarafından yapılan illüstrasyonları (yukarıda) devler arasındaki kavgaların nasıl büyüleyici bir etki yaptığını yansıtmaktadır. Ortaçağ'ın hayvanlar âlemi kitapları ejderhaları fillerle karşı karşıya getirirken, şimdi çok yırtıcı olduğu varsayılan *ichtyosaurus* gibi dinozorlar tercih edilmektedir. Sağda, bir *ichtyosaurus* ile bir *plesiosaurus* kapışıyor (Jules Verne'in *Arzın Merkezine Seyahat* kitabından alınmış illüstrasyon). Keşfedilen hayvanların kazandıkları ün, çoğunlukla boylarına ve yırtıcılıklarına göre belirlenmektedir; bu özellikler kamuoyu imgeleminde *Tyrannosaurus Rex* [T-Rex] ile doruk noktasına çıkar.

İlk dinozor tasvirleri daha evvelki ejderha tasvirlerini çok andırır. John Martin gibi ressamlar, yeni devlerin morfolojisini yansıtmak için dinozor iskeletlerinin gerçek anatomisinden çok, ejderhayla ilintili uzun sanatsal gelenekten esinlenirler. Büyük fosil avcısı Thomas Hawkins, 1840'ta *Büyük Deniz Ejderhaları Kitabı* adını verdiği, deniz fosilleri koleksiyonunu sunduğu bir eser yayımlar.

Bununla birlikte, keşfedilen kemik kalıntıları çoğaldıkça, paleontoloji yavaş yavaş hız kazanır. Karşılaştırmalı anatomideki ilerlemelerle birlikte ve *ichtyosaurus*'lar ve diğer dinozorlar hakkında daha fazla bilgi sahibi olundukça, ejderha kesinkes masallar dünyasına geri döner. Buna karşılık ejderha imgesi hatırı sayılır ölçüde elden geçirilmiştir: O da, artık popülerlik kazanmış tarihöncesi kertenkelelerin süsleriyle donatılmıştır.

Özgür ejderhalar

"Ejderha" adı veya onun Greko-Latin kökü *draco,* bir varan cinsi olan Komodo "ejderi"nden uçan Endonezya "ejderi"ne varıncaya dek, canlı türlerine isim takmak için kullanılmıştır. Bu isimlendirmeler, araştırmacıların kültürel referanslarını ve bilimler tarihi içinde şiirin payını göstermektedirler. Gerçek hayvanlarla mitsel ejderhalar arasında kurulan benzeştirmeler, gerçek hayvanların eskiden ejderhalara atfedilen bazı özelliklerini (morfoloji, boy, yırtıcılık vb.) ortaya çıkarmaktadır. Örneğin, XVI. yüzyılda doğabilimci Pierre Belon du Mans, ıslak kumlarda gizlenmeyi seven, dikenli ve zehirli yüzgeçleri

"Salın yüz kulaç uzağında kavga başladı. Kapışan iki canavarı da açık seçik görüyoruz. (...) Bu hayvanlar tarif edilemez bir öfke içinde birbirlerine saldırıyorlar. Havaya kaldırdıkları su dağları sala kadar ulaşıyor. En az yirmi kez devrilme tehlikesi atlattık. İnanılmaz şiddette ıslık sesleri duyuluyor. İki hayvan birbirine dolanmış halde. Artık birini diğerinden ayırt edemiyorum. Galibin öfkesinden çekeceğimiz var!"

Jules Verne,
Arzın Merkezine Seyahat

olan çarpan balığına (trakonya) "deniz ejderi" lakabını taktığında, efsanevi ejderhanın anısı henüz çok uzakta değildi. Hayvana verilen adın kökü, zehirli yılanla kurulan benzeştirmeden yola çıkılarak, Latince *vipera*'dan alınmıştı.

XX. yüzyıl başında Hollandalı iki inci avcısı Endonezya'nın güneyindeki ıssız adalarda gerçek ejderhalarla karşılaştıklarını bildirirler. Aslında iki adam, yerli halklar tarafından uzun süredir bilinen bir kertenkele türünü keşfetmişlerdir: Komodo varanı. Gerçi hayvan, boyu (bazen üç metreyi geçmektedir) ve genel görünümüyle gerçekten etkileyicidir. Bu etobur hayvanın uzun tırnakları vardır ve büyük avlara bile saldırabilir. Ayrıca ısırığı ya doğrudan ya da tükürüğünde bulunan bakterilerin yavaş, ama yangılı ve şiddetli etkisi sonucu ölümcüldür. Bununla birlikte ada sakinleri, hısım olduklarını söyledikleri bu sürüngenlerle bir arada sorunsuz bir şekilde yaşamaktadırlar. Cava'daki Buitenzorg (bugün, Bogor) Müzesi'nin müdürü Peter A. Ouwens, daha 1912'de bu türün efsanelerdeki ejderhalarla hiçbir ilgisi olmadığını açıklar. Ama insanlar mitosları gerçekliğe tercih ettiklerinden Komodo "ejderi" adını ve insan yeme ününü korur.

Şaşırtıcı fizyonomileri ve davranışları olan birçok başka hayvan türünün adlandırılmasında da "ejderha" terimine başvurulur. Asya ve Endonezya'nın tropikal ormanlarında yaşayan, yaklaşık yirmi santim boyundaki küçük bir kertenkeleye *Draco volans* [uçan ejder] adı konmuştur. Hayvan kelimenin dar anlamında uçamamaktadır. Ama kaburgalarının bir uzantısı ve esnek derisi sayesinde zarif bir şekilde ağaçtan ağaca sıçrayabilmekte, kimi zaman da sekiz metreyi aşan sıçrayışlar yapabilmektedir! Yerçekimi yasalarına meydan okuyan tek canlı uçan ejder değildir. *Basiliskos* adı verilen Güney Amerika kertenkelesi, suyun üzerinde koşabilecek kadar hafif ve süratlidir. Joanne Kathling Rowling'in *Harry Potter ve Sırlar Odası* romanındaki (1998) acemi büyücünün ininden kovduğu canavar basiliskosa çok uzak olan bu hayvan, boyu kimi zaman bir metreyi bulsa bile, doğada yaşayan zarif ve tehlikesiz bir canlıdır.

Avustralya veya Japonya'nın deniz diplerinde, mercan resiflerinin arasında bir başka "deniz ejderi" dolanır. Göz alıcı renkleri olan ve gövde uzantıları sayesinde taklit edebildiği yosunları kamuflaj olarak kullanan bir denizatı söz konusudur. Bu zararsız balığın profili gerçekten de eski tuhaflıklar salonlarında yer alan bazı ejderhaları anımsatır.

Bazı böcekler (örneğin kızböceği) veya bitkiler de (örneğin leş kokusuyla ayırt edilen *Dracunculus vulgaris*) "ejder" nitelemesine hak kazanmışlardır. Kuşkusuz listeyi uzatmak mümkündür: Doğada hâlâ çok sayıda bilinmeyen tür gizlidir. Belki de, kısa bir süre önce Antarktika'nın buzlu derinliklerinde keşfedilen bir böcek olan "Patagonya ejderi" gibi, yeni ejderhalar keşfedilecektir!

Bilimde kaydedilen ilerlemeler, yeryüzünde ejderhaların ve diğer dev sürüngenlerin varlığına inanılması önünde asla bir engel değildir; çağdaş kriptozoloji (*kruptos*: "gizli") bunun kanıtıdır. Bu dal, kaybolmuş mahlukatın, melez ve canavar hayvanların (yukarıda, *Je sais tout* dergisinin kapağında sunulan Loch Ness "tarihöncesi canavarı", 1934) potansiyel varlığı hakkındaki eski söylemlerin bir uzantısıdır. Kanıt yokluğu yokluğun kanıtı sayılmaz, ve mademki durmadan yeni türler keşfedilmektedir, niye günün birinde bir ejderha da keşfedilmesin?

Sahip olduğu ejderha ünü ve Cava'nın doğusundaki üç ada ile sınırlı yaşam alanı nedeniyle, Komodo varanının neslinin 1970'li yıllarda tükenmesine ramak kalmıştı. O zamandan beri, sürüngenin ve avlarının avlanmasını ve derisinin ticaretinin yapılmasını yasaklayan Endonezya hükümeti tarafından koruma altına alınmıştır. İnsan için ciddi bir tehlike oluşturmamaktadır, ama ada sakinleriyle ilişkileri bazen gerilimli olabilmektedir. Ada sakinleri kimi zaman yasakları ihlal edip, sürüngenin gözde avı olan geyikleri avlamaktadırlar. O zaman besin kıtlığı çeken sürüngen insanların evlerine tehlikeli bir biçimde yaklaşmaktadır.

Ejderhanın inançlarımız içinden ebediyen yok olduğunu düşünmemize olanak verecek hiçbir veri yoktur, aksine, insanın korkularını cisimleştirebilmek için bu canavar imgesine çok ihtiyacı var gibi gözükmektedir. *Jurassic Park*'ın (Steven Spielberg, 1993) dehşet saçan dinozorları bir zamanların ejderhalarının saygın halefleri değil midir? Canavarın ete kemiğe büründürülmesi artık yeni din olan bilimden ve genetik manipülasyonlardan beklenmektedir.

5. BÖLÜM

TÜM BİÇİMLERİYLE EJDERHA

Sinema ekranlarına bakılacak olursa, ejderhanın günümüzde de yaşadığı görülür. Bazen, Disney yapımı bir filmde Mulan adlı genç kızın koruyucusu küçük ve gülünç Mushu (yanda) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazen de, Amerikan prodüksiyonu Godzilla'daki gibi (soldaki sayfa) dev ve yok edici bir canavar olarak belirmektedir.

Ejderhaların sonu geldi mi?

Yok olmuş ve XIX. yüzyıldan beri yeniden keşfedilen büyük sürüngenler, insanların merak hanesinde yavaş yavaş ejderhaların yerini almıştır. Ama olaya biraz daha yakından bakıldığında, tarihöncesi hayvanlarıyla efsanelerin ejderhalarının büyük bir ailenin, kurmaca canavarlar ailesinin yeniden oluşumuna bir arada katıldıkları görülmektedir. Bu yeni yaratıklar, modernitenin bazı yönlerine değer yüklenmesi veya gözden düşürülmesi işinde epey yararlı olmuşlardır. Örneğin Victor Hugo, sanayi makinelerinin düşlemsel görüntüsü içine sigara içen ejderhayı yerleştirir. Zaten *Sefiller*'in yazarı, modern dünya ile yapılmış bu karşılaştırmayla da yetinmemiştir. 1840'ta Rhin kıyıları boyunca çıktığı uzun yolculukta, Drachenfels bölgesinde mola verir. "Ejderha kayası" diye bilinen bu mitsel yer, Siegfried efsanesiyle özdeşleştirilmiştir. *Le Rhin, lettres à un ami* adlı eserinde (1842), kişiliklerinden birine, kendi çağının paleontolojideki son keşiflerin ardından gündeme gelen sorularını sordurur: "Worms'a geldiğimden beri gidip de şu meşhur Rosengarten'i görmedim; bu gül bahçesinde, anlattıklarına göre, Sigefroi'ları ejderhalarını öldürmüş. Delilik! Acı aptallıklar! [...] Sigefroi var oldu mu gerçekten? Ejderha var oldu mu? Siz hayatınızda hiç ejderha gördünüz mü aziz bayım? Cuvier, âlim Cuvier hiç ejderha görmüş müydü? Zaten böyle bir şey mümkün mü? Bir hayvan, haydi ama ciddi olalım biraz, bir hayvan burnundan ve ağzından ateş püskürtebilir mi hiç? Ateş her şeyi dağıtır bayım, önce o talihsiz hayvanı kül eder. Siz de öyle düşünmüyor musunuz?"

XIX. yüzyıldaki ejderha tutkusu eserlerini şekilsiz, dehşet verici ve anlamı muğlak canavarlarla dolduran kara romantizm çerçevesi içinde yer almaktadır. Victor Hugo, metinlerinde ve çizimlerinde (yukarıda), zaman zaman sözü ejderhaya bırakır: Ejderha burada maddi âlemi, doğanın en karanlık ve en gizemli yönlerini simgelemektedir. İskandinav mitleriyle ilk fantastik anlatılar ve bilimkurgu anlatıları arasında kalan romantik ejderha, artık Yunan ve Antikçağ harikalar dünyasının mirasçısı değildir sadece.

Kurmaca canavar ejderha zamanın akışı içinde cazip bir edebi tema haline gelir, çünkü insan tabiatı hakkında aydınlatıcı bir mesaj verme olanağı sağlamaktadır. Tiyatroda bile bu temaya rastlanır. Rus yazar Yevgeni Schwartz'ın masal-piyesi *Ejderha*'da (1930'ların sonu), üzeri pullu kan dökücü bir hayvan, neresi olduğu belirsiz bir bölgeye (ama Stalin'in SSCB'sinin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır) dehşet saçar. Canavar, göğsü madalyalarla süslü bir diktatöre dönüşür ve düzenli olarak haracını ister. Sonra sahneye Lancelot çıkar ve birkaç serüvenin ardından canavarı öldürür. Burada "siyasal" bir alegori olduğu tartışma götürmez, ama kahraman şövalyelerin Ortaçağ'a ait bazı efsanelerinde de bu yön örtük biçimde mevcuttu. Bugün de canavarın, her tarafı fetheden Çin'i veya Asya'nın "ekonomik ejderhaları"nı temsil ettiği gazete karikatürlerine rastlanmaktadır.

"Terör değil özgürlük! Ortak kimliğimizi koru, oyunu sosyal-demokratlara ver!" 1930'lu yılların solcu Alman partisinin gözünde, faşizm ejderha başlı bir gamalı haç biçimini almıştır. Ağzından nefret saçan ejderha, elinde de baskının kırbacını tutmaktadır. Nazizm hydra'sı, bu seçim afişinin de eleştirdiği gibi, bir tehdittir. Propaganda veya direniş karikatürleri tehlikenin niteliğinin hemen algılanabilmesi için "siyasal" ejderha imgesini kullanırlar. Bu çizimlerde ejderha her zaman Öteki'dir ve kolayca yere serileceği düşünülmektedir.

Süslerdeki ejderha

Günümüzün ejderhası atalarının onu koruyucu bir fetiş ve dekoratif bir motif haline getiren bazı özelliklerini korumaktadır. Bu bakımdan, dövme örneği anlamlıdır.

Kilise mensupları ve dindar şövalyeler Haçlı Seferleri'nden geri dönerken, gizemli Yakındoğu'dan bazen timsah cesetleri de getiriyorlardı. Bunlar hiç vakit geçirmeden dinsel yapıların kubbelerine veya duvarlarına asılıyordu. Hayvan bir zafer ganimeti haline geliyor ve Kutsal Topraklar'da yenilgiye uğratılan dinsizleri simgeleyen bir ejderha tasviri gibi görülüyordu. XII. yüzyılda yaşayan bir Fransız köylüsünün tanımlaması pek mümkün olmayan timsahın yabancılığı ve canavarca görünümü, potansiyel Aziz George'ların kazandığı zaferi gözler önüne seriyordu. XX. yüzyılın başında, İsviçreli ressam Félix Vallotton'un bu eseriyle, ejderha-timsah şaşırtıcı bir dönüş yaptı. Burada canavara karşı girişilen "haçlı seferi" Yunan mitolojisine gönderme yapmaktadır. Perseus ile Andromeda mitinin bir yorumunun söz konusu olduğu açıktır ve kahraman, vahşi hayvan terbiyecisi bir sirk "Herkül"ü, Paris kadın milletinin saygın –ve gülünçleştirilmiş– temsilcisi olan, korku içindeki bir Andromeda'yı kurtarmaya çalışmaktadır.

Dövme, Japon halk kültürünün en önemli sanatları arasındadır. İrezumi, hemen hemen tüm bedeni kaplayabilen geleneksel dövmeyi ifade eder (yanda). Edo döneminde (1603-1868), bazı mesleki kategoriler dövmeyi loncalarının işareti gibi kullanıyorlardı. İtfaiyeciler özellikle ejderha motifine değer veriyorlardı, çünkü bu su yaratığı onları ateşten korumak için en uygun olanıydı.

Eski uygarlıkların madeni gerdanlıklarından esinlenen kuyumcu Cartier, 1929 yapımı bu bilezikte savaşan ejderhalar motifini yeniden ele aldı. Bilezik en değerli malzemelerden yapılmıştı: Platin, safir, zümrüt, elmas ve kaya kristali.

Değerli bir nesne üzerindeki süsleme olarak da egzotik ejderha revaçtadır. Örneğin 1930'lu yılların kuyumcularında Çin ejderhası başköşeye yerleşmişti. Daha yakın bir tarihte, Cartier firması "Ejderin Öpücüğü" adı verilen koleksiyonundaki altın ve pırlanta takılar için Güney Amerika'nın tüylü yılanını seçti. Vasili Kandinsky'den (*Ejderha,* gravür, 1903) Salvador Dalí'ye (*Aziz George ve ejderha,* gravür, 1947), Henri Matisse'e (*Ejderha,* dekupe boyalı kâğıt, 1950'ye doğru) kadar XX. yüzyıl sanatçılarının eserlerinde de ejderha motifine rastlanır; aynı motif, Ham Sanat'ın düşsel hayvanlar âlemi eserlerinde de görülür. Son olarak, daha mahrem bir bağlamda, birçok biblo ve popüler nesnede de ejderha yer alır. Modern dünyadaki rolü terimin geniş anlamında oyun ve şenlik kavramlarına yakınlaşmış gibi gözükmektedir.

Raghnarok, annesi ve büyükannesiyle birlikte Strasbourg bölgesinde yaşayan küçük bir ejderdir. Tüm bölgeye hâkimdirler ve ormana bekçilik yapmakta, orman cinlerini (elfleri) korumaktadırlar. Ama öykünün geleneksel yanı bu kadarla kalır ve olaylar çok geçmeden gelişir. Raghnarok zorlu bir çıraklık döneminden geçmektedir. Havalanıp uçma denemeleri sırasında yükseklerden yere çakılır sık sık; sarmısaklı sosise bayılır ve ailesinin elfleri korumayı kabul etmesinin nedeni, onları sürü hayvanı gibi görmeleridir: Nitekim elflerin hayatı sık sık şiş kebap şeklinde noktalanmaktadır!

Çizgi romanlarda ejderha

Ejderhanın güncel bir imge olduğu görülmektedir. Çin mahallelerinin dekorunda tuttuğu yerin dışında, sinemada ve gençlik edebiyatında da hep çok etkin bir konumdadır. Bu dünyada Ortaçağ efsaneleri türünden eski zaman mitlerine yeniden yolculuğa çıkılmakta ve bu anlatılar özellikle çizgi romanlar aracılığıyla, genç okuyucular nezdinde ikinci baharlarını yaşamaktadırlar.

Örneğin, çizer Boulet, "küçük ejder" Raghnarok ve ailesinin mizahi maceralarını aktarırken (Glénat yayınları, 2001) ejderhalara atfedilen hazine bekçiliği mesleğinin beklenmedik bir yorumunu gündeme getirmektedir. Bu yoruma göre, ejderhalar belirli bir yaşı geçtikten sonra, beslenmek için av peşinde koşacaklarına, avın (servet peşinde koşan hırsızlar ve şövalyeler) ayaklarına gelmesini tercih etmektedirler! Istin, Lambert ve Stambeco tarafından çizilen *Merlin*'in maceralarının ilk cildinde (Nucléa yayınları, 2000), muazzam bir deniz ejderi olan Afang, meşhur sihirbazın annesine karşı gaddarca davranan köylüleri cezalandırmak için bir deniz taşkınına yol açar. *Arthur* dizisi de (Chauvel, Lereculey ve Simon, Delcourt yayınları, 1999) efsanedeki Kral Vortigern'in şatosunun surlarını yıkan biri beyaz, diğeri kırmızı iki ejderhanın savaşını resimlerine taşır.

Önceki örneklerin aksine, günümüzdeki birçok ejderha artık mutlaka bilinen efsaneler çerçevesinde yer almamaktadır. Kelt ve İskandinav gelenekleri başta gelmek üzere, halk geleneklerinden esinlenseler de kendi içinde tutarlı, ama baştan sona yeniden icat edilmiş hayali dünyalara aittirler. Bu nedenle sinemada, çizgi romanlarda, rol oyunlarında (frp) ve *heroic fantasy*'de ortalığı kasıp kavurmaktadırlar.

Heroic fantasy eserlerinde ejderha, dinozorun, dev yılanın ve eski devirlerin ejderhasının bir karışımıdır. Önemli olan, yok olmuş ilkel bir dünyayı çağrıştırmaya uygun arkaik bir görüntüsü olması veya tam tersine, yeni bir dünyadaki yeni bir yaratık gibi gözükmesidir. Aşağıda, ressam Todd Lockwood rol oyunlarının kodlarından yararlanıyor ve bu üstün güçlü ejderhaların kusursuz örneklerini sunuyor.

Bu alanda öncülük, yazar J.R.R. Tolkien'e aittir. Onun *Bilbo Hobbit* (1937) ve *Yüzüklerin Efendisi* (Birinci cilt olan *Yüzük Kardeşliği* 1967'de yayımlanmıştır) romanları milyonlarca satmıştır; bu da günümüzde efsanelere duyulan hayranlığın kanıtıdır. Birinci cildin sayfalarına ejderha Smaug'un gölgesi düşerken, ikinci cildin uçan kötü yaratıkları Nazgul'lardır.

Bu masal dünyalarında en olumlu ejderhalar bazen şövalyelerin safında yer alarak onlarla birlikte düşmanlara karşı savaşırlar. Fantastik roman dizisi *La Ballade de Pern*'de (Anne McCaffrey, 1992), ejderhalar insan sürücüleriyle telepati yoluyla iletişim kurup onlarla yekvücut olabilen, uçan binek hayvanlarıdır. Bu ilke daha yakın bir tarihli roman olan *Eragon*'da da (Christopher Paolini, 2003) yeniden kullanılmıştır. Orada, genç bir çiftçi dişi ejderha Saphira tarafından "seçilir" ve onunla birlikte yazgısıyla yüzleşip korkunç kral Galbatorix'le savaşır.

Başka eserlerde ise, ejderha sadece birçok hayvandan biri olarak kabul edilir. Çizgi film senaristi Scotch Arleston'un (Christophe Pelinq) hayal gücünün ürünü olan *Troy Dünyaları*'nda ejderha kâh binek hayvanı, kâh çeşitli güçlerle donatılmış yerel bir tanrı olur. Ancak bu evrende ejderha en yırtıcı hayvan konumundan troller tarafından alaşağı edilmiştir ve zaman zaman onların yemeği olur.

Sahne ışıklarından aktüalite ışıklarına

Daha önce çağların ayırt edici niteliği olan ejderhanın çokyönlülüğü bugün silinmiş ve yerini bir tarafta çocuk dünyasının gülünç veya şefkatli, sevimli ejderleriyle diğer tarafta *heroic fantasy*'nin ve sinemanın dehşet verici ve yok edici canavarları arasında net bir farklılaşmaya bırakmış gibidir. Sevimli ejderlere özellikle masallarda

> "Altın yaldızlı büyük kızıl ejderha derin bir uykuya dalmış halde orada uzanmış yatıyordu; çenelerinden ve burun deliklerinden tekdüze bir gürültü ve duman şeritleri çıkıyordu, ama uykusunda ateşi daha kısık oluyordu. Onun altında, tüm uzuvlarının ve muazzam kuyruğunun altında ve çepeçevre etrafında, görülmez zeminin tüm sathı boyunca, işlenmiş altın ve ham altın, değerli taşlar ve mücevherler, gümüş gibi değerli şeylerden oluşan ve kızıla çalan ışıkta üzerinde mor hareler oluşan bir yığın vardı."
>
> John Ronald Reuel Tolkien, *Bilbo Hobbit*, 1937

ve oyuncak kutularında rastlanmaktadır. Örneğin, efsanede Krakov'a dehşet saçan canavar şimdi Polonya kentinin maskotu olmuştur. Pelüşlerini veya üzerinde resmi bulunan giysileri satın alan turistleri mutlu etmektedir. Birçok filmde de ejderha, tehdit altındaki çocuğun koruyucu arkadaşı olarak sunulmaktadır: *Mulan* (Disney, 1998) şakacı ve patavatsız Mushu tarafından korunmaktadır. Yaşlanan babasının yerine cesurca savaşa giden genç kızın korumasını, ailenin büyükleri elde başka eleman bulunmadığı için Mushu'ya emanet etmişlerdir. Aynı şekilde, Elliott da genç yetim Peter saldırıya uğradığında öfkeden çılgına döner (Don Chaffey, Disney, 1977).

Rol oyunlarının ve çizgi romanların çoğunda ise, ejderha hâlâ kötülük yapan bir yaratık olarak sunulmaktadır. *Dragon Şövalyeleri Destanı*'nda (2002), yazarlar Ange (Anne ve Gérard Guéro) ve Varanda tarafından tasarlanan hayvan, kötülüğün ete kemiğe bürünmüş halidir, çevresindeki her şeyi zehirler. Onun yaklaştığı yerdeki insanlar, hayvanlar ve bitkiler canavarca dönüşümler geçirirler. Sadece bakire genç kızlar bu salgından kurtulurlar, bu nedenle de söz konusu mahlukla savaşma gücüne sadece onlar sahiptir. Çağdaş halk imgelemi açısından *heroic fantasy*'nin ejderhası, Ortaçağ insanlarını o denli ürküten şeytani hayvanın vârisidir. Üstelik imha araçlarının mükemmellik düzeyine eriştiği bizimki gibi bir çağda yeniden doğduğu için, yırtıcılığı da iki katına çıkmıştır. Örneğin Godzilla, orijinal versiyonunda (yönetmen İnoshiro Honda, 1954), İkinci Dünya Savaşı'nın ertesinde Amerikalıların attıkları atom bombası faciasından doğmuş bir mahluktur. Daha yakın tarihli bir versiyonda (Roland Emmerich, 1997), Pasifik'teki Fransız nükleer denemelerinin ürünü olur.

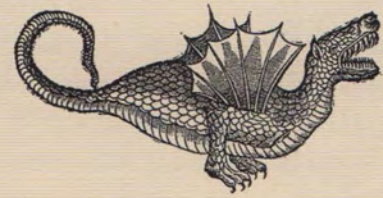
Peter ve Ejderha Elliott (aşağıda) sinema tarihindeki ilk iyi kalpli ejderha örneklerinden birini sunar.

Bilimde kaydedilen ilerlemelere karşın, ejderhanın bırakın yok olmayı, dokuz canlı bir kedi gibi yaşamını sürdürdüğü görülmektedir. Bunun nedeni, gizem ihtiyacına cevap vermesidir. Joanne Kathleen Rowling, bizimkine paralel sihirli bir dünyayı, Harry Potter'ın dünyasını yaratarak bu büyülenme duygusunu kusursuz bir biçimde kullanmıştır (*Felsefe Taşı*, 1998). Bu dünyayı yöneten "Sihir Bakanlığı"nın başlıca kaygılarından biri, gizliliklerini sürdürerek ve ejderhalar gibi potansiyel tehlike olan yaratıkları uzakta tutarak bu iki âlemin huzurunu korumaktır. Kriptozooloji de paralel gizli bir dünya olasılığını sürekli hatırlatmakta ve masalsı haberler medyanın ağzının suyunu akıtmaktadır. Kısa süre önce, 2004'te, İngiltere'de bir şahsın evinde muhtemelen XX. yüzyıla ait bir "tuhaflıklar salonu"ndan çıkmış bir ejderha numunesi bulundu. Televizyon haber programları bu keşfi, balon haber olduğunu açıkça ifade etmek yerine, bilim ile kurgu arasındaki çözülmez bağa örtülü biçimde işaret ederek yorumladılar ve haberi şu beylik cümleyle noktaladılar: "Bilimadamları kuşkularını koruyor."

Ejder Yürek'te (Rob Cohen, 1996, yukarıda) canavar sanıldığı gibi bir yaratık değildir: Kalleşlik onun değil bazı insanların yüreğine egemen olmuştur. Bu filmde ejderha, bilgelik dolu ve iyi kalpli bir yaratık olarak gözükmektedir (seslendirmeyi Ingilizce versiyonda Sean Connery'nin, Fransızcada ise Philippe Noiret'nin yapması da bu özelliği açığa vurur); insanların onun türüne karşı besledikleri inatçı önyargıların acısını çekmektedir. Filmin başkahramanı düzeyine yükseltilen Draco, bu canavarları en sonuncusuna kadar avlamaya yemin etmiş bir şövalye ile dost olur.

TANIKLIKLAR VE BELGELER

98
Uzakdoğu efsaneleri

104
Ejderhaya karşı azizler

106
Ejderhaya hücum eden bir şövalye

108
Ejderha fablleri

110
Ejderha ile karşılaşma

114
Şenliklerde ejderhalar

118
Smaug, Tolkien'in ejderhası

120
Kaynakça

121
Resim listesi

124
Dizin

Uzakdoğu efsaneleri

Uzakdoğu ejderhalarının beşiği, büyük bir çoğunlukla, Eski Çin'dir. Bir hayvandan diğerine görülen değişimler kültürel türdendir. Efsanevi yaratık batıl inançlardan dinsel dogmalara, kurucu mitlerden ahlakçı atasözlerine kadar birçok alana müdahale eder. Zaten kısa bir atasözü, ejderhanın günlük yaşama ne denli nüfuz ettiğini gösterir: "Ejderha başı ile başlayıp it kuyruğuyla bitirmek." Şu anlama gelir: "Büyük bir gürültü ve şatafatla başlayıp acınacak halde sona eren bir iş."

Gaollang köprüsü

Çin'de halkın batıl inançları, yeryüzündeki bazı görünmeyen çizgilerden ejderhaları sorumlu tutar. *Bu ejderha çizgileri, içinden doğal güçlerin aktığı yeryüzü damarları olarak kabul edilirdi; eğer bunlar tıkanırsa, o bölgenin başına felaketler gelirdi. [...] Aslında dağ sıraları, kraterler ve nehirler boyunca giden ejderha çizgileri genellikle jeolojik topoğrafyaya uygun yollar izliyorlardı. Ama insanlar, ejderhanın gazabına uğramamak için, bu çizgileri ihlal etmemek gerektiğine yürekten inanıyorlardı. Okuyacağınız efsane, bir ejderhanın kendi bölgesine yapılan bir inşaatla nasıl gerçekten saldırıya uğradığını, ama bu işin sorumlularının aldıkları doğaüstü yardım sayesinde olaydan nasıl zaferle çıktıklarını anlatıyor.*

Çok uzun zaman, yüzyıllar önce, bugün Pekin kentinin bulunduğu bölge çok iç karartıcı bir yerdi; burası, Youzhou tuzlaları alanıydı. Bölge nüfusu tuzlaların kıyılarında veya komşu tepelerde yaşıyordu; tuzla ise bir ejderhanın ve ailesinin eviydi. Bu yerde tepelerin eteklerindeki nehirlerin mecralarını izleyen birçok ejderha çizgisi kesiştiği için, ejderha bölgenin hâkimiydi. Ama Ming imparatoru yine de yeni başkentini kurmak üzere bu bölgeyi seçti ve bu tasarıda güçlü Taoist bir tanrı olan Nocha'nın yardımını aldı. Sekiz kollu bu tanrı değerli bir savaşçıydı, ama çoğunlukla kırmızı pantolon giyen küçük bir erkek çocuğu kılığında görünürdü. Ejderhanın orada yaşadığını biliyordu ve mimar ile duvar ustalarını siteyi ejderhanın ininin tam üstüne kurmaları için teşvik etmişti. Tanrı ve ejderha bu yerin hâkimiyetini ele geçirmek için savaşmaya kararlıydılar.

İnşaat çalışmaları ilerliyor, duvarlar ve kuleler göğe yükseliyordu; ejderha krallığının elinden gittiğini görebiliyordu. Bunu engellemeye kararlı olduğu için, kentin hiçbir

zaman iskân edilememesini sağlamaya karar verdi. İçinde iki büyük su küpü bulunan bir el arabasını karısıyla birlikte iten zararsız bir ihtiyar kılığında imparatorun rüyasına girdi. İmparatordan su küplerini kent dışına çıkarmak için izin istedi, bu izin hemen verildi. İmparator aldatıldığının farkında değildi: Aslında rüyada gördüğü küplerde Pekin kentinin tüm suyu vardı. İmparator uyandığında, yarı yarıya inşa edilmiş kentin dört köşesinden korkunç çığlıklar yükseldiğini işitti, çünkü tüm pınarlar ve kuyular aniden kurumuş ve kentte bir damla su kalmamıştı.

Tanrı Nocha, durumdan ejderhanın kentin tüm suyunu boşaltmasını engelleyemeyecek kadar geç haberdar olmasına karşın, çok geçmeden suyu geri getirmenin bir yolunu buldu. Başmimar Liu Boven'e bir rüya gönderdi, o da uyandığında suya ilişkin tehlike uyarılarına derhal tepki gösterecek duruma geldi. Önce kent kapılarına ulaklar gönderip o gün kentten kimin ayrıldığını sordurdu; sonra imparatorun ordusunu toplayıp çok tehlikeli bir görev için bir gönüllü istedi. Bir süre sonra ulaklar geri döndüler, batı kapısından bir haber getirmişlerdi: İçinde su dolu iki ağır küp bulunan bir arabayı çeken ihtiyar bir adam şafak vakti kentten ayrılmıştı. Böylece Liu Boven ejderhanın batı kapısından çıktığını öğrendi. Tepelerin üzerinden geçen düz bir hat çekildiğinde, yüz fersah kadar ileride denizin olduğunu da biliyordu. Eğer ejderha küpleri denize boşaltmayı başarırsa, bir daha Pekin pınarlarında ve kuyularında su bulmak imkânı kalmayacaktı.

Toplanan orduya seslenen Liu Boven, durumu açıkladı ve cesur bir askerin dörtnala ejderhanın peşine düşüp suyu denize boşaltmasını engellemesini istedi. Ejderhaya yetişince, mızrağıyla küpleri delmeli ve arkasına hiç bakmadan kente dönmeliydi. Bu tehlikeli bir görevdi, çünkü ejderha askerin niyetini pekâlâ anlayabilirdi. Bu sözleri işiten askerler aralarında bakıştılar ve içlerinden biri Liu Boven'le konuşmak için öne çıktı: "Ben gitmekten mutlu olurum. Adım Gaoliang. İmparatorun ordusuna katılmadan önce marangozdum. İyi ata binerim ve imparatorluk kentini felaketten kurtaracağım" dedi.

Liu Boven askere iyi bir mızrak verdi ve şöyle dedi: "Şu emirlere harfiyen uymalısın: Batı kapısından çıkınca

dümdüz git ve ihtiyar adamla karısına yetişince tek kelime etmeden hemen küpleri del. Sonra hemen dön, elinden geldiği kadar hızla, dörtnala Pekin'e dön. Kent surları ardında güvende olmadan önce sakın başını çevirip arkana bakma."

Bu emirleri alan Gaoliang dörtnala yola koyuldu. Çok geçmeden arabanın izini buldu ve ihtiyar adamla karısına yetişti. Hızla yanlarına yaklaşıp küplerden birini hemen kırdı. Ama ikinciyi delmek için mızrağını geri çekerken, su öyle bir güçle fışkırdı ki az kalsın boğuluyordu. Aynı anda gök gürültüsü gibi bir ses duyuldu ve yeniden ejderha biçimine geri dönen ihtiyar gözlerini ona dikti. O gürültü ve kargaşa içinde, Gaoliang görevin ancak yarısını yerine getirmiş olduğu halde, kendisi için tek çıkış yolunun geri dönüp hızla kente gitmek olduğunu anladı. Tüm yol boyunca Pekin pınarlarına ve kuyularına geri dönmek istermişçesine ardından gelen selin sesini duyuyordu.

Emirleri unutmayan Gaoliang, tüm bu gürültüye rağmen başını çevirip arkasına bakmadı ve dümdüz kente doğru dörtnala at sürdü. Sonunda surları gördü ve batı surunun tepesinde ona el kol işaretleri yapan Liu Boven'in siluetini fark etti. Artık tehlikenin dışına çıktığını düşünen Gaoliang, daha fazla dayanamadı ve geriye bir göz attı. O anda da peşinden gelen dev dalga onu yuttu ve Gaoliang boğuldu.

Sonraki yıllarda Pekin halkı, cesaretiyle kenti kurtaran genç adamın anısına, surların tam dışına bir köprü inşa etti. Köprüye onun adını verdiler ve yakın bir döneme gelinceye kadar Gaoliang köprüsü hâlâ ayaktaydı.

Gaoliang'ın delmeyi başaramadığı küpte, kentin bütün içme suyu vardı ve askerin ejderhaya saldırdığı noktada, tepelerin arasında kaldı. Bu yere bugün de Yeşimtaşı Pınarları tepesi denir, çünkü oradaki su berrak ve tatlıdır. Kente geri dönen su, kuyuların acı suyunu içeren küpten gelmişti; gerçi içme suyu yok değildi, ama kuyu suları yakın bir tarihe kadar o acı tatlarını korudular. Bu nedenle Pekinliler çay yapmak için tatlı su istediklerinde, onu kent surları dışından, Yeşimtaşı Pınarları tepesinden almaya giderlerdi.

"Gaoliang Köprüsü", Tao Tao Liu Sanders, *Les Plus Belles Légendes Chinoises*, Fernand Nathan, Paris, 1981

Ejderha incisi

Bekçi ejderhanın en değerli hazinesi olan ve saçtığı ışığı hiç zayıflamayan sihirli inci, arasına yerleştirildiği şeyleri büyütme ve çoğaltma kudretine sahiptir.

Çok uzun zaman önce, Sichuan eyaletindeki Min nehrinin kıyılarında bir anne ve oğlu yaşıyordu. Yoksul insanlardı, anne yaşlı, hasta ve hemen hemen kördü. Zamanının çoğunu evinde geçiriyordu; on dört yaşındaki oğlu ise kırlarda ve tepelerde ot biçmeye gidiyordu; bu otları hayvan yemi veya yakacak olarak satıyordu. Bu para ile kıt kanaat geçiniyorlardı.

Bir yaz korkunç bir kuraklık oldu ve hayatları daha da zorlaştı. Delikanlı her zamanki gibi tepelere gidiyor, ama bulduğu otu satarak annesi ve kendisi için ancak biraz yiyecek alabiliyordu. Tepelerin en üstünde, hemen hemen

kurumuş bir sel suyunun yanında hayatında hiç görmediği kadar, inanılmayacak kadar yeşil bir çayırlık buldu. Otlar yüksek ve güçlü, iyi yıllarda olduğundan bile daha güzeldi. Aceleyle tüm otları biçti, sırtına yükledi ve köye taşıdı. Çok iyi bir fiyata sattı ve normalde bütün bir gün çalışarak elde ettiğinden daha çok para kazandı.

Ertesi gün tepelerin arasındaki aynı yere döndü. Otların, bir önceki kadar gür ve güzel olarak yeniden bitmiş olduklarını hayretle gördü. Otları yeniden kesip köye taşıdı. Aynı hadise üçüncü gün de tekrarlandı ve delikanlı bu harika çayırlığı bulmuş olduğuna çok sevindi.

Canını sıkan tek şey, eviyle çayırlık arasındaki mesafeydi; çünkü her gün çok uzun bir yolu katetmek zorunda kalıyordu. Eğer bu çayırlık sihirliyse, bizim evin yanında da bitebilir, diye düşündü. Bunu doğrulamaya karar verdi: Ertesi günden itibaren tepelere defalarca gidip gelerek toprağı ve kökleri evin yanına getirdi. Kökleri çıkarmak için toprağı kazarken, otların içinde pembe renkli, parlak, kocaman bir inci buldu. Bu hazineyi annesine göstermek için eve getirdi. İkisi birden incinin güzelliğini ve parlaklığını hayranlıkla seyrettiler ve onu komşu kente götürüp satmadan önce bir süre yanlarında tutmaya karar verdiler. Bu işten büyük para kazanacaklarına emindiler. Yaşlı kadın inciyi pirinç küpüne koydu. Her zamanki gibi küpte fazla pirinç yoktu, en fazla birkaç öğünlük çıkardı. Oğlu ise inciyi tamamen unutmuş, toprağı ve kökleri evin yanına nakletme işiyle uğraşıyordu. O zorlu işgünü sonunda çok yorgun düşmüştü ve işini bitirince hemen yatmaya gitti. Ertesi gün yataktan fırlayıp otların bitip bitmediğini görmek için dışarı fırladı: Ne yazık ki hiçbir şey bitmemişti, her şey kuru ve solmuş duruyordu. Delikanlı umutsuzluktan ağlamaya başladı, çayırlığın yerini değiştirdiği için kendine lanet ediyor, şimdi nereden ot bulacağım, diye düşünüyordu.

Birdenbire aklına inci geldi ve belki de arada bir bağlantı vardır diye düşündü. Eve girdi ve dosdoğru annesinin inciyi koyduğu pirinç küpüne gitti. Hayretler içinde, küpün ağzına kadar pirinçle dolu olduğunu gördü. Pirinçlerin en üstünde gülümser gibi pırıl pırıl ışıldayan inci duruyordu. Annesini çağırdı ve ikisi birden çok sevindiler. İncinin etkilerini denemeye devam etmeye karar verdiler: Küpteki pirinci boşaltıp sadece en dibinde bir avuç bıraktılar ve inciyi geri koyup kapağını kapattılar. Ertesi sabah, küpün yine pirinçle dolduğunu gördüler. Bunun sihirli bir inci olduğunu anlayıp onu kendilerine saklamaya ve iyi bir şekilde kullanmaya karar verdiler. O akşam inciyi paralarının durduğu kutuya koydular ve ertesi sabah kutu ağzına kadar para dolmuştu. Zeytinyağı koydukları şişeyle deneme yaptılar ve şişe ertesi sabah mükemmel bir zeytinyağıyla dolmuştu. Anne ve oğlu inciyi akıllıca kullanarak çok zengin oldular ve delikanlının ot biçmeye gitmesine gerek kalmadı.

Ama komşuları çok geçmeden onların talihinin döndüğünü fark etti, çünkü artık ne para dileniyor, ne de kimseden borç istiyorlardı. Zaten çok da cömert insanlardı, kendilerine

iyi davranmış olanlara ihtiyaçları olan şeyleri veriyorlar, para da ödünç veriyorlardı. Komşular uzun süre bu zenginliğin nereden geldiğini merak ettiler, sonunda sır açığa çıktı. Fakat komşuların onların hikâyesine duydukları ilgi her zaman masumane değildi ve bazıları evlerine gelip yaşlı kadını ve delikanlıyı sıkıştırarak inciyi kendilerine göstermelerini istiyorlardı. Ana-oğul basit insanlar oldukları için bu ısrarlara nasıl direneceklerini bilemiyorlardı ve sonunda delikanlı inciyi sakladığı yerden çıkardı ve avucuna koyup komşulara gösterdi. İnciye bakmak isteyen adamlar giderek etrafını almaya başlayınca, delikanlı onların iyi niyetli olmadıklarını anladı ve hiç düşünmeden inciyi ağzına attı. Adamlardan biri onu omuzlarından yakalayıp şiddetle sarsmaya ve inciyi ağzından çıkarması için ona bağırmaya başladı. Ama bu yaptığı ne yazık ki tam aksi sonuca yol açtı ve delikanlı inciyi yuttu.

İnci midesine doğru inerken, korkunç bir yanma hissetti, sanki bir ateş topu yutmuştu. Büyük bir susuzluk hissetti ve çaydanlığı alıp bir dikişte hepsini içti. Sonra büyük su küpüne koştu ve yirmi otuz kepçe suyu kafasına dikip küpü boşalttı. Susuzluğu hâlâ geçmemişti, o zaman kuyuya koştu ve kovayla çekebildiği kadar su çekip içti. Sonunda kuyu kurudu. Susuzluğu geçmemiş, hatta artmıştı. Deli gibi koşarak nehre indi, yüzüstü uzandı ve kana kana içti.

Endişe içindeki annesinin elinden oğlunu seyretmekten başka bir şey gelmiyor ve oğluna daha fazla su içmemesi için yalvarıyordu. Ama herkesin faltaşı gibi açılmış gözleri önünde, o su içtikçe nehrin de suyu giderek çekiliyordu. O sırada güçlü bir gök gürültüsü duyuldu, rüzgâr esmeye başladı ve gökyüzü şimşekler ve yağmurla doldu. Yer sarsılmaya başladı ve insanlar korku içinde yere kapaklandılar. Delikanlı çırpınıp duruyordu, annesi bacaklarını tuttu, ama bacakları kocaman olmuştu. Sırtında pullar çıkmaya başladı, başında boynuzlar belirdi ve gözleri yıldız biçimini alırken boyu da durmadan büyüyordu. Kadın oğlunun ejderhaya dönüşmesine tanık oldu ve buna incinin neden olduğunu kesinlikle biliyordu.

Zavallı kadın umutsuzca oğlunun bacağına yapıştı; ejderha onu fazla şiddetli sarsmamaya çalıştı. Yağmur yağmaya devam ettiği için nehir yeniden su ile doldu ve ejderha annesini kıyıya atmayı başardı. Nehrin sularına gömülürken annesinin yürek parçalayıcı çığlıklarını işitti ve geri dönüp bakmadan duramadı. Kadın her inledikçe, ejderha geri dönüyor ve yarattığı muazzam girdap yüzünden nehir yatağında büyük balçık şeritleri oluşuyordu.

Bu balçık şeritleri bugün de mevcuttur ve ejderhanın nehrin içinde sonsuza kadar kaybolup gitmeden önce annesine gönderdiği son veda işaretlerinin tanıkları olarak durmaktadırlar. Bu olayın anısına, yöre sakinleri bu balçık şeritlerine "Anneye Bakış Şeritleri" adını vermişler ve bu ad kalmıştır.

"Ejderha incisi", *a.g.e.*

Ejderha tanrının eşi

Japon halk masalları hayvanbiçimli tanrılara ilişkin eski animist kültlerin izini sürerler. Bunlardan biri ana tapınağı Nara yakınındaki Miva dağının üzerinde bulunan yılan ejderhadır. Bu vahşi tanrı, sadece rahiplerin çıkabildiği bu tepeye hapsedilmiştir. Görülmezliğe mahkûm edilen tanrı, zaman zaman küçük bir yılan kılığına girip ininden kaçar; sonra yakışıklı bir gence dönüşerek komşu köylerdeki genç kızları baştan çıkarır, çapkınlık hanesine yeni başarılar ekler.

Çok eski zamanlarda bir yıl hemen hiç yağmur yağmadı. Çiftçiler çok sıkıntı içindeydi. Yeni pirinç ekmişlerdi ama hiç su olmadığı için ayrık otlarını bile sökemiyorlardı. Köylerde tanrıya yakarıyorlardı, tapınaklarda dualar ediyorlardı, ama boşuna. Ufukta hiç yağmur işareti yoktu. İnsanlar bu afete derman olacak bir çözüm bulmak için kafa yorup duruyorlardı.

Bir köyün Tokubei adındaki muhtarının ergenliğe yeni geçmiş güzel bir kızı vardı. Tüm köy yağmur yağması için adaklar veriyor, ama bir sonuç alamıyorlardı. O zaman muhtar, köyün ejderha tanrısının huzuruna gitti.

"Eğer yağmur yağdırırsanız, tek kızımı size sunacağım" diye yakardı. O zaman mucize gerçekleşti. Gökyüzü birdenbire karardı, gök gürültüleri duyuldu, o kadar beklenen yağmur damlaları nihayet düşmeye başladılar. Sağanak halinde yağmur yağıyordu.

Çok sevinen köylüler otları söktüler. Pirinçler güçlendi. Sonbaharda başaklar yüklüydü ve herkes neşeyle hasatı kaldırmaya girişti. Ama muhtar kaygılıydı. Ejderha tanrıya verdiği sözü unutamıyordu. Bu sırrı hiç kimseye, hatta karısına ve kızına bile açıklamamıştı. Sonbaharda köy biraz soluk aldı. Bir gün, muhtarın evinin önünde birinin bağırdığı işitildi: "Yelpazeler var, güzel yelpazeler var." Genç bir adam muhtarın evinin önünde bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Sonunda içeri girdi.

"Batıdan geliyorum, yelpaze satıcısıyım, bugünlük artık başka satış yapmayacağım. Evinde kalabileceğim hiç kimseyi tanımıyorum. Misafiriniz olabilir miyim?" dedi. Delikanlının sıkıntılı haline acıyan muhtar fazla düşünmeden ona evini açtı, zaten yeterince boş odası vardı. Delikanlı ertesi sabah erkenden gideceğini söyledi. Ama ertesi gün gitmeye hiç de hevesli görünmüyordu. Kendini iyi hissetmediğini bahane ederek, gidişini erteledi. Böylece yola çıkmayı günbegün erteledi. Çok geçmeden muhtarın kızıyla sohbeti koyulttu ve ikisi giderek yakınlaşmaya başladılar. Delikanlı kendini bahtsız birisi olarak tanıtıyordu. Bir gün kız babasından bu delikanlıyı kendine damat etmesini istedi. Baba, tek kızının isteğine razı geldi ve düğün günü kararlaştırıldı.

Düğün gecesi nikâh merasimine geçilmek üzereydi. Damat ve gelin şölen sofrasındaki yerlerini aldıklarında, delikanlı birdenbire ayağa kalktı ve şu açıklamayı yaptı: "Bu gün nihayet geldi. Ben ejderha tanrıyım. Bana söz verdiğin gibi, kızını kaçırıyorum." Bu sözlerin ardından tören kimonosuna bürünmüş kızı yakaladı, yılana dönüştü ve büyük bir gürültüyle kasırgalar yaratarak göğe yükseldi.

"Ejderha tanrının eşi", *De serpents galants et d'autres, Contes folkloriques japonais*, Japoncadan Fransızcaya çeviren ve notlayan Françoise Bihan-Faou ve Chiwaki Shinoda, Gallimard, Paris, 1992

Ejderhaya karşı azizler

Giacomo da Varagine 1228'de Cenova yakınında doğdu. Dominiken bir din adamıydı ve ömrünün sonuna doğru bu kentin piskoposu oldu. 1250-1280 yılları arasında, yüz kadar azizin ve azizenin yaptıklarını ve hayatlarını anlatan birçok yazılı ve muhtemelen sözlü kaynağı da derleyerek onların yaşamöykülerini yazdı. Legenda Aurea *adıyla bilinen bu eser Ortaçağ boyunca büyük bir okuyucu kitlesine ulaştı.*

Azize Marguerite

Marguerite zindana girince savaştığı düşmanı gözle görülür bir halde göstermesi için Tanrı'ya yalvardı; ve birden çok canavarca bir ejderha belirdi. Azizenin üzerine onu parçalamak için saldırınca, Azize Marguerite bir haç işareti yaptı ve ejderha yok oldu veya başka yerlerde yazıldığına göre, ejderha ağzını başına, dilini de topuğuna koyup onu bir lokmada yutuverdi; ama canavar onu midesine indirmeye çalışırken, elindeki haçı bir silah gibi kullandı: Haçın erdemi ejderhanın karnını yardı ve bakire sağ salim dışarı çıktı. Ama onu yutan ejderha ve karnının yarılış biçimi hakkında anlatılanlar, saçma sapan ve apokrif şeyler olarak kabul edilmektedir.

Aziz George

Aziz George Kapadokyalı bir hatipti; bir gün Libya eyaletindeki Silenos kentine geldi. Bu kentin yakınında deniz kadar büyük bir su birikintisi vardı; burada gizlenen vebalı bir ejderha kendisine karşı silahlanan halkı birçok kez kaçmak zorunda bırakmıştı; kentin surlarına kadar dayanmış, ölümcül soluğunu her yana yayıyordu. Kent sakinleri ejderhanın öfkesini yatıştırmak için ona her gün iki koyun vermek zorunda kaldılar. [...] Ama ellerindeki koyunlar tükenmeye yüz tutunca [...] durumu istişare edip haraç olarak her gün bir koyun ve bir insan vermeyi kararlaştırdılar. Ve [...] halkın hemen hemen tüm kızları ve oğulları yem olarak verildikten sonra, bir gün kralın tek kızı seçildi ve ejderhaya gönderildi. [...] Aziz George oradan geçiyordu ve gözyaşları içinde gördüğü genç kıza niçin ağladığını sordu. Kız şu cevabı verdi: "İyi kalpli genç adam, hemen atına bin ve buradan kaç, yoksa sen de benimle birlikte can verirsin." O zaman George şöyle dedi: "[...] Derdini bana anlatmadığın sürece [...] buradan hiçbir yere gitmeyeceğim." Kız ona her şeyi anlatınca, George şöyle dedi: "Kızım, korkma, İsa adına sana yardım edeceğim." [...] Onlar böyle konuşurlarken, ejderha geldi ve başını gölden çıkardı. [...] George o zaman atına atladı, ıstavroz çıkararak kendini korudu ve ona doğru yürüyen ejderhaya gözükara bir şekilde saldırdı; mızrağını vargücüyle salladı ve kendini Tanrı'ya emanet ederek ejderhayı ağır yaraladı ve yere serdi; genç kıza dedi ki: "Hiç korkmadan kemerini ejderhanın boynuna at kızım!" Kız bunu yapınca, ejderha en uysal köpek gibi kızı takip etmeye başladı. Onu böylece kente götürdüklerinde, onları gören kent halkı kaçmaya başladı. [...] O zaman George onlara işaret etti ve seslendi: "Korkmayın, çünkü Tanrı beni size ejderhanın yaptığı eziyetlerden kurtarmam için gönderdi. Eğer İsa'ya inanır ve hemen vaftiz olursanız, o zaman bu ejderhayı öldürürüm." O zaman kral ve tüm halk vaftiz oldular; Aziz George da kılıcını kınından çekti, ejderhayı öldürdü ve onu kentten taşıttı.

Aziz Sylvestre

Birkaç gün sonra putperestlerin rahipleri gidip imparatoru buldular ve şöyle dediler: "Çok kutsal imparator, siz İsa inancını kabul ettiğinizden beri, şu çukurda yaşayan ejderha soluğuyla üç yüzden fazla insanı öldürdü." Constantinus bu konuda Sylvestre'e danıştı, o da şu cevabı verdi: "İsa'nın kudreti sayesinde, onun insanlara zarar vermesini engelleyeceğim." Rahipler, eğer Sylvestre başarırsa, imana geleceklerine söz verdiler. Sylvestre o zaman dua etmeye başladı ve Aziz Petrus ona görünüp şöyle dedi: "Sen ve seninle birlikte olan iki rahip çukura inin ve ejderhayla karşılaştığınızda ona şöyle de: 'Bir bakireden doğan, çarmıha gerilen ve gömülen, sonra dirilen ve Baba'sının sağında duran Efendimiz İsa Mesih, buraya yaşayanları ve ölüleri yargılamaya gelecek. Sen, Şeytan, onu bu yerde bekle!' Sonra onun çenelerini bir iple bağlayacaksın ve üzerinde haç işareti bulunan bir yüzükle bunu mühürleyeceksin. Daha sonra sağ salim bana gelecek ve size hazırladığım ekmeği yiyeceksiniz."

Sylvestre yanında iki rahip ve iki fenerle yüz elli basamağı inerek çukura girdi. Kendisine bildirilen sözleri ejderhaya söyledi ve buyrulduğu üzere, haykıran ve ıslık çalan ejderhanın çenelerini iple bağladı. Yukarı çıktığında, ejderhanın yanına inip inmediğini takip etmek için onu takip eden iki putperest rahibi buldu. Kokudan ölmüş gibiydiler; ama onları da yanında sağ salim götürmeyi başardı. Bu rahipler de muazzam bir kalabalıkla birlikte hemen Hıristiyan oldular.

Azize Marthe

O devirde Rhône kıyısında, Arles ile Avignon arasında bir ormanda yarı-hayvan yarı-balık bir ejderha vardı; bir öküzden daha iri, bir attan daha uzundu; dişleri kılıç gibi keskindi ve iki böğrü de kaplumbağa gibi zırhlıydı; nehirde saklanıyor ve nehirden geçen herkesi öldürüp gemileri batırıyordu. Asya'daki Galatia'dan deniz yoluyla gelmiş ve suda yaşayan çok yırtıcı bir yılan olan Leviathan ile Galatia'da yaşayan *onachus* adında bir hayvandan doğmuştu: Bu hayvan kendisini takip edenlere karşı dışkılarını otuz metre uzaklığa kadar bir mızrak gibi fırlatıyor ve bu dışkılar değdikleri her şeyi ateş gibi yakıyorlardı. Halkın ricası üzerine Azize Marthe ormana girdi ve hayvanı orada bir insanı parçalarken buldu; üzerine kutsal su attı ve elindeki haçı salladı. Derhal boyun eğen ejderha bir koyun gibi uysallaştı. Azize Marthe onu kemeriyle bağladı ve ejderha halk tarafından mızraklanarak ve taşlanarak oracıkta öldürüldü. Bölge sakinleri bu ejderhaya "Tarasque" diyorlardı ve o yerin adı bu canavarın anısını korudu: Bugün bile Tarascon diye bilinmektedir.

Jacques de Voragine, *La Légende dorée*, yay. yön. Alain Boureau, Bibliothèque de la Pléiade, Gallimard, Paris, 2004.

Ejderhaya hücum eden bir şövalye

Wirt von Gravenberg tarafından XIII. yüzyıl başında yazılan Kral Arthur romanı Wigalois, *kimliğini arayan bir kahramanın başardıklarını anlatır. Gerçek bir şövalye olmak için geçmesi gereken sınavlar arasında, ejderha Pfetan ile savaşmak da vardır. Diğer kahraman şövalyeler gibi, Wigalois da kötülüğe ve paganizme karşı mücadele eden Hıristiyan savaşçıyı temsil eder.*

On yıldır buranın yakınında, vahşi bataklığın sınırına varıncaya dek tüm yöreyi kasıp kavuran bir ejderha yaşıyor. İnsanları ve atları kendilerini savunma fırsatı bile bulamadan alıp götürdü; gırtlağından çıkan iğrenç koku koca bir orduyu öldürebilir. Ve şunu bil ki, onun karşısına çıkan kişi ölmeye mahkûmdur. Ama Tanrı seni buraya bizi kurtarman için gönderdi. Aynı zamanda seni sonsuza dek mutlu edecek bir ödülün de olacak: Kızım Larie ve bu Korntin ülkesi. [...]

Şatonun kapısına kadar at sür; orada duvara saplı duran, bana bir meleğin getirdiği bir mızrak var; ne boynuz, ne taş, ne demir o kadar sağlam olabilir ve o duvara sapına kadar gömülebilir. [...] Al onu eline kahraman ve fundalığa doğru atını sür. Ejderha akşamüstü yiyecek aramaya oraya gelir; canlı ne bulursa, insan veya hayvan alır götürür [...]. Ne ok ne kargıyla yaralanabilir; bu mızrak dışında, ejderhanın işini bitirebilecek başka bir silah yoktur. [...]

Monsenyör Wigalois bir patikaya girdi ve bu yol onu doğrudan bir göle kadar götürdü; orada güzel bir kadın, kadınların her zaman yaptıkları gibi, canhıraş feryatlar içindeydi: Böylece üzüntüsünü göstermek istiyordu. [...]

Şöyle dedi: "Senyör, Tanrı başıma O'ndan asla istemediğim bir iş getirdi. Ben ve sevgilim buraya atlı olarak, doğanlarımızla birlikte gelmiştik. Çok geçmeden, sevincimin kaynağı olan adam öldürüldü ve bunun artık telafisi yok. Bu işin sorumlusu büyük ejderha Pfetan: Burada büyük bir kırıma yol açtı. Sevgilimi ve üç arkadaşını güçlü atlarıyla birlikte hiçbir şey olmamış gibi alıp götürdü.

[...]

"Senyör, şuradaki patikadan gitti, hemen izlerini takip edin; acelesi yok ve yavaş yürüyor, çünkü hiçbir şeyden korkusu yok." [...]

Dağdan aşağı inerken, ejderha geçtikçe kırılarak düşen kocaman dalların ve devrilen ağaçların gürültüsünü işitti. Canavarın kuyruğunun değdiği her şey onun arkasından parçalanıyordu. Hiçbir şey gücüne direnemiyordu. Çok geçmeden cesur adam ürkütü verici ejderha Pfetan'ın önünde yürüdüğünü gördü. Kendi kendine düşündü: "Karşısına dikilirsem, benim için çok tehlikeli bir kavga olacak bu! Ama ölsem ne gam?" Hızlandı. Ejderhayı daha iyi görünce haç çıkardı ve içinden, daha önce hiç kimse bu kadar korkunç bir yaratık görmemiştir, dedi.

Kafası kocaman, siyah, kıllıydı: Bir kulaç boyundaki, en az bir karış enindeki çıplak gagasının ucu sivri, kenarları ise az önce bilenmiş bir mızrak kadar keskindi. Ağzının içinde yabandomuzunun öndişleri gibi dişler vardı. Geniş ve boynuzumsu pullarla kaplıydı ve başından kuyruğuna kadar uzanan keskin sırt dikenleri gemileri bir vuruşta ikiye bölen timsahınki gibiydi. Ejderhanın, tüm ejderhalar gibi, uzun bir kuyruğu vardı. Şövalyenin, uğruna ejderhanın peşine düştüğü soylu hanımın anlattığı gibi, ormanın sınırında yakaladığı dört şövalyeyi bu kuyruğuyla tutuyordu. Hâlâ canlıydılar; kuyruk etraflarına üç kez dolanmıştı, böylece onları parçalanıp yenecekleri ana kadar tutuyordu. Bir adamın onu öldürebileceği aklından bile geçmiyordu. Ejderhanın horoz gibi bir ibiği de vardı, ama onunki çok büyüktü. Karnı çayır gibi yeşil, gözleri kırmızı ve böğürleri sarıydı. Ejderhanın gövdesinin alt kısmı kandil gibi yuvarlak, keskin sırt dikenleri ise soluk sarıydı. İki kulağı bir katırınkileri andırıyordu. İğrenç soluğu, güneşin altında uzun süre kalmış bir hayvan leşinden daha kötü kokuyordu. Çok çirkin, kartal pençesine benzeyen ayakları vardı, üstelik bunlar bir ayınınkiler gibi kıllıydı. Tavuskuşu tüylerini andıran tüylerle kaplı, güzel bir çift kanadı vardı. Boynu yeşil çayıra doğru eğikti ve gırtlağı bir dağ keçisinin boynuzları gibi boğum boğumdu. [...]

Wigalois ejderhayı açık seçik biçimde görünce, gözlerini yukarı kaldırdı ve şöyle dedi: "Tanrı Efendimiz, bana yardım et ki şeytanın bu habercisi beni öldürmesin ve o tatlı hanımın arkadaşını kurtarabileyim. Şeytanı mahvet, çünkü dünyaya çok büyük zararlar veriyor." Bu dua, girişeceği tehlikeli kavga için ona cesaret verdi. Böylece şövalye korkunç ejderhanın karşısına dikilerek ölüme meydan okudu. Mızrağı iki eliyle kavradı, çünkü çok büyüktü ve güzel atı onu ejderhanın yürüdüğü yere doğru götürdü. Canavar onu göremeden mızrağını aşağı eğdi ve kabzasına kadar canavarın kalbine sapladı: Ejderha onu fark edememişti bile, adam öyle hızlı davranmıştı.

Ejderha mızrak darbesini hisseder hissetmez öyle güçlü kükremeye başladı ki tüm orman köklerinden sarsıldı. Birçok iri dal yere düştü ve ejderha rakibine doğru darbesini savururken ağaçlar devrildi. Ama şövalyenin hızlı atı onu uzağa götürmüştü. Ejderha dört arkadaşı bıraktı, şövalyenin üzerine atıldı ve çok geçmeden onu yakaladı. Şövalye onun zırhını parçalamasını engelleyebilecek kadar güçlü değildi. Zırhlı gömleğinin halkaları kuru otlar gibi teker teker döküldü. O zaman ejderha soylu şövalyenin gücünü ve bilincini elinden aldı: Can çekişirken şövalyeyi de öyle güçlü bir şekilde sıktı ki burnundan ve kulaklarından kan fışkırdı. Daha sonra uçurumdan aşağı, geniş gölün kıyısına kadar top gibi fırlatıp attı. O kadar cesur bir yüreğe sahip adamın böyle acınacak bir halde yere serilip kalmasını görmek ne büyük bir felaketti! Kılıcı elindeydi, kalkanı ve zırhı gövdesi gibi ezilmişti. Ölümün neredeyse tüm yaşamı onun elinden aldığını görmek acıklı bir manzaraydı: Çarklı Şövalye gücünü ve bilincini yitirmiş bir halde, geniş gölün kıyısında cansız yatıyordu. [...] Parçalanmış, lime lime edilmiş güzel atı da yanında cansız yatıyordu. Ejderha öcünü almıştı, ama o da ölmüştü.

Wirt von Gravenberg,
Wigalois, le chevalier à la roue,
Fr. çeviri: Danielle Buschinger,
Honoré Champion, 2004

Ejderha fablleri

Ejderha bir ders verici midir? Kıssadan hisse çıkartılmasını sağlayabilecek bir varlık mıdır? Her halükârda ejderhayı konu alan bazı masallar okunduğunda insanda bu izlenim uyanmaktadır. Hiç kuşkusuz, insanların çoğunda görülen iktidar açlığını ifade etmekte, bu insanların şekli bozulmuş, hatta karikatüral bir imgesini yansıtmaktadır. Bir efsane yaratığı olmasına rağmen, burada hayvanların kralı aslanı tahtından indirmekte ve bu dünyanın büyük şahsiyetlerinin günahlarına ve kusurlarına işaret etmektedir.

Ejderha ve insan

Şimdi bir ejderhadan bahsedeceğim size
Bir köylünün yoldaş seçtiği kendine,
Ve sık sık söz veriyordu köylü ona
Sadakatle hizmet edeceği hakkında.
Ejderha onu sınavdan geçirmek istedi
Amacı ona ne kadar güvenebileceğini bilmekti:
Bir yumurtayı korumasını istedi,
Gezintiye çıkmak istemişti,
Köylüden yumurtaya gözkulak olmasını ısrarla rica etti.
Köylü de sordu ona
Niye böyle emirler verdiğini;
Ejderha da cevap olarak
Tüm gücünü ve kudretini
Yumurtanın içine koyduğunu söyledi.
Yumurta parçalanırsa şayet hemen ölecekti.
Ejderha uzaklaşınca,
Köylü aklına koydu hemen
Gözkulak olmayacaktı yumurtaya;
Yumurtayla birlikte, öldürürüm ejderhayı da
El koyarım bütün altınlarına, diye düşündü.
Yumurta parçalanınca
Ve ejderha geri gelip
Parçalanmış kabuğu yerde görünce,
Önce sordu
Yumurtaya niçin bu kadar kötü gözkulak olduğunu.
Daha sonra nasıl bir hazırlık yaptığını anladı
Ve farkına vardı çevirdiği dolapların:
Ortaklıkları bozulmuştu artık.
Bu fablde bize söylenmek istenen şudur
Bir sahtekâra veya bir haine asla teslim etmemeli altını
Ne hazineyi ne de canını.
Hiç kimse çekincesiz güvenmemeli
Açgözlü veya cimri bir insana.

Marie de France,
Les Fables, XII. yüzyılın ikinci yarısı,
eleştirel basım: Charles Brucker,
Peeters, Louvain, 1991

Çok başlı ejderha ve çok kuyruklu ejderha

Büyük Senyörün [Osmanlı Padişahı] Bir Elçisi, der Tarih,
İmparatorun yanındayken bir gün
Efendisinin güçlerini İmparatorluğunkine üstün tutuyordu.
Bir Alman şöyle söylenmeye başladı:
Hükümdarımızın kendisine bağlı uyrukları var
Bunlar kendi başlarına öyle güçlü ki
Her biri bir ordu kaldırabilir.
Sağduyulu bir adam olan Le Chiaoux [Çavuş]
Ona şöyle dedi: Tabii ki biliyorum
Her Elektörün ne kadar insan temin edebileceğini;
Ve bu bana hatırlatıyor
Garip, ama bir o kadar da gerçek bir serüveni.
Güvenli bir yerdeydim geçtiğini gördüğümde
Bir çitin ardından yüz başlı bir Hydra'nın.
Kanım donmaya başladı;
Ve sanırım bundan çok daha azı bile yeter ürkütmeye insanı.
Yine de başıma bir şey gelmedi korkudan başka.
Hayvanın gövdesi asla
Bana doğru gelemedi, geçecek bir yer bulamadı
Tam bu serüveni düşünüyordum ki,
Tek bir başı, ama birçok kuyruğu olan bir başka ejderha
Geçti oradan.
Şaşkınlık ve dehşet içinde
Kalakaldım yeniden.
Bu baş geçti çitin arasından ve sonra gövde ve her biri kuyrukların.
Hiçbir şey duramadı önünde onların; her geçen ardından gelene yol açtı.
İşte böyledir bence,
sizin İmparatorunuz ve bizimki.

Jean de La Fontaine, *Fables*, Kitap I, 1668

Basiliskos ve Ejderha

[...]
Bir gün yılan kral öldü.
Taç seçimle verilecekti.
Şikâyetler içindeki cumhuriyetin
Selametini düşünmek gerekti.
Bu nedenle yılanlar senatosu,
Sarayın her üyesini huzura davet etti
İmparatorluğa göz dikmiş iki aday vardı:
Prens Basiliskos ve Prens Ejderha.
Her ikisi de dinlenildi, çünkü seçimi yapmadan önce
Hukuka ve akla başvurmak isteniyordu.
Prens Basiliskos doğanın kendisini kral seçtiğini,
Tacıyla birlikte doğduğunu söylüyordu,
Bakışlarını nereye dikerse ölümün kesin olduğunu
Yazgısında hükmetmek olduğunu ekliyordu.
Asla sürünmediğini belirtiyor, bu yeni görgü kuralının
Şart olduğunu belirtiyordu saygınlık için.
O, majeste olmak için yaratılmıştı
Ve şaşırtıyordu onu bu şekilde tartıya vurulmak.
Böyle sona erdi konuşması:
Ejderhaya sıra gelince, boş laflar olarak değerlendirdi
Ötekinin sergilediği kanıtları.
Tacıyla birlikte doğmuş: Ne çıkar ki bundan?
Bir süs bu sadece, ama vasıflar gerek.
Gözleri uzaklarda nereye değse ölüm götürüyormuş;
Olsun, nasıl başa çıkacaksınız gaddar bir Attila ile?
Hiç sürünmüyormuş, peki daha mı hızlı gidiyormuş bu sayede?
Yine de ini sıradan bir toprak öbeği değil mi?
Bana gelince beyler, işte anlatayım.
Gözlerimde canlı kıvılcımlar görürsünüz,
Ama korkutmaya yarar bunlar sadece, zehirleri yoktur.
Gücümü ve cesaretimi bilirsiniz,
Son olarak, gözkulak olmayı bilirim, ayaklarım ve kanatlarım vardır
Ve en keskin organa sahibim işitmek için.
Söyledim sözümü: Senyör yılanlar, sizin temkininize kalmış
İkimizden hangisine kanun yapma gücünü vereceğiniz.
Ejderha bir oy farkla ele geçirdi mutlak iktidarı,
Prens Basiliskos çok şikâyet etti: Ama nedir yani,
Sadece taç mıdır bir kralı kral yapan?
Hayır, yetenek, cesaret ve gözü açıklıktır esas olan.

Antoine Houdar de La Motte,
Fables,
Prault l'ainé, Paris, 1754

Ejderha ile karşılaşma

Ejderhanın insanların imgeleminde hayatta kalmasının bir nedeni de, hem bir deney ve gözlem edebiyatı, hem de seyahatnameler içinde yer almış olmasıdır. Antikçağdan modern döneme gelinceye kadar, Herodotos, Yaşlı Plinius, Prospero Alpini, Jakob Scheuchzer, Dom Calmet ve birçok âlim ejderhaların doğal tarihini yeniden yazma işinde kendilerini denemişlerdir.

Arabistan'ın kanatlı yılanları

Arabistan'da bir yer var. Buto dolaylarına yakın düşer, kanatlı yılanlar hakkında bilgi toplamak için oraya gittim. Vardığım zaman yılan kemikleri ve yılan dişleri gördüm, sayılamayacak kadar çoktu; yılan dişlerinden tepeler yapmışlardı, kimisi çok büyük yığınlar halindeydi, öbürleri daha küçüktü; böyle pek çok yığın vardı. Yılan dişlerinin yığıldıkları bu yer, bir çeşit boğazdır, dağlık bir aralıktan geçildikten sonra büyük bir vadiye açılır; bu vadi Mısır vadisiyle sınır komşusudur. Rivayete göre, ilkbahar geldi mi, kanatlı yılanlar Arabistan'dan Mısır'a doğru uçarlar, buna karşılık bu boğazda onları bekleyen ibisler Mısır'a girmelerine engel olur ve öldürürler, İşte bundan ötürü, diyorlar Arabistan'da, ibis Mısır'da o kadar saygı görür ve Mısırlılar da bu kuşa bundan ötürü saygı gösterdiklerini kabul ediyorlar. [...]

Uçan yılanlara gelince, bunlar suyılanına benzerler; kanatlarında hiç tüy yoktur, tamamen yarasa kanatlarına benzerler.

Herodotos
Tarih, II/75, 76.

Etiyopya Ejderhaları

Afrika'da Syrtes [hareketli kumul] çöllerinin ötesinde ve Moritanya'da filler yetişir. Daha önce söylediğimiz gibi Etiyopya ve Troglodytica'da da bunlardan vardır (VIII, 8); ama en büyükleri Hindistan'dadır ve büklümleriyle onları kolayca sarabilecek ve düğüm atarak sıkabilecek kadar büyük olan ejderhalarla sürekli savaş halindedirler: Çoğunlukla iki savaşçı birden can verir; yenilen düşerken etrafına sarılmış yılanı ağırlığıyla ezer.

Her hayvanın kendine özgü inanılmaz bir becerisi vardır; onlar bunun birer örneğidir. Ejderha filin boyuna yükselemez; dolayısıyla bu hayvanların otlamaya giderken hangi yoldan geçtiklerini tespit ederek bir ağacın tepesinden üzerlerine atlar: Fil, onu boğan düğümlerle başa çıkabilecek kadar güçlü olmadığını bilir; bu nedenle düşmanını ağaçların veya kayaların üzerinde ezmeye uğraşır; ejderha tehlikeyi fark eder ve önce filin bacaklarını kuyruğuyla sarar; fil düğümleri hortumuyla açar; ejderha başını filin burun deliklerinden içeri daldırır ve bir yandan nefes almasını engellerken diğer yandan da en hassas bölgelerini yaralar. Beklenmedik bir anda karşılaştıklarında, yılan dikilir

ve düşmanının özellikle gözlerine saldırır; açlık ve kederden tükenmiş bir halde dolaşan kör fillere bu kadar çok rastlanmasının nedeni budur. Böylesine büyük bir fitne, doğanın bu tarz düelloların seyrinden zevk almasından başka neyle açıklanabilir? Bu kavgaların bir başka nakledilişi şekli daha vardır: Filin çok soğukkanlı olduğu söylenir, bu nedenle yılanlar özellikle sıcak zamanlarda onları gözlerine kestirirler; akarsulara saklanıp, su içmeye gelen filleri beklerler; hayvanın hortumuna sarılır ve kulağından ısırırlar, çünkü filin hortumuyla koruyamadığı tek yeri burasıdır. Fillerin tüm kanını içerler. Bu şekilde gücü tükenen ve kuruyan fil yere devrilir; sarhoşa dönmüş ejderha ezilir ve ölür.

Etiyopya'da boyları Hindistan'dakilere denk yılanlar da bulunur; boyları 20 kulaçtır. Ama nedendir bilmem, Iuba [Berberi dilinde Yuba] onların ibikli olduklarını sanmıştı. Bu yılanlara özellikle rastlanan ülkedeki Etiyopyalılara, Asaşenler denir. Bu ülkenin sahillerinde bu yılanlardan dördünün veya beşinin kafes biçiminde birbirlerine sarıldıkları ve başlarını dikerek deyim yerindeyse yelken açtıkları, dalgaların arasından geçerek Arabistan'da daha iyi besinler aramaya gittikleri anlatılır.

Yaşlı Plinius
Inventorum Natura & Naturalis Historia, Kitap VIII

"Göz açıp kapayıncaya kadar, bir kuş gibi uçarak kaçtı"

Ejderhaya gelince, onun gerçekten bir yılan mı yoksa bir masal hayvanı mı olduğu sorulabilir. Ama Mısırlılar, özellikle de Yukarı Mısır'da yaşayanlar onun bir masal hayvanı olmadığını gayet iyi bilirler; bu memleketin çöllerinde insan kalınlığında, boyu otuz kademi bulan ve geçen, bir

öküz başı büyüklüğünde başı olan ve kırmızı ibikleri andıran etli fazlalıkları bulunan yılanlara birçok kez rastlanmıştır. İnsanlar bu yılanların ve benzerlerinin, Memfis çölünde bile sık sık görülenler gibi ejderha olduklarını düşünmektedirler. Biz bile birçok başka insanla birlikte Nil üzerinde Dimyat'a doğru tekneyle seyahat ederken, sahilde gezinmek üzere tekneden indiğimizde uzaktaki bir kum tepesinin üzerinde çok uzun bir yılan gördük. Tahminlerimize göre, boyu en az yirmi kademdi; boynunu dikmiş, kumun üzerinde duruyordu, başı insan başı kadar büyüktü. Silahlarımızı ona doğru doğrultup barutu ateşleyince çıkan gürültü üzerine, göz açıp kapayıncaya kadar, bir kuş gibi uçarak kaçtı.

Prospero Alpini
Historiæ Ægypti Naturalis, 1580-1584

"İnsan, İsviçre'de gerçek ejderhalar bulunduğuna inanmamazlık edemez"

1696 yılının Ağustos ayının başına doğru, Pleurs kazasından Barthélemy Alègre du Pont adında bir çoban ineklerini Joppatsch dağındaki Stul çayırlarında otlamaya götürdü ve tek başına dağın zirvelerinden birine çıkınca büyük bir çukurun içinde güneş ışınlarının yansıması sonucunda kızıl renkte gözüken bir hayvanın yattığını gördü. Meraklandı ve bunun ne tür bir canavar olduğunu incelemek isteğiyle ilerledi; ama yaklaştığında, iki *aune* [yaklaşık 2,5 m] boyunda, biraz basık olmakla birlikte kedi kafalı, uzun ve kırmızı tüylü, gözlerinden kıvılcımlar saçan, boynunun etrafında bir tür beyaz tasma olan, ayakları balık yüzgeçlerine benzeyen ve üzeri pullarla kaplı, yılan dilli ve çatal kuyruklu bir hayvan görüp şaşkına döndü. Bu gördüklerinden korkan çoban kaçmaya başlayınca ejderha, adamın naklettiğine göre, bir ok kadar hızlı hareket ederek peşine düştü. Çoban, hayvanın çıkamadığı sarp bir yükseltinin üzerine sığındı, ama aşağıdaki canavarın nasıl öfkelendiğini hatırlıyordu. Sonunda sabrını kaybeden çoban tüfeğini aldı, çünkü Alplerde yaşayanlar silahsız yürüyüşe çıkmazlar ve iyice nişan alarak hayvana ateş etti. Onu tek atışta yere serememişti ve ejderha ona doğru koşarak veya üzerine sıçrayarak değil, bir ok gibi dümdüz üzerine atılarak düşmanından öc almaya çalışıyordu, hatta burnunun dibine kadar gelmişti. Ama çoban onu taşlayarak öldürmeyi seçti ve bunu başardı. Üç gün sonra hayvanın leşi tamamen çürümüş bir halde bulundu ve üzerine inanılmaz miktarda sineğin üşüşmüş olduğu görüldü. Yöre sakinleri Joppatsch dağından tam karşıdaki Utgeis dağına kadar uzanan bölgede bu tür ejderhalara sık sık rastlandığını kesin bir dille ifade ediyorlar.

[...]

İnsan, İsviçre'de gerçek ejderhalar bulunduğuna inanmamazlık edemez. Bu konuda kuşkuya yer bırakmayacak kadar örnek ve kanıt naklettim. Bununla birlikte, onlara özel bir hayvan türü gibi mi, yoksa birçoklarının ileri sürdükleri üzere, canavar yılanlar gibi mi bakılması gerektiği konusunda bir hükme varmayacağım. Söyleyebileceğim tek şey, bu ejderhaların hepsinin aynı türde olmadığı, bazılarının kanatlı, bazılarının ayaklı olduğu ve kertenkele sınıfına sokulabileceğidir; kimilerinin ise ayakları yoktur ve pekâlâ yılan olarak değerlendirilebilirler: Bazıları renkleri, diğerleri pulları, kimileri ise gövdelerinin çeşitli bölümleri bakımından farklıdır."

J. J. Scheuchzer,
Itinera per Helvetia Alpinas Regiones, Natur-Geschichte des Schweitzerlandes, Zürih, 1723, Fr. çeviri: Georg Altmann, *L'Etat et les délices de la Suisse* içinde, Amsterdam, 1730

Tartışılmaz bir arkeolojik kanıt

Elimizde, Monthureux-sur-Saône'un epey yakınındaki Godoncourt köyü civarında bulunan Sainte-Anne'a adanmış bir manastırdan getirilmiş bir uçan ejderha kafasının bir bölümü bulunuyor. Yaklaşık seksen yıl önce, bu yerin yakınlarında olağanüstü büyüklükte iki uçan ejderha görülmüştü; evcil hayvanları kaçıran, insanlara bile saldıran ve avlarını inlerine götüren bu yaratıklar kantonda büyük zarara yol açmışlardı. Bunlara tüfek işlemiyordu ve hiç kimse bırakın saldırmayı, yanlarına yaklaşmaya bile cesaret edemiyordu, çünkü ancak gökyüzünde, yükseklerde, menzil dışında uçarken görülebiliyorlardı. Yılan veya timsah biçimindeydiler; yarasalarınkini andıran, yani tüysüz bir çift kanatları, iki ayakları ve yılanlarınki gibi uzun bir kuyrukları vardı. Sonunda bu komşuluktan bıkan köylüler büyük bir kitle halinde toplandılar, ellerine geçen her şeyle silahlandılar ve ejderhaları korkutup kaçırmak için büyük bir gürültü kopardılar. Nitekim, ürkütücü hayvanlar içinde hiç su olmayan büyük bir kuyuya kaçtılar. Köylüler kuyuyu hemen taşlarla, odunla, samanla, toprakla doldurdular, odunları ve samanları ateşe verip, ejderhaları dumanla boğdular. Kuyu yıllar sonra açıldı: Birçok şeyin arasında, bu iki yılanın başları ve isten kararmış kemiklerinin bir bölümü bulundu. Orada hiçbir meraklı insan olmadığı için, sadece bir başı saklamakla yetindiler; yani kafatasını ve çenenin üst bölümünü sakladılar; toplamının uzunluğu bir kademi buluyordu. Sadece ağzın derinliği yedi parmaktı. Bir de diş bulunup saklandı. Yıllar önce ölmüş La Bourgignonne adında bir yaşlı kadın, bu ejderhaları uçarken gördüğünü ve havalanmadan önce hız alırken biraz zorlandıklarını yeminle anlatmıştı; ama bir kez havalandıktan sonra rahat ve gürültülü bir şekilde uçuyor ve üzerlerine sıkılan tüfeklere hiç aldırmadan avlarının üzerine dalıyorlardı. Pek çok kişi, tıpkı griffonlar, satyr'ler, sfenksler, Khimeira hakkında anlatılanlar gibi, bu uçan ejderhaların varlığını da kuşkuyla karşılamaktadır... Bu nedenle uçan ejderhalar hakkında anlatılanların sağlam bir dayanağı olup olmadığını araştırmaya karar verdim. Elimizde bulunan hayvan başının bir kuşa, bir balığa veya bildiğimiz herhangi bir dört ayaklı hayvana ait olmadığı kesindir; Afrika'da, Mısır'da, Libya'da ve Etiyopya'da kanatlı yılanlar olduğu da inkâr edilemez; Kutsal Metinler, eski ve yeni tarihçiler ve din dışı yazarlar bu konuda hemfikirdir.

Dom Calmet,
"Lettre sur les dragons volants",
Journal de Verdun, Paris, 1751

Şenliklerde ejderhalar

Batı'da olduğu gibi Uzakdoğu'da da ejderha halk şenliklerinin başaktörlerinden biridir. Çin'deki Yeni Yıl ejderha danslarına ve ejderha-gemi yarışlarına Avrupa folklorundaki Tarasque, Graouilly, Doudou geçit alayları ve diğer ejderhalar yanıt verir. Bir zamanlar uygarlaştırıcı kahramanlar tarafından yere serilmiş Avrupa folklorunun ejderhaları yavaş yavaş kent kimliklerinin amblemlerine dönüşmüşlerdir.

Çin halk şenliklerinde ejderha

Ejderha tasvirleri, Çinlilerin aşina oldukları dekorun bir parçasıydı ve ejderha onuruna düzenlenen iki halk şenliği mevcuttur. Ay takviminin birinci ayının on beşinci günü –bizim Şubat ayımızın sonuna denk düşer– Çin Yeni Yıl şenliklerinin sonuna ve ilkbaharın gelişine işaret eden bir bayram günüydü. Halk o gün ejderha dansı yapardı. Belli sayıda adamın her biri, ucunda birer fener asılı sırıkları ellerinde tutardı; bu, ejderhanın bir bölümünü temsil ederdi. Hepsi hizaya girer, en baştaki fener ejderhanın başı gibi süslenir, ardından gelenler giderek küçülür, en sondaki ise kuyruğu temsil ederdi. Adamlar dansı yapmak için siyahlar giyinir ve hep aynı hizada kalarak dönerler ve hareket ederlerdi; öyle ki, karanlıkta fenerler kıvrıla kıvrıla ilerleyen parlak bir ejderha gibi görünürlerdi. Elinde kırmızı top biçiminde bir fener tutan bir başka dansçı gruptan ayrı hareket ederdi; o bir inciyi temsil ederdi ve sıra halindeki dansçılar incinin peşinden giderlerdi. Bu dans genellikle bir şenlik gösterisi gibi görülürdü, ama muhtemelen başlangıçta ekin mevsiminden önce toprağın uyanışını simgeleyen dinsel bir ritüeldi.

[...]

Halk tarafından düzenlenen ikinci gösteri, Ejderha-Gemi şenliğiydi; yaz mevsiminin başında, Ay takviminin beşinci ayının beşinci gününde –bizim Haziran ayımızın aşağı yukarı ortasına denk düşer– yapılan bu gösteri de hem şenlik hem ritüeldi. Teknelerin pruvaları ejderha biçimindeydi; ayrı ayrı ekiplerin yarıştığı bu kürek müsabakalarında kazanan gemiye büyük bir ödül verilirdi. Bunun yağmur yağdırmaya yönelik bir şenlik olduğu düşünülmüştür, çünkü yaz yağmurları pirinç ekimi için önemliydi. Ama Ejderha-Gemi şenliğinin kökenini açıklayan oldukça yaygın bir diğer efsane daha vardır.

MÖ IV. yüzyıl civarında Chu krallığında, Chu Yuan adında bir nazır vardı. Çok saygıdeğer, herkes tarafından çok sevilen bir adamdı, ama kralı onun tavsiyelerini dikkate almayacak kadar delice davrandı ve nazır sürüldü. Chu Yuan ülkede başıboş bir halde, bize kadar ulaşan şiirler yazarak dolaştı; ama sürülmesi onun tam bir yeis içine gömülmesine neden oldu ve kendini sulara atıp boğuldu. Öldükten sonra, sevdiklerinin rüyalarına girerek ruhuna kurbanlar sunmalarını, bambu yapraklarına sarılmış besinleri nehre atmalarını söyledi; pruvaları ejderha biçiminde yarış gemileri yaparak demonları ve ruhları kaçırmaları gerektiğini de ekledi. Dostları söylediklerini yaptılar ve daha sonra da insanlar ölmüş nazırın anısına besinleri bambu yapraklarına sarıp buharla pişirmeye devam ettiler. Bu ejderha-gemi yarışları hâlâ yapılmaktadır.

"Les dragons chinois", Tao Tao Liu Sanders, *Les Plus Belles Légendes chinoises*, Fernand Nathan, Paris, 1981

Tarascon'un Tarasque'ı

Tarascon, meşhur bir ejderhaya sahip olmakla övünür. Tarasque adındaki bu mitsel hayvan Azize Marthe tarafından evcilleştirilmiştir ve canavarın tahtadan ve bezden yapılmış tasviri Pentekostes'de ve Azize Marthe yortusunda (29 Temmuz) sokaklarda dolaştırılır. 1792'de bir Tarascon'lu kent sokaklarında yapılan Tarasque yarışlarını ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır.

Kent konsüllerinin verdikleri emirle, ki bu genellikle saat bir buçukta olurdu, kent münadisi sonsuz sayıda insanın biriktiği meydanın ortasına gider ve kralın ya da kent konsüllerinin adına, Tarasque yarışını kimsenin engellememesi gerektiğini ilan ederdi.

İlanın ardından, Tarasque yarışçılarına gitmeleri bildirilir, davullar meydandaki kuyuya gider ve *farandoule, rigaudon* çalarlar ve herkes dans ederdi: O zaman Tarasque alınır ve yavaşça meydana, belediye binasının köşesine kadar getirilirdi. Orada burun deliklerine iki füze yerleştirilir, taşıyıcı adamlar içine girer, bu küçük işlem sırasında davullar kâh *rigaudon* kâh *farandoule* çalarlar ve ara ara yarış sırasında çalınan ritmi vururlardı, o zaman danslar sona erer, herkes bir çeşit korku içinde kenara çekilir ve bir süre sonra yeniden *rigaudon* çalınmaya başlanınca yeniden dans edilirdi, bu da seyri hoş bir kargaşa yaratırdı. Nihayet iki Tarasque yarışçısı füzeleri ateşler ve Tarasque davul sesleri ve karmakarışık çığlıklar arasında meydandaki kuyunun ilerisine geçmeyen ilk koşusuna başlardı; füzelerden çıkan duman meydanı kaplar ve aralıklarla patlatılan büyük fişeklerin gürültüsü duyulurdu. Seyri tarif edilemez bir andı bu, özellikle Tarasque salyangoz hareketini yaptığında veya bir tur attığında, kuyruğuyla sıkışık bir halde duran kalabalığı darmadağın ederdi.

[...] Turları işaretlenen ve biten yarıştan sonra, St. Antoine sokağına girilir ve Tarasque taşıyıcıların yerleştirdikleri tahta sıraların üzerine konulurdu. O zaman Tarasque koşucularının hepsi neşeli ve muzaffer bir tavırla *farandoule* dansı yaparak meydana gider ve birkaç tur attıktan sonra bir kadeh içmek için seçtikleri meyhaneye giderlerdi; taşıyıcılar ve diğerleri, herkes karmakarışık bir halde olurdu. En az on beş dakika sonra davullarıyla geri dönüp aynı merasimi yineleyerek ikinci koşuya başlarlardı. Bu koşuda Tarasque kuyunun etrafında döner, bu da özel bir görüntü oluşturur ve salyangoz hareketlerini yaptıktan sonra meydanın ucuna, Condamine'e doğru giden sokağa girerdi. Bu koşu da ilkinde anlattığımız gibi yapılırdı. [...] Nihayet, üçüncü ve son koşu da ötekiler gibi yapılır, bu bittikten sonra yavaş yavaş Château sokağına girilirdi. Château meydanına gitmek için benim evimin önünden geçerler, o meydanda da iki koşu yapılır ve Başrahibe Hanım taşıyıcılara birer kadeh içmeleri için birkaç ekü dağıtırdı.

Bu iki koşu da bittikten sonra, eskiden kilisenin içinde de bir tur atılırdı, ama uzun süredir Tarasque'a büyük dış kapının önünde selam verdirilmekle yetinilmekte ve üç kez olabildiğince yukarı kaldırılmaktadır. [...]

Azize Marthe yortusunda, Tarasque önce büyük ayinin ardından yapılan tören alayının başında gider, yavaş yavaş ilerler ve köylüler tarafından taşınır, önünde ve arkasında komik giysiler içinde adamlar yürür; her birinin elinde birer eski *alabarde* [mızrak ucuna takılı balta] vardır, bunları ya kalabalığı açmak ya da Azize Marthe'ın ettiği dualarla evcilleştirmeyi başardığı Tarasque'ı yakalayıp öldürenleri temsil etmek için kullanırlar. Genellikle güzel, iyi giyimli, 10-12 yaşlarında bir kız seçilir; o Azize Marthe'ı temsil eder; bir eliyle Tarasque'ın boynuna bağlanmış bir kurdeleyi tutar, diğer elindeki kutsal su kabından da zaman zaman Tarasque'ın üzerine kutsal su serper; özellikle Tarasque'ın içine gizlenmiş adam ejderhanın kafasını uzatıp ağzını açtırdığında su atar; bu sırada, töreni izlemek üzere sokak kenarlarına yığılmış yabancılar korkar, bu da herkesi güldürür.

Conrad Mouren,
"Relation de la course de la Tarasque...", 1792,
Louis Dumont, *La Tarasque*,
Gallimard, Paris, 1951

Metz'in Graouilly'si

1786'ya kadar, Aziz Clément'nın ejderhası Graouilly'nin tasviri İsa'nın Göğe Yükselişi (Ascension) yortusundan önceki üç gün boyunca yapılan Rogations şenliğinin geçit alayına eşlik ederdi. Halk gelenekleri aracılığıyla Fransa'nın Kelt kökenlerini bulmayı amaçlayan Kelt Akademisi'nin (1804) kurucularından Alexandre Lenoir söz konusu törenin bir betimlemesini yapıyor.

Metz bölgesi komünlerinden Woippy'nin belediye başkanı, Aziz Marc ve Rogations alaylarında Graouilly adı verilen kanatlı ejderha biçiminde bir canavar tasvirini Metz'de dolaştırmak zorundaydı. Bu canavar dolaştırılırken kentte önünden geçtiği her fırıncının ve pastacının sunmak zorunda olduğu bir küçük ekmek veya turta biçiminde bir tür haraç toplanırdı. Rogations alaylarının son günü, ejderhanın güzergâhının son durağı olan Saint-Arnould manastırının bahçesinde çocuklar mankeni istedikleri gibi kırbaçlarlardı. Antik bir geleneğe dayanan ve Fransa'nın birçok eyaletinde farklı biçimlerde tekrarlanan bu tören alayı, devrimden kısa bir süre önce parlamento kararıyla Metz'de yasaklanmıştı. Amfitiyatronun harabelerine sığınan bu iğrenç yılanın [...] Piskopos Aziz Clément ilk kez İncil'i vazetmeye geldiğinde, Metz kentinde ortalığı kasıp kavurduğuna inanılırdı. Azizin ilk mucizelerinden birinin de bu canavarı yok etmek olduğu rivayet edilir.

Rogation adı verilen bayramda her yıl özel bir tören düzenlenirdi; içinde yaşadığımız bu aydınlık çağda söz konusu tören öyle gülünç gelmeye başlamıştı ki, devrimden kısa bir süre önce parlamento kararıyla yasaklanmıştı.

Graouilly ile Aziz George'un savaştığı ejderha, Marguerite adındaki genç bir bakirenin elinden zincirlenmiş olarak bize sunulan ejderha, Aziz Marcel'in Paris kentini elinden kurtardığı ejderha, Iason'un yendiği ejderha, hepsi aynıdır... bu ejderha, Perseus'un Andromeda'yı elinden kurtardığı büyük balinadır.

Alexandre Lenoir,
"Ancien usage", *Le Moniteur universel*,
4 Ocak 1810

Mons'un Doudou'su

En canlı halk şenliklerinden biri, Belçika'nın Mons kentinde yaşanır: Bu komün bayramının can alıcı anı "salyangoz dövüşü"dür; bu dövüşte, Aziz George bazen Doudou adı takılan ejderha ile savaşır.

Ortam giderek kızışıyor; canavar ilk kuyruk darbesiyle havayı süpürüp sonra salyangoz dövüşünün yapılacağı arenaya girerken itfaiyecelerin salvoları birbirini izliyor. [...]

Ejderha bir tek adam taşıyor ve ona efsanevi kralın kızını hatırlatan bir bakire yol gösteriyor. [...] Azize ise dövüş sırasında güvenliği sağlayan on bir etekli-at [*cheval-jupon:* Ortaçağ şenliklerinde ve geçit törenlerinde çok sık kullanılan, küçük bir atın gövdesinin üst kısmını temsil eden içi boş karkas. Eyer yerine açılan oyuktan içine giren taşıyıcının bacakları aşağı doğru sarkan bir bezle gizlenir] veya *chinchin*'den [Mons'ta kullanılan etekli-at türü; karkasın üzeri bir inek derisiyle örtülür] at yardım alır. [...]

Ejderha ise, XVI. yüzyıl başından beri bulgulanan bir geçit alayı canavarıdır. İskeleti bambudan, geri kalanı sorgun ağacından imal edilir; üzeri boyalı bez ile kaplanır, boyu –dişbudaktan uzun kuyruğuyla birlikte– 9,30 metre, ağırlığı ise 180 kilodur. İskeletin içine bir taşıyıcı yerleşir ve ona beyazlar giymiş, başlarına kırmızı bezler sarmış ve tepesine birer beyaz başlık takmış, on kişi daha yardım eder. Günümüzde sayıları on birdir.

1723'ten itibaren yaprak-adamlar *Lumeçon* [salyangoz] aktörleri olarak tarif edilirler. Günümüzdeki rolleri ejderhanın kuyruğunun altında durmak ve ellerindeki sopaların yardımıyla onu kaldırmaktır. Kostümlerinin üzerine iki binden fazla sarmaşık yaprağı dikilir. Ortaçağ'dan beri Avrupa folklorunun tamamında bilinen vahşi adamları temsil ederler.

[...]

Dövüş, kesin bir ritüele göre düzenlenir: Aziz George arenaya veya "daire"ye girer girmez, mızrağını havaya atıp tutup çevirerek dörtnala bir tur atar. Dövüş bundan sonra başlayabilir. Canavar *chinchin*'leri üç kez yere devirir. Aziz George da üç kez ejderhanın kuyruğunu yakalayıp onunla arena turu atar. *Chinchin*'ler bu anı bekleyip düşmanlarına saldırırlar. Dövüş sırasında, ejderha düzenli olarak seyirciye kuyruğuyla vurur ve geniş bir kuyruk hareketiyle denk geldiği herkesi sürükler. Bu seyirciler fırsattan istifade uğur getireceğine inanılan kuyruk kıllarını koparırlar. [...]

Merasim sırasında Aziz George'un mızrağı dört kez kırılır. Ona muhafızlık yapan *chinchin* o zaman yeni bir mızrak aramaya gider, şövalye de kılıçla savaşmaya devam eder. [...] Bu arada, şeytanlar muhafızın efendisine yeni mızrağı vermesine engel olmaya çalışırlar. [...] Saat on üçte, Aziz George üç simgesel tabanca atışıyla nihayet ejderhayı öldürür (iki atış isabetsiz, biri isabetlidir). Hayvan ölünce, *chinchin*'ler üzerine üşüşürler.

Brigitte Twyffels,
"Mons et le combat du Lumeçon",
Géants et dragons, mythes et traditions à Bruxelles, en Wallonie, dans le nord de la France et en Europe, Casterman, 1996

Smaug, Tolkien'in ejderhası

O sırada Oxford'da ders veren J.R.R. Tolkien, esas olarak kahramanın ejderha Grendel karşısındaki başarılarını konu alan Beowulf destanı (VII. yüzyıl) hakkında 1936'da bir inceleme yayımlar. Ertesi yıl, ilk fantastik öykülerinden birini yazar: The Hobbit. *Bu öyküde, aynı derecede dehşet verici bir başka ejderha işbaşındadır. Muazzam bir hazinenin bekçisi olan Yaldızlı Smaug'dur bu ejderha. Dalle kentini ve hemen hemen tüm kent sakinlerini yok eder. Tolkien sayesinde, çağdaş ejderha kendine soylu bir yer edinir.*

"Silah başına! Silah başına!"

Tepelerin arasından büyük bir ışık belirdi birdenbire ve gölün kuzey ucu yaldızlara büründü.

"Dağın altındaki Kral!" diye haykırdılar. [...] Ama meşum sesli adam aceleyle Efendi'ye doğru koştu: "Ya ejderha geliyor ya da ben aptalın tekiyim!" diye bağırdı. "Köprüleri atın! Silah başına! Silah başına!"

O zaman tehlike boruları ortalığı çınlatıverdi ve yankıları kayalık kıyılar boyunca yayıldı. Alkışlar sustu ve sevinç dehşete dönüştü. Böylece ejderha onları tamamen hazırlıksız yakalayamamış oldu.

Çok geçmeden öyle bir hıza erişti ki giderek büyüyen, giderek parlaklaşan bir alev gibi üzerlerine geldiğini gördüler ve içlerinden en çılgın olanlar bile kehanetlerin yanılmış olabileceği konusunda artık kuşku duymadılar.

Ama biraz daha zamanları kalmıştı. Kentte ne kadar kap kacak varsa içine su doldurulduu, tüm savaşçılar silahlandı, oklar ve mızraklar atışa hazır hale getirildi ve kenti karaya bağlayan köprü yıkılıp yok edildi; ancak ondan sonra dehşet saçarak yaklaşan Smaug'un gümbürtüsü kuşakları sağır edecek bir hal aldı ve kanatlarının korkunç çırpınışları altında göl ateş kızılı kırışıklarla kaplandı.

İnsan çığlıklarının, inlemelerinin ve haykırışlarının ortasında üzerlerine doğru geldi, doğrudan köprülere yöneldi ve çabasının boşa çıktığını anladı! Köprünün yerinde yeller esiyordu ve düşmanları derin suların ortasındaki bir adanın içindeydiler – onun hoşlanmayacağı kadar derin, karanlık ve serin sulardı bunlar. Suya bir dalsa, çıkacak buhar tüm ülkeyi günlerce sisle örtmeye yeterdi; ama göl ondan daha güçlüydü ve karşı yakaya çıkamadan onu söndürürdü.

Kükreyerek geçti kentin üstünden. Bir kara ok bulutu yükseldi; kalın pullarına ve mücevherlerine çarpıp şakırdadılar ve okların soluğuyla alevlenen tahta sapları ıslık çalarak göle düştüler. O gece görülen kadar güzel bir havai fişek gösterisi hayal edemezsiniz. Yayların titreşimi ve çalan boruların tiz sesleri ejderhanın gazabını öyle azdırdı ki öfkeden kör oldu ve delirdi. Yüzyıllardır hiç kimse onunla savaşmaya cesaret edememişti ve şu meşum aksanlı adam (adı Ozan'dı) olmasa kuşkusuz yine de cesaret edemezlerdi. O her tarafa koşuyor, okçuları yüreklendiriyor ve Efendi'yi son oklarına kadar savaşma emri vermeye teşvik ediyordu.

Ejderhanın ağzından alevler fışkırıyordu. Bir süre havada, çok yükseklerde döndü ve tüm gölü aydınlattı; kıyıya yakın ağaçlar bakır ve kan gibi ışıldıyorlardı, diplerinde ise ışık geçirmez siyahtan gölgeler oynaşıyordu. Sonra doğrudan ok fırtınasının içine daldı; öfkesi her türlü kaygıyı silip götürmüştü ve kenti aleve vermekten başka bir şey düşünmediği için düşmanlarına pullu taraflarını dönmeye bile dikkat etmiyordu.

Ejderha gelmeden önce her şeyi sulayıp ıslatma tedbiri alınmıştı gerçi, ama üzerlerine dalıp geçip geri dönerken saman damlardan ve kalaslardan ateşler fışkırdı. Yeniden nerede bir kıvılcım belirse yüz el birden oraya su attı. Ejderha döne döne geçti yeniden. Kuyruğunun bir darbesi Büyük Meclis'in çatısını çökertip devirdi. Gecenin içinde sönmek bilmeyen alevler göğe yükseldi. Yeni bir pike, bir daha, bir başka ev, sonra bir diğeri alevler içinde kalıp kül oldular. Ama hiçbir ok Samug'u durduramıyor ve ona bir bataklık sivrisineğinin vereceğinden daha fazla zarar veremiyordu.

Dört bir yandan insanlar suya atlamaya başlamışlardı. Kadınlar ve çocuklar pazarın havuzundaki yüklü teknelere yığılmışlardı. Silahlar yere atılmıştı. [...]

"Porsukağacından büyük bir yayla attı okunu"

Ama alevler içindeki evlerin ortasında hâlâ direnen bir okçu bölüğü vardı. Bu birliğin komutanı sert sesli ve yüzlü Ozan'dı. [...] Karısı ve çocuğu çok uzun zaman önce Akan Nehir üzerinden kaçarak felaketten kurtulan Dale Senyörü Girion'un uzun soyundan geliyordu. O ana kadar porsukağacından büyük bir yayla atmıştı oklarını ve geriye son bir oku kalmıştı. Alevler yakınına kadar gelmişti. Silah arkadaşları onu terk ediyorlardı. Yayını son kez gerdi. [...]

"Ok!" dedi okçu. "Kara ok! Seni son ana kadar sakladım. Sen bana hiç ihanet etmedin ve ben de seni hep kolladım. Sen bana babamdan kaldın, babama da kendi atalarından kalmıştın. Eğer sen Dağ'ın altındaki gerçek Kral'ın ocaklarından çıktınsa git ve bul hedefini!"

Ejderha bir kez daha dalışa geçti, her zamankinden daha da alçaldı ve tam pike yapmak için dönerken karnı ayın altında parlayan bin mücevherle bembeyaz ışıldadı – bir tek yer hariç. Büyük yay titreşti. Ok kirişten dümdüz fırladı, sağ ayağın epey açık olduğu böğrün sol çukuruna yöneldi. Öyle görkemli bir uçuştu ki bu temren, ağaç ve tüy oraya gömülüp gözden kayboldular. Smaug, insanları sağır edip ağaçları deviren ve taşları yaran bir çığlıkla havaya sıçradı, buhar fışkırttı, döndü ve gökten aşağı düştü.

Tam kentin üzerine düştü. Can çekişme çırpınışlarından kıvılcımlar ve kızgın korlar fışkırdı. Göl kükreyerek atıldı. Ay ışığının altına ansızın gerilen karanlığın içinden büyük, beyaz bir buhar bulutu yükseldi. Bir ıslık sesi duyuldu, bir girdap kaynadı, sonra her şey sustu. Smaug ve Esagaroth'un sonu böyle geldi. Ama Ozan'ın sonu gelmemişti.

John Reunald Reuel Tolkien,
Bilbo le Hobbit, 1937, İng. Fr.'ya çev.
Francis Ledoux, Ed. Stock, Paris, 1969

KAYNAKÇA

Monografiler ve toplu eserler

–Beaune J.-C. (yön.), *La Vie et la mort des monstres*, Champ Vallon, Seyssel, 2004.
–Beresniak D., Random M., *Le Dragon*, éditions du Félin, Paris, 1990.
–Blass-Simmen B., *Sankt Georg, Drachenkampf in der Renaissance: Carpaccio, Raffael, Leonardo*, Berlin, 1991.
–Borges J.L., *Le Livre des êtres imaginaires*, Gallimard, Paris, 1987.
–Brasey E., *Géants et dragons*, Pygmalion, Paris, 2000.
–Delacampagne C. ve A., *Animaux étranges et fabuleux. Un bestiaire fantastique dans l'art*, Citadelles & Mazenod, Paris, 2003.
–Didi-Huberman G., Garbetta R., Morgaine M., *Saint Georges et le dragon. Visions d'une légende*, Adam Biro, Paris, 1994.
–Diény J.-P., *Le Symbolisme du dragon dans la Chine antique*, Collège de France, Paris, 1987.
–Dumont L., *La Tarasque*, yeni basım, Gallimard, Paris, 1987.
–Fontenrose J., *Python. A study of Delphic Myth its Origins*, University of California Press, Berkeley, 1959.
–"Géants, dragons et animaux fantastiques en Europe", *Tradition wallonne*, no. 20, 2003.
–Gourarier Z., Hoch P., Absalon P. (yön.), *Dragons*. "Au jardin zoologique des mythologies", editions Serpenoise, Metz, 2005.
–Grimal P., *Contes et légendes de Babylone et de Perse*, Nathan, Paris, 1987.
–Gueusquin M.-F., *Le Mois des dragons*, Berger-Levrault, Paris, 1981.
–Laffon C. ve M., *Les Monstres. L'imaginaire de la peur à travers les cultures*, La Martinière, Paris, 2004.
–Lascault G., *Le Monstre dans l'art occidental. Un problème esthétique*, Klinicksieck, Paris, 1973.
–Le Goff J., *Un autre Moyen Âge*, Gallimard, Paris, 1999.
–Li X., *Céleste dragon. Gènese de l'iconographie du dragon chinois*, You-Feng, Paris, 1999.
–Mesllin M. (yön.), *Le Merveilleux. L'imaginaire et les croyances*, Bordas, Paris, 1984.
–Meurger M., *Histoire naturelle des dragons. Un animal problématique sous l'oeil de la science*, Terre de Brume, Rennes, 2001.
–Privat J.-M. (yön.), *Dans la gueule du dragon. Histoire – Ethnologie – Littérature*, editions Pierron, Sarreguemines, 2000.
–Privat J.-M. (yön.), *Hybridité des dragons. Entre sciences et fictions*, CNRS Editions, Paris, 2006.
–Ribémont B., Vilcot C., *Caractères et metamorphoses du dragon des origines. Du méchant au gentil*, Honoré Champion, Paris, 2004.
–"Rôl des traditions populaires dans la construction de l'Europe. Saints et dragons", *Cahiers internationaux de symbolisme*, no. 86-88, 1997.
–Rose C., *Giants, Monsters, and Dragons: an Encyclopaedia of Folklore, Legend, and Myth*, ABC-Clio, Londra, 2000.
–"Saints et dragons en Eurasie", *Cahiers de la Société des etudes euro-asiatiques*, no. 7, L'Harmattan, Paris, 1997.

Makaleler

–Berliner N., "Monsters and Myths", *Asian Art*, cilt 3, no. 2, 1990, s. 43-63.
–"Découverte du premier dragon de Chine", *Archeologia*, no. 235, 1988, s. 6.
–Evans J., "Dragon, Texts and History", *Semiotica*, cilt 59, no. 3-4, 1986, s. 303-328.
–Le Rider P., "Lions et dragons dans la littérature, de Pierre Damien à Chrétien de Troyes", *Moyen Âge*, cilt 104, no. 1, 1998, s. 9-52.
–Lionnet M., "La Vie de saint Clément, témoin de l'enluminure messine de la fin du XIVe siècle" *Cahiers Elie Fleur*, no. 20, 2000, s. 27-61.
–Marinescu M., "L'image du serpent/ dragon dans la culture populaire du Sud-Est européen", *Revue roumaine d'histoire de l'art*, cilt 27, 1980, s. 127-137.
–Pastré J.-M. ve Dubost F., "Mythes et folklores: la naissance fantastique du tueur de dragons", *Revue des langues romanes*, cilt 100, no. 2, 1987-1988, s. 55-85.
–Popova A., "La naissance des dragons", *Civilisations*. Ethnologie d'Europe et d'ailleurs. 2. Le monde d'où viennent les enfants, cilt 37, no. 2, 1987-1988, s. 55-85.

–Roheim G., "Dragons et tueurs de dragons", *Ethnographia*, cilt 22, 1911.
–Sergent B., "Saint Marcel et le castor", *Bulletin de la société de mythologie française*, no. 164, 1992, s. 5-8.
–Shelach G., "The dragon ascends to heaven, the dragon dives into abyss: Creation of the Chinese dragon symbol", *Oriental Art*, cilt 47, no. 3, 2001, s. 29-40.

Sergi katalogları

–*Bestiaire medieval. Enluminures*, Tesnière M.H., Fransız Ululas Kütüphanesi, Paris, 2005.
–*Der Drache. Eine Legende erwacht*, Schloss Trautenfels, 2002.
–*Drachen in der Medizin*, Kluge M., Pharmazie-Historisches Museum Universitat Basel, Basel, 2005.
–*Dragons*, P. Hoch ve P Absalon yönetiminde, Malbrouck, Manderen, Editions Serpenoise, Metz, 2005.
–*Dragons. Entre science et fiction*, Roussel-Versini A., Doğa Tarihi Müzesi, Paris, 2006.
–*Fées, elfes, dragons et autres creatures des royaumes de féerie*, C. Glot ve M. Le Bris, Hoecke, Paris, 2002.
–*Géants et dragons: mythes et traditions à Bruxelles, en Wallonie, dans le Nord de la France et en Europe*, Castermann, Paris, 1996.
–*Monsters en Fabeldieren. 2500 jaar geschiedenis van randgevallen*, Boris-le-Duc, Noordbrabants Museum, 2003.

RESİM LİSTESİ

KAPAK

Önkapak İki ayaklı kanatlı ejderha; Ulisse Aldrovandi, *Serpentum et draconum Historiae* içinden renkli gravürler, 1603. Bologna Üniversite Kütüphanesi, Ulisse Aldrovandi fonu.
Sırt Nachi tapınağından sihirli hançer (Japonya), XVI. yüzyıl.
Arka kapak Dokuz ejderha duvarı, Yasak Kent, Pekin.

GİRİŞ

1 Bulutlarda iki ejderha (ayrıntı), Yaz Sarayı'ndan duvar resmi, Pekin.
2 Ejderhayı öldüren Behram Gur (ayrıntı), *Şehname*'den alınmış minyatür, Şiraz, 1370. Topkapı Sarayı, İstanbul.
3 Aziz George ejderhayı yere seriyor (ayrıntı), Fransız ekolü, XVI. yüzyıl. Ulusal Rönesans Müzesi, Ecouen.
4 *Aziz Christophe, Aziz George ve ejderha* (ayrıntı), Sano Di Pietro'nun resmi, XVI. yüzyıl. Diocesano Müzesi, Siena.
5 *Bulutlarda iki ejderha* (ayrıntı), Kano Hogai'nin resmi, 1885. Sanat Müzesi, Philadelphia.
6 Ejderha (ayrıntı), Şahkulu'na atfedilen çizim, Türkiye, XVI. yüzyılın ikinci yarısı. Metropolitan Sanat Müzesi, New York.
7 Aziz George ejderha ile savaşıyor (ayrıntı), Jacopo Bellini'nin çizimi, XV. yüzyıl. Louvre Müzesi, grafik sanatlar bölümü, Paris.
9 *Perseus ve Andromeda*, Frederic Leighton'ın tablosu, 1891'e doğru. Walker Sanat Galerisi, Ulusal Müze, Liverpool.

BÖLÜM 1

10 *Azize Marguerite* (ayrıntı), Nicolas Poussin'in tablosu, 1636-1640'a doğru. Sabauda Galerisi, Torino.
11 Ejderha, Myochin Kiyoharu imzalı eklemli model, Japonya, XVIII.-XIX. yüzyıl, Ulusal Rönesans Müzesi, Ecouen.
12yuk Dil çıkaran fantastik hayvan, dört ayaklı hayvan ayakları, ejderha başı ve kanatları, XVI. yüzyıl. Ulusal Rönesans Müzesi, Ecouen.
12aşa Ejderha, Guiard des Moulins, *Bible Historiale* yazmasından alınmış sayfa kenarı süslemesi, XIV. yüzyıl başı. Fransa Ulusal Kütüphanesi (BnF), Paris.
13 Bir aslanla savaşan ejderha, Leonardo da Vinci'nin çizimi, XV. yüzyıl. Offizio Galerisi, çizimler bölümü, Floransa.
14yuk Ejderha, İştar kapısından ayrıntı, Babil, MÖ 604-562, Sanat Enstitüsü, Detroit.
14aşa Oseberg'de bulunmuş ejderha başı, IX. yüzyıl. Viking Gemisi Müzesi, Oslo.
15 Yeşimtaşından ejderha, Doğu Zhou hanedanı, MÖ 770-256, Asya Sanatları-Guimet Müzesi, Paris.
16yuk Yılan kemerli Gorgo, Gorgo alınlığından ayrıntı, Kerkyra'daki Artemis tapınağından, MÖ VI. yüzyıl, Korfu Müzesi.
16aşa Iason ejderhanın ağzında, ressam Douris'in resmettiği seramik, MÖ V. yüzyıl, Gregoriano Etrusco Müzesi, Vatikan.
17 Scylla, Milo'dan pişmiş toprak eser, MÖ V. yüzyıl, British Museum, Londra.
18 *Herkül ve Lerna Hydra'sı*, Gustave Moreau'nun tablosu, 1876'ya doğru,

Gustave Moreau Müzesi, Paris.
19yuk Yılan, Gustave Moreau'nun *Lerna Hydra'sı* tablosu için yaptığı etüt, suluboya ve çini mürekkebi, 1876'ya doğru, Gustave Moreau Müzesi, Paris.
19aşa Herakles ve Lerna Hydra'sı, ressam Diosphos'un siyah figürlü amforası, MÖ V. yüzyıl başı, Louvre Müzesi, Paris.
20 *Aziz George ve ejderha,* Paolo Uccello'nun tablosu, 1439-1440'a doğru, Jacquemart-André Müzesi, Paris.
21 Rüstem ve atı Rahş bir ejderha ile savaşıyorlar, suluboya, 1640-1660. British Library, Londra.
22 *Perseus Andromeda'yı kurtarıyor,* Piero di Cosimo'nun tablosu, 1515'e doğru. Offizio Galerisi, Floransa.
23 *Bulutlarda iki ejderha,* Kano Hogai'nin tablosu, 1885. Sanat Müzesi, Philadelphia.

BÖLÜM 2

24 *Bilge Tai-shin bir ejderhanın sırtında okyanusun üstünde uçuyor,* Kunisada'dan Japon estampı, XIX. yüzyıl. Dekoratif Sanatlar Kütüphanesi, Paris.
25 *Uroboros,* bir Yunan yazmasından alınmış tezhip, Synosius (tarihi belirsiz), BnF, Paris.
26yuk Boynuzlu bir ejderha başını temsil eden araba oku topuzu, Tiamat, Marduk'un amblemi, Louvre Müzesi, Paris.
26aşa Yılan Ananta'nın sırtına uzanmış Vişnu, Hint minyatürü, Racestan ekolü, XVIII. yüzyıl, Sangaram Singh koleksiyonu.
27 Ortada yılan-piton Yurlungur ve etrafında yılan ve mavi dilli kertenkele dostları, okaliptüs kabuğuna yapılmış resim, XX. yüzyıl, Quai-Branly Müzesi, Paris.
28 Yay burcu, Ebu Maşer'in [Cafer bin Muhammed el-Belhi, 787-886] *Kitâb-ü mevâlid ir-ricâl ve'n-nisâ*'sından alınmış minyatür, 1300'e doğru, BnF, Paris.
29 *Gökyüzü* (ayrıntı: Burçlar kuşağı ve takımyıldızlar), G. Varese, G. de Cecchi ve Raffaellino de Reggio'nun freski, 1574. Farnese Sarayı, Mappemonde salonunun tavanı, Caprarola.
30-31 Takımyıldızlar, Abdurrahman bin Ömer es-Sufi'nin (903-986) *Kitabu suver el-kevakib es-sabite* risalesinden alınmış tezhip, 1430-1440. BnF, Paris.
32 Güneş tutulmalarını hesaplamaya yarayan alet, Peter Apianus, *Astronomicum Caesareum,* 1540, BnF, Paris.
33 Aslan ile ejderhanın savaşı, Muhammed Bekir'in çizimi, İran, XVII. yüzyıl ortası. Metropolitan Sanat Müzesi, New York.
34 Ejderhalı kiremitler, Çin.
34-35 Ho-Xiang Vatı'nın (tapınak) girişindeki ejderhalar, Luang Prabang, Laos.
35 Ejderha dansı, renkli ahşap oyma, Japonya, XIX. yüzyıl sonu. Özel koleksiyon.
36-37 Ejderha dansı, Hong-Kong, Çin, 2002.
38 Tüylü yılan, Teotihuacan'da Quetzalcöatl tapınağından taş.
39 Ejderha ve dansçı, mezar tuğlası, Han hanedanı. Güzel Sanatlar Müzesi, Houston.
40 Ejderha ve süvari, geçit törenlerinde kullanılan üzeri boyalı metal manken. Poitiers Kenti ve Batı Antikacılar Cemiyeti Müzesi, Poitiers.
41yuk Tarasque ve şövalyeleri, 1850'ye doğru. Halk Sanatları ve Gelenekleri Müzesi, Paris.
41aşa Tarascon'da Tarasque geçit töreni. Kartpostal, XX. yüzyıl başı.

BÖLÜM 3

42 Aziz George ve ejderha, Rus ikonası, Novgorod ekolü, XV. yüzyıl sonu. Rus Ulusal Müzesi, Sen Petersburg.
43 İmparator Kangxi'nin (1662-1722) beş tırnaklı ejderhalarla süslenmiş mührü. Asya Sanatları-Guimet Müzesi, Paris.
44 İmparatoriçe elbisesi, XVII. yüzyıl. Yasak Kent Saray Müzesi, Pekin.
45 İmparatoriçe portresi, Qianlong'un saltanatı (1736-1795). Asya Sanatları-Guimet Müzesi, Paris.
46 St. Michel ejderhayı yere seriyor, Martin Schongauer'in çizimi, XV. yüzyıl. Louvre Müzesi, Rothschild koleksiyonu, Paris.
47 *Yuhanna'nın Vahiyi,* 12: Güneşe sarınmış kadın dünyaya bir çocuk getirmeye hazırlanıyor ve Melekler yedi başlı ejderha ile savaşıyorlar, I. Ferdinand'ın *Aziz Yuhanna'nın Vahiyi Şerhleri* yazmasından (1047) alınmış tezhip (yazan: Beatus de Liebana, 775). Ulusal Kütüphane, Madrid.
48 Azize Marguerite ve ejderha, bir dua kitabından alınmış tezhip, 1375, British Library, Londra.
49 Aziz Clément ejderhayı kentin dışına götürüyor, *Aziz Clément Efsanesi* kitabından alınmış tezhip, XIV. yüzyıl. Tersane Kütüphanesi, Paris.
50-51 *Aziz George ve ejderha,* Paolo Uccello'nun tablosu, 1455-1460. Ulusal Galeri, Londra.
52 *Aziz George ve ejderha,* Raffaello'nun tablosu, XVI. yüzyıl. Louvre Müzesi, Paris.

53yuk *Aziz George ve prenses,* Lombardiya ekolü, XV. yüzyıl, Brescia Pinakoteki.
53aşa *Aziz George ejderhayı yere seriyor,* Fransız ekolü, XVI. yüzyıl. Ulusal Rönesans Müzesi, Ecouen.
54-55 *Aziz George ejderhayı öldürürken* ve *Aziz George'un zaferi,* Aziz George kuşağı tabloları, Vittore Carpaccio, 1500'e doğru. Scuola di S. Giorgio degli Schiavoni, Venedik.
56 *Perseus ve Andromeda,* Veronese'nin tablosu, 1576-1578'e doğru, Güzel Sanatlar Müzesi, Rennes.
57 *Angelica'yı kurtaran Ruggieri,* Jean Auguste Dominique Ingres'in tablosu, 1819. Louvre Müzesi, Paris.
58yuk Siegfried Fafnir ile savaşıyor, gravür, XIX. yüzyıl, özel koleksiyon.
58aşa Bourgignotte, İtalya, XVI. yüzyıl, Ordu Müzesi, Paris.
59 Traianus sütunu, Daçyalılara karşı sefer, Daçya sancaklarından ayrıntı, MS II. yüzyıl, Roma.
60 Nachi tapınağından sihirli hançer, Japonya, XVI. yüzyıl.
61 Dokuz ejderha duvarı, Yasak Kent, Pekin.
62 Arcimboldo'nun yaptığı bir deniz ejderhası kostüm çizimi, XVI. yüzyıl. Offizio Galerisi, Floransa.
63 "Aziz Antonius'un İğvası", Martin Schongauer'in çizimi, XV. yüzyıl, Louvre Müzesi, Rothschild koleksiyonu, Paris.

BÖLÜM 4

64 Bernissart'daki iguanodon iskeletlerinden yapılmış montaj. Belçika Doğa Bilimleri Kraliyet Enstitüsü, Brüksel.
65 Avustralya "ejderi" veya Sakallı Agame (*Pogona vitticeps*).
66 Yunnan ejderhaları, Marco Polo, *Harikalar Kitabı* yazmasından tezhip, 1410-1412'ye doğru, BnF, Paris.
67 Bir fil, bir basiliskos, bir yılan ve bir engerekle dövüşen ejderha, İngiltere menşeli bir hayvanlar âlemi kitabından alınma tezhip, XIII. yüzyıl, BnF, Paris.
68 Mağara ayısı kafatası. Landesmuseum Joaneum, Graz.
69yuk Drakonitin düşüşü, Johann Leopold Cysat, *Meşhur Lokarno gölünün veya dört kantonun betimlemesi*'nden gravür, 1661, BnF, Paris.
69aşa Drakonit. Natur-Museum, Lokarno.
70 İki başlı ejderha, 1800'e doğru. Rijksmuseum voor Volker Kunde, Leiden.
70-71 Napoli Ferrante Imperato Müzesi, *Dell'Historia naturale* katalogunun kapağı, 1599.
71 Vatos-ejderha, XVIII. yüzyıl, Zeeuws Müzesi, Middleburg.
72-73 Kanatlı, iki ayaklı ejderha, kanatsız iki ayaklı ejderha, deniz ejderhası ve vatos-ejderha, Ulisse Aldrovandi, *Serpentum et draconum Historiae*'den renkli gravürler, 1603. Üniversite Kütüphanesi, Ulisse Aldrovandi fonu, Bologna.
74sol Uyuyan kanatlı ejderha, Jakob Scheuchzer, *Itinera per Helvetiae Alpinas regiones*'den gravür, 1723. Ulusal Doğa Tarihi Müzesi Merkez Kütüphanesi, Paris.
74sağ Andreas Roduner'in ejderhası, Ulusal Doğa Tarihi Müzesi Merkez Kütüphanesi, Paris.
75sol Hans Egerter'in ejderhası, Ulusal Doğa Tarihi Müzesi Merkez Kütüphanesi, Paris.
75sağ Pilate'nin uçan ejderhası, Ulusal Doğa Tarihi Müzesi Merkez Kütüphanesi, Paris.
76-77 *Louis Jean-Marie Daubenton laboratuvarında,* Benjamin Eugène Fichel'in tablosu, 1873, özel koleksiyon.
76aşa Deniz atı, çifte diken, ejderha ve timsah balığı, Robert Benard'ın gravürü, XVIII. yüzyıl, özel koleksiyon.
78 Georges Cuvier bir paleontoloji dersi verirken, Albert Chereau'nun taşbaskısı, 1850'ye doğru, özel koleksiyon.
79yuk Richard Owen'ın portresi, fotoğraf, XIX. yüzyıl, özel koleksiyon.
79aşa Timsah iskeleti, Barthélemy Faujas de Saint-Fond, *Saint-Pierre de Maestricht Dağının Doğa Tarihi*'nden gravür, 1798, BnF, Paris.
80 Deniz canavarları, John Martin'in gravürü, Thomas Hawkins, *The Book of the Great Sea-Dragons* içinde, 1840, özel koleksiyon.
81 Bir *ichtyosauros* ile bir *plesiosauros* arasındaki kavga, Jules Verne, *Arzın Merkezine Seyahat* kitabından illüstrasyon, Hetzel, 1864, özel koleksiyon.
82 Loch Ness canavarı, Oberon'un illüstrasyonu, *Je sais tout* dergisinin kapağı, Şubat 1934, özel koleksiyon.
83 Komodo ejderi (*Varanus komodensis*).

BÖLÜM 5

84 Roland Emmerich'in 1998'de çektiği *Godzilla* filminin canavarı.
85 Tony Bancroft ve Barry Cook tarafından 1998'de Walt Disney için yapılan *Mulan* çizgi filminin ejderhası olan Mushu.
86 "Yılan", Victor Hugo'nun çizimi,

1850. Victor Hugo Evi, Paris.
87 Alman Sosyal-Demokrat Partisi'nin afişi, 1933. Kuntsgewerbe Müzesi, Zürih.
88-89 *Perseus ejderhayı öldürürken,* Félix Vallotton'un tablosu, 1910. Sanat ve Tarih Müzesi, Cenevre.
90 **yuk** Dövme.
90aşa Ejderha başları olan pırlanta bilezik. Cartier koleksiyonu.
91 Boulet'nin *Raghnarok* albümünün kapağı, c. IV, Şehir Efsaneleri, Glénat yay., 2005.
92 *Siyah Ejderha,* Todd Lockwood'un tablosu, 1997, özel koleksiyon.
93 Ejderha Smaug, John Howe'un illüstrasyonu, J.R.R. Tokkien, *Bilbo le Hobbit* içinde, Casterman, 1999.
94-95 Rob Cohen'in başrolde Dennis Quaid ile çektiği *Ejder Yürek* filminden fotoğraf, 1996.
95aşa Don Chaffrey tarafından Walt Disney için çekilen *Peter ve Ejderha Elliott* filmi, 1977.
96 Ejderha dansı, Hong-Kong, 2002.

Tanıklıklar ve Belgeler

97 Kanatlı ejderha, Jan Jonston, *Historiae naturalis de serpentibus et dracones,* kitap II, 1653, Doğal Tarih Müzesi Merkez Kütüphanesi, Paris.
99 Çin ejderhası, kâğıt çıkartma, özel koleksiyon.
111 "De Dracone", Conrad Gessner, *Schlangenbuch* içinde gravür, 1589. Ulusal Doğa Tarihi Müzesi Merkez Kütüphanesi, Paris.
112 Hans Tinner'in kedi başlı ejderha gravürü, *Itinera per Helvetiae Alpinas regiones,* 1723, Ulusal Doğa Tarihi Müzesi Merkez Kütüphanesi, Paris.

DİZİN

A

Abdias, Babilli 40.
Aden bahçesi 46.
Aelianus, Claudius 66, 71.
Afang 91.
Agricola, aziz 48.
Aia, Silenos kralı (Libya) 51.
Akdeniz 60.
Aldrovandi, Ulisse 70, 71, 73, 74, 77.
Almanya 80.
Along körfezi (Vietnam) 20.
Alpini, Prospero 67.
Alpler bkz. İsviçre
Altın Post 16, 60.
Amerta 38.
Ananta 26, 27.
Andromeda 22, 56, 77, 89.
Angelica (*Orlando Furioso*) 56, 57.
Animaux quarupèdes ovipares et les serpents (Louis Jean-Marie Daubenton) 76.
Antarktika 83.
Antonius, aziz 48, 62.
Apianus, Peter 32.
Apofis 32.
Apollonius (Rodoslu) 60.
Apsu 26.
Araplar 32.
Aratos 28.
Arcimboldo, Giuseppe 62.
Argonotlar (Rodoslu Apollonius) 60.
Ariosto 56, 57.
Aristoteles 61, 66, 67.
Arleston, Scotch 93.
Artemidoros (Efesli) 62.
Arthur (Chauvel, Lereculey ve Simon) 91.
Arzın Merkezine Seyahat
- Jacques Auguste Simon Collin de Plancy 80.
- Jules Verne 80, 81.
Astronimicum Caesareum (Peter Apianus) 32.
Asya 21, 34, 37, 82, 87.
Athena 16, 60.
Avustralya 27, 83.
Avustralya Aborijinleri
Avustralya sakallı agamesi
Aztekler 38.

B

Babil 80;
- İştar kapısı 14. (Babil)
Bali (Endonezya) 37.
Ballade de Pern (Anne McCaffrey) 93.
Basiliskos (Güney Amerika kertenkelesi) 83.
Beatus (yazması) 47.
Belon du Mans, Pierre 81.
Bernissart madenleri (Belçika) 78.
Bibliotheca (Apollodoros) 21.
Bilbo the Hobbit (J.R.R. Tolkien) 93.
Bizans 55.
Bogor (Cava) Müzesi 82.
Bologna 73.
Bosch, Hieronymus 62.
Brahma 26.
Buffon 77.
Buitenzorg bkz. Bogor 82.
Büyük Deniz Ejderhaları Kitabı (Thomas Hawkins) 81.
Büyük Göller (Kuzey Amerika) 68.

C

Caprarola (İtalya), Farnese sarayı 29
Carpaccio, Vittore 55.
Cartier, kuyumcu 90.
Cava (Endonezya) 82, 83.
Chac (Maya ejderhası) 38.
Chair-Salée [Tuzlu Et] (ejderha) 48.
Cixi, Çin imparatoriçesi 45.
Clément (Metz piskoposu) 40, 48, 49.
Collin de Plancy, Jacques Auguste Simon 80.
Cosimo, Piero di 22.
Cuvier, Georges 65, 77-79, 87.

Ç

Çin, Çinliler 14, 17, 22, 29, 34, 37-39, 43-45, 60, 69, 87.
- Yeni Yıl (ayr. bkz. Têt) 34, 35, 37.

D

Da Varagine, Jacobus 48.
Daçyalılar 59.
Dalí, Salvador 91.
Danae 22.
Darwin, Charles 79.
Daubenton, Louis-Jean-Marie 76, 77.
Dictionnaire universel (Antoine Furetière) 74.
Dinozorlar 65, 69, 78-81, 85, 92.
Doğa Tarihi (Yaşlı Plinius) 67.
Dogonlar 27.
Doğu Zhoular hanedanı 15.
Douris, Yunan ressam 16.
Drachenfels (Almanya) 86.
Draco volans 82.
Dracunculus vulgaris 83.
Dragon Şövalyeleri *Destanı* (Varanda ve Ange)
Drakonit 61, 69.
Düşlerin, Yorumu (Efesli Artemidoros) 62.

E

Ejder Yürek (Rob Cohen, 1996) 95.
Ejderha
- dansı (bkz. Çin ve Têt);
- düğümleri 32, 33
- takımyıldızı 28, 29.
- Patagonya ejderhası (böcek) 83.
Ejderha (Yevgeni Schwartz) 87.
Ekhidna 16.
Encyclopédie (Diderot ve D'Alembert) 76.
Endonezya 34, 81, 82.
Eragon (Christopher Paolini) 93.
es-Sufî, Abdurrahman bin Ömer 28, 29.
Et-tanin (yıldız) 29.
Etna 21.

F

Fafnir 58, 69.
Firdevsî 21.
Furetière, Antoine 74.

G

Gargouille (ejderha) 48.
George, aziz 20, 43, 49, 51, 55, 56, 58, 89, 91.
Germanus, Auxerre'li aziz 40.
Germenler 59.
Gessner, Conrad 70, 71, 73.
Glaukos 17.
Godzilla
- Inoshiro Honda'nın filmi (1954) 94;
- Roland Emmerich'in filmi (1997) 85, 95.
Gorgolar 16
Grand-Goule (ejderha) 40.
Graouilly (ejderha) 40, 48, 49.
Güney Amerika 83.

H

Haçlılar, Haçlı Seferleri 15, 89.
Harikalar Kitabı (Marco Polo) 66, 67.
Harry Potter (Joanne Kathleen Rowling) 83, 95.
Hawkins, Thomas 80.
Haymon (dev) 69.
Hayvanların Tarihi (Aristoteles) 66.
Hayvanların Tarihi (Claudius Aelianus) 66.
Henan (Çin) 39
Hera 28.
Herakles 19, 28.
Herkül takımyıldızı 29.
Heroic fantasy 91-94.
Hesperidlerin bahçesi 28, 60.
Hieronymus, aziz 15.
Hilaire, azize 48.
Hindistan, Hintliler 27, 32, 34, 38.
Histoire des sciences naturelles (Georges Cuvier) 77.
Historiae aegypti naturalis (Prospero Alpini) 67.
Huangdi, Çin imparatoru 39.
Hugo, Victor 89.

I

Imperato, Ferrante 71.
Ingres, Jean Auguste Dominique 56.
Innsbruck (Avusturya), Wilten manastırı 69.
Itinera per Helvetia Alpinas Regiones (Johann Jakob Scheuchzer) 75.

İ

İchtysauros 80, 81.
İguanodon 65.
İngiltere 79, 95.
İran 32, 33.
İslam 28, 32.
İsviçre 22, 69, 74, 75.
İsviçre'nin Doğa Tarihi (Johann Jakob Scheuchzer) 75.

J

Japonya, Japonlar 11, 22, 25, 35, 39, 83, 90.
Jardin des Plantes (Paris) 19.
Je sais tout (dergi) 82.
Jenny Haniver 70.
Jonston, Jan 71.
Jörmungand 26.
Jurassic Park (Steven Spielberg, 1993) 85, 95.

K

Kadmos 27.
Kami 35.
Kandinsky, Vasily 90.
Kangxi, Çin imparatoru 43.
Kano Hogai 23.
Kapadokya 51.
Kavimler Göçü 15.
Kerkyra (Korfu), Artemis tapınağı 16.
Kharybdis 17.
Khimeira 17.
Kirke 17.
Kitab-ı Mukaddes 15, 46, 62, 66, 79.
Kitabu suver el-kevakib es-sabite (es-Sufî) 28, 29.
Kojiki 60.
Komodo ejderi 81-83.
Krakov (Polonya) 57.
Kriptozooloji 82, 95.
Kutsal Fizik veya Kitab-ı Mukaddes'e Göre Doğa Tarihi (Johann Jakob Scheuchzer) 75.
Kutsal Käse (Graal) 59.
Kutsal Topraklar 89.

L

Ladon 28, 60.
Lamarck, Jean-Baptiste 79.
Lancelot 59, 87.
Laos 34.
Lebe 27.
Legenda aurea (Jacobus da Varagine) 48.
Leonardo da Vinci 12, 13, 62.
Lerna Hydra'sı 14, 17, 19, 61.
Leviathan 21.
Libya 49.
Loch Ness canavarı 82.
Lockwood, Todd 92.
Lokarno (İsviçre) 69, 74.
Londra 79.
Londra Evrensel Sergisi 79.
Longpao (ejderha giysisi) 45.
Lukanios 71.
Lupus, aziz 48.

M

Maestricht (Hollanda) 79.
Mali 27.
Marcel, Parisli aziz 40.
Marduk 14, 15, 26.

Marguerite, azize 47, 48.
Mars (tanrı) 48.
Marthe, azize 40, 48.
Martin, John 80, 81.
Matisse, Henri 91.
Mayalar 38.
Medusa 16, 22.
Merlin (Istin, Lambert ve Stambeco)
Messina boğazı 17.
Metz, Metzliler 48, 49.
Michel, azize 46.
Michelangelo 62.
Mixnitz (Avusturya) 68.
Mısır, Mısırlılar 28, 32, 67, 68
Moreau, Gustave 19.
Mosasauros 79.
Muhammed, Hz. 55.
Mulan (The Walt Disney Company, 1998)
Mushu 85, 94.

N

Nachi Taisha (Japonya) tapınağı 60.
Napoli 71.
Nazizm 87.
Neolitik 39.
Nibelung'lar 58.
Nibelung'lar *Destanı* 58.
Novgorod (Rusya) 43.
Nuh'un gemisi 80.

O

Orlando furioso (Ariosto) 56, 57.
Orta Amerika 38.
Oseberg (Norveç) 14.
Osmanlılar 55.
Ouwens, Peter A. 82.
Owen, Richard 78, 79.

P

Paleontoloji 77, 78, 81, 86.
Pekin 44.
Perseus 22, 56, 89.
Peter ve Ejderha Elliott (Don Chaffey, Disney, 1977)
Philippe, azize 48.
Philostratos 60, 71.
Physiologus 62.
Piasa (ejderha) 68.
Pilate tepesi (İsviçre) 69, 74.
Plesiosauros 80.
Plinius, Yaşlı 61, 66, 67, 69, 71.
Poitiers 40.
Polo, Marco 66, 67, 71.
Poseidon 22.
Poussin, Nicolas 11.
Ptolemaios, Claudius 28.

Q

Quetzal (*Pharmacris paradiscus*) 38.
Quetzalcóatl 38.

R

Ra 32.
Rafaello 51.
Raghnarok (Boulet) 91.
Rahş (*Şehname*) 21.
Resimler Galerisi (Philostratos) 60.
Rhetorica (Aristoteles) 62.
Rhin, lettres à un ami (Victor Hugo) 86.
Rhône 40.
Rogations şenliği 40.
Roma 59.
Romain, azize 48.
Romalılar 59.
Romanya 59.
Rouen 48.
Rowling, Joanne Kathleen 83, 95.
Ruggieri (*Orlando furioso*) 56, 57.
Rüstem (*Şehname*) 21.

S

Samuraylar 60.
Saphira 93.
Scheuchzer, Johann Jakob 74, 75.
Schongauer, Martin 46, 62.
Schwartz, Yevgeni 87.
Scuola di San Giorgio degli Schiavoni (Venedik) 55.
Scylla 17.
Shesha bkz. Ananta 27, 38.
Siegfried 58, 69, 86.
Sigurd bkz. Siegfried.
Silenos (Libya) 51, 55.
Simyacılar 32, 39.
Smaug 93.
Solinus 71.
Sorbonne (Paris) 78.
Sparta 60.
Spielberg, Steven 85, 95.
SSCB 87.
Stalin, İosif 87.
Strabon 71.
Sümerler 28.
Susano-vo 60.

Ş

Şehname 21.
Şeytan 23, 46, 78.
Şiirsel *Astronomi* (Hyginus) 29.
Şinto, şintoizm 35.

T

Tarascon 40, 48.
Tarasque 40, 48.
Teotihuacan (Meksika) 38.
Têt bayramı 37.
Tezcatlipoca 38.
Thebai 27.
Theogonia (Hesiodos) 16, 21.
Thor 27.
Tiamat 15, 26.
Tolkien, John Ronald Reuel 93.
Toscana 20.
Traianus sütunu (Roma) 59.
Traité d'histoire naturelle (Buffon) 77.
Tristan 59.
Troy Dünyaları (Scotch Arleston)
Troyes 48.
Tugdual, azize 48.
Tuhaflıklar salonları 70, 71, 73, 83, 95.
Typhon 14, 17, 21, 26.
Tyrannosauros 80.

U

Uccello, Paolo 20, 51.
Uroboros 25, 39.

V

Vallotton, Félix 89.
Vasari, Giorgio 22.
Vecchi, Giovanni del 29.
Venedik, Venedikliler 55, 67.
Verne, Jules 80.
Veronese, Paolo 56.
Vietnamlılar 37.
Vigor 48.
Viking 14, 15.
Vişnu 26, 27.
Vistül (Polonya) 57.
Vulgata 15.

W-X

Wawel şatosu (Polonya) 57.
Wirt von Gravenberg 11.
Worms (Almanya) 69, 86.
Xianfeng, Çin imparatoru 45.

Y-Z

Yakındoğu 32, 89.
Yaratılış Destanı (Babil)
Yasak Kent (Pekin) 44.
Yin ve yang 17, 38.
Yılanlar Kitabı (Conrad Gessner)
Yılanların Doğal Tarihi (Jan Jonston)
Yılanların ve Ejderhaların Tarihi (Ulisse Aldrovandi)
Yu, Büyük (Çin imparatoru) 44.
Yunanistan, Yunanlar 28, 60.
Yurlungur 27.
Yüzüklerin Efendisi (J.R.R. Tolkien) 93.
Zeus 21, 22, 26.

FOTOĞRAF VERENLER

AKG-images, Paris 35ü, 41a, 42, 49, 59, 86. AKG-images / British Library 48. AKG-images / E. Lessing 17, 56. AKG-images / J.L. Nou 26b. AKG-images / Orsi Battaglini 62. David Alazraki, Paris 34-35a. Archives Gallimard 2, 25, 32, 69ü, 71ü, 79ü, 79a, 80, 99. Bibliothèque centrale du Muséum national d'Histoire naturelle, Paris 74, 75, 97. Bibliothèque nationale de France, Paris 12b, 28, 30-31, 66, 67. Bridgeman Giraudon, Paris 9, 14ü, 16a, 20, 39, 77, 82, 87. Collection Cartier, Paris 90a. Collection Christophe L, Paris 84, 85, 95ü, 95a. Corbis, Paris / Arte et Immagini 13. Corbis / Bettman 58ü. Corbis / G. Dagli Orti 38. Corbis / D. ve J. Heaton 96. Corbis / W. Forman 14a. Corbis / National Gallery Collection, Londra 50-51. Corbis / Free agents limited 36-37. Corbis / M. Harvey 83. Corbis / J. Jarman 90ü. Corbis / J. McDonald 65. Corbis / Philadelphia Museum of Art 5, 23. Corbis / M. S. Ymashita 2e plat, 61. G. Dagli Orti / Picture Desk, Paris 10, 16ü, 22, 29, 53ü. Editions Glénat / Boulet 91. John Howe, Neufchâtel 93. Institut royal des Sciences naturelles de Belgique, Bruxelles 64. Kharbine Tapabor, Paris 76b, 78, 81. Landesmuseum, Graz 68. Leemage, Paris / Fototeca 72, 73. Leemage / Selva 1er plat, 24. Todd Lockwood, New York 92. The Metropolitan Museum of Art, New York 6, 33. Musée d'Art et d'Histoire, Cenevre 88-89. Musée de l'Armée, Paris 58a. Musée de la Cité interdite, Pekin 44. Musée de la Ville de Poitiers et de la Société des antiquaires de l'Ouest, Poitiers 40. Muséum national d'Histoire naturelle, Paris / Th. Genevet 34ü, 97, 111, 112. Natur-Museum, Luzern. 69. Rapho, Paris / R. ve S. Michaud 1. Michel Random dos, 60. RMN, Paris 41h. RMN / D. Arnaudte 43. RMN / M. Bellot 46, 63. RMN / J.-G. Berizzi 19ü, 52. RMN / G. Blot 7, 27, 57 Rijksmuseum voor Volker Kunde, Leyde 70. RMN / Chuzeville 19a, 26ü. RMN / Ch. Jean 18. RMN / R-G. Ojeda 3, 12h, 53b. RMN / Th. Ollivier 15, 45. Scala, Floransa 4, 11, 21, 54-55ü, 54-55a. Henri Stierlin, Cenevre 47. Zeeuws Museum, Middleburg 71a.

TEŞEKKÜRLER

Yazarlar, Hubert Bari ve David Lam'a, Canard ailesine, Anne-Camille Bouillié'ye, Catherine Saltiel, Sacha Mitrofanoff ve Ulusal Doğa Tarihi Müzesi'nin sergiler servisinin tüm personeline, Philippe Pénicaut, Anne Roussel-Versini, Joelle Wattier'ye teşekkür ederler. Ayrıca Moselle Genel Konseyi'nden Dominique Laudien, Philippe Hoch ve Denis Schaming'e teşekkür ederler. Yayıncı da bu teşekkürlere katılmakta ve ayrıca Bruno Dagens, Nelly Delay ve Muriel Detrie'ye şükranlarını sunmaktadır.

İçindekiler

Giriş
Uzakdoğu'dan Batı'ya bütün görünümleriyle ejderha.

10
1. Bölüm
EJDERHANIN UĞRADIĞI BAŞKALAŞIMLAR
Çağlar ve medeniyetler boyunca ejderha çeşitli biçimlere bürünür. Melez doğası onu dört elementin efendisi kılar.

24
2. Bölüm
KÖKENLERİN EJDERHASI: MİTLER VE SİMGELER
Ejderha, dünyanın yaratılışı efsanelerinin çoğunda yer alır. Çağlar ve medeniyetler boyunca çifte değere sahip olmuştur: Ejderha Uzakdoğu'da suyu, bereketi, yenilenmeyi temsil ederken, Batı'da yeraltı dünyası, ölüm ve cehennemle ilişkilendirilir.

42
3. Bölüm
EJDERHA, TOPLUMSAL BİR HAYVAN
Çin İmparatorluğu'nda toplumsal düzenin koruyucusu olan ejderha, Batı'da vahşi bir tabiata sahip, medeni dünyanın düşmanı bir hal alır. Bazı Ortaçağ metinleri azizleri, şehitleri ve din adamlarını ejderhayla savaşırken tasvir eder. Kazanılan bütün zaferler Hıristiyanlık'ın paganizme, iyiliğin kötülüğe, feodal toplumun barbar dünyaya olan üstünlüğünü simgeler.

64
4. Bölüm
EJDERHA İLE KARŞILAŞMA
VIII. yüzyıla kadar ejderhanın gerçek bir hayvan olduğuna inanılıyordu. Seyyahların tanıklıkları, doğa tarihi incelemeleri ve kemik buluntuları ejderhanın varlığını kanıtlıyordu.

84
5. Bölüm
TÜM BİÇİMLERİYLE EJDERHA
Sinemada, gençlik edebiyatında, *heroic fantasy* ya da çizgi romanlarda olsun, ejderha, insanların düş ya da fantazilerinde geçerliliğinden hiçbir şey kaybetmez.

97
Tanıklıklar ve Belgeler

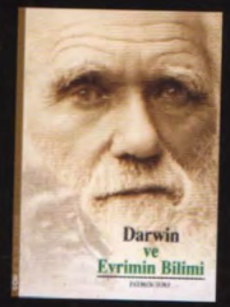
YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI
GENEL KÜLTÜR DİZİSİ

31

32

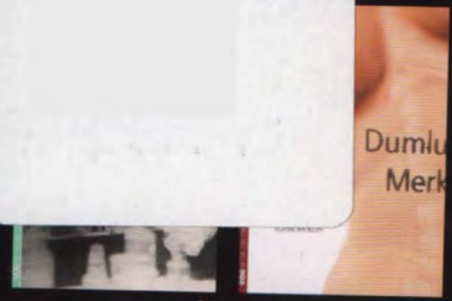

33

35

36

38

39